

GÜMÜŞHANE İLİ TURİZM POTANSİYELİ

Editör

Prof.Dr.İhsan GÜNAYDIN

Editör Yardımcısı

Yrd. Doç.Dr. Sedat BOSTAN

Gümüşhane, 2013

ISBN: ??????

Yayıncı Sertifika No: ?????

Yıl-Sayı-Ay: 2013-01-04

Kapak Tasarım:

Öğr. Gör. Uğur AKDU

Yazarlar

Öğr. Gör. İsmail ÇALIK

Araş. Gör. Fazıl KAYA

Öğr. Gör. Uğur AKDU

Öğr. Gör. Hakan SEZEREL

Öğr. Gör. Gözde ARAS

Araş. Gör. Ali KÖSTEPEN

Yayınevi:

**© Gümüşhane Üniversitesi Yayınları
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı**

Fotoğraflar

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÖZARSLAN

Araş. Gör. Emre S. ASLAN

Araş. Gör. Ersin DİKER

Engin DOĞRU

Ercan BOSTAN

Baskı:

Ege Reklam Basım Sanatları Tic. Ltd. Şti.

Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No:4

34704 - Ataşehir / İSTANBUL

Tel: 0216 470 44 70

Faks: 0216 472 84 05

www.egebasim.com.tr

Genişletilmiş İkinci Baskı

İstanbul, Mart 2013

Eserin hukuki ve etik sorumluluğu aittir.

Tüm hakları saklıdır.

Bu kitabın yayın hakları Gümüşhane Üniversitesi'ne aittir.

İzinsiz kopyalanamaz, aktarılamaz, çoğaltılamaz.

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Turizm faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve ekolojik çevreyle uyumlu bir şekilde planlanması; turizm etkinliklerinin tüm yıla yayılması, alternatif turizm unsurlarının gelişimi, turizm olgusunun yerel halkın öncelikleri ile bütünleştirilmesi “sürdürülebilir turizm” in temel konuları arasındadır. Turizm endüstrisinde, sürdürülebilir turizmin önemi gittikçe artmaktadır. Bu çalışmada, Gümüşhane ilinin mevcut turizm potansiyeli sürdürülebilir turizm yaklaşımı doğrultusunda ele alınmıştır.

2008 yılında Gümüşhane Üniversitesi ve 2010 yılında Gümüşhane Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu’nun kurulmasıyla Gümüşhane ilinde turizm alanında yükseköğrenim başlamıştır. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu olarak “Bulduğumuz coğrafyaya karşı olan sorumluluklarımızı nispeten de olsa nasıl yerine getirebiliriz ?” sorusu bize bu çalışmanın kapılarını araladı. Biliyorduk ki; yaşadığımız coğrafya, birçok tarihi, kültürel ve doğal güzelliği barındırmasına rağmen, bu güzelliklerin gün yüzüne çıkartılması, tanıtımının yapılması ve değerinin bilinmesi konusunda yapılacak çok şey vardı.

Bu amaçla, üniversite rektörlüğü olarak Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu yönetimi ve öğretim elemanlarıyla birlikte coğrafyamızın değerlerinin tanımak ve tanıtmak, tarihi, kültürel ve doğal potansiyelini tespit etmek amacıyla elinizdeki bu çalışmayı hazırladık. Öğretim elemanlarımızın üstün gayret ve çabaları, gösterdikleri ilgi ve motivasyonlarıyla bu eser ortaya çıktı. Öğretim elemanlarımız öncelikle ilimizin turistik değerlerini tespit ederek, bu değerleri yerinde gözlemladiler. Yaptıkları doküman tarama, gözlem, inceleme ve görüşmeler sonucunda ilimizin turizm potansiyelini keşfederek görünür hale getirmeye çalıştılar.

“Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli” adlı bu eserin ilk baskısı Şubat 2012 tarihinde yayımlandı. Kısa sürede tükenen ilk baskının ardından eserin içerik ve biçim yönlerinden gözden geçirilmesiyle ikinci bir baskısının yapılması uygun görüldü. Bu baskıda, kitap “Gümüşhane İli Turizm Destinasyonları Haritası” ve ilk baskıda kullanılmayan fotoğrafların eklenmesi ile zenginleştirildi.

Bu çalışmada, İletişim Fakültesi öğretim elemanları Sn. Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÖZARSLAN ve Sn. Yrd. Doç. Dr. M. Salih GÜKAN, Sn. Araş. Gör. Emre Ş. ASLAN, Arş. Gör. Ersin DİKER, Arş. Gör. Ali ÖZCAN ve Ercan BOSTAN tarafından çekilen Gümüşhane fotoğrafları yer almaktadır.

Sağlık, Kültür ve Spor Daire başkanı Sn. Zeki KAYA’ya, Gümüşhane Valiliği İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Sn. Engin DOĞRU’ya ve Kent Konseyi Başkanı Sn. Hasan PİR’e ve Harita Mühendisliği Bölümü’nden Araş. Gör. Samed ÖZDEMİR’e çalışmamıza yaptıkları katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Bu çalışma için yaptığımız gezilerde çok zor koşullarda ulaşımımızı sağlayan Sn. Haluk DEMİREL, Sn. Süleyman AKBAŞ, Sn. Hasan Hüseyin DEĞİŞMEN ve Sn. Ali FURUNCU’ya, ve gezilerimizde bizleri misafir eden Sn. Mahir KÜÇÜK, Sn. Ziver NAYİR, Sn. Mehmet EROĞLU, Sn. Şükrü Kemal SEVİNDİK, Sn. Ömer ÇAVUŞOĞLU, Sn. Osman AKGÜL, Sn. Cemal ALAN ve ailesi, Sn. Asiye KURT ve burada ismini sayamadığımız kişilere teşekkür ederiz.

Son olarak eserin ikinci baskısındaki bilgilerin düzenlenmesi ve güncellenmesinde büyük bir emek sarf eden Öğr. Gör. İsmail ÇALIK, Araş. Gör. Fazıl KAYA başta olmak üzere tüm kitap yazarlarımıza teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ	viii
1. BÖLÜM: GÜMÜŞHANE İLİNE GENEL BAKIŞ.....	1
1.1. Coğrafi Konum	2
1.2. Nüfus	2
1.3. İklim ve Bitki Örtüsü.....	3
1.4. Yer Şekilleri	4
1.5. Akarsular, Göller, Şelaleler.....	5
1.6. Tarihsel Gelişim	6
1.6.1. Gümüşhane Adının Kaynağı	6
1.6.2. Gümüşhane İlinin Tarihi	6
1.7. Folklor	11
1.7.1. Gümüşhane Mutfağı.....	9
1.7.2. El Sanatları.....	11
1.7.3. Geleneksel Halk Oyunları	13
1.7.4. Yöresel Kıyafetler	14
1.8. Mimari Örnekleri	15
1.8.1. Gümüşhane Evleri	15
1.9. Eğitim	17
1.10. Turizm	18
2.BÖLÜM: GÜMÜŞHANE İLİNİN TURİZM DEĞERLERİ.....	20
2.1. Santa Harabeleri	21

2.1.1. Çakallı Kilisesi	23
2.1.2. Terzili Kilisesi	24
2.1.3. Cinganlı Kilisesi.....	24
2.1.4. Piştovli Kilisesi	25
2.1.5. Zurnacılı-1 Kilisesi.....	25
2.1.6. Zurnacılı-2 Kilisesi.....	26
2.1.7. İşhanlı Kilisesi	26
2.2. Karaca Mağarası.....	30
2.3. Kromni Antik Kenti	37
2.4. İmera (Olucak) Köyü.....	42
2.5. Limni Gölü.....	46
2.6. Zigana Kış Sporları Turizm Merkezi	49
2.7. Artabel Gölleri.....	53
2.8. Süleymaniye Mahallesi (Eski Gümüşhane)	56
2.9. Kürtün Örümcek Ormanları	60
2.10. Tomara Şelalesi	64
2.11. Sarıçiçek Köy Odaları.....	67
2.12. Satala Antik Kenti	70
2.13. Kov Kalesi	74
2.14. Çakırkaya Kilisesi	76
2. 15. Eko Turizm Kapsamında Değerlendirilen Yayla Turizmi ve Gümüşhane Yaylaları	78
2.15.1 Kadirga Yaylası.....	81
2.15.2. Güvende Yaylası	81
2.15.3. Kazıkbeli Yaylası.....	82
2.15.4. Erikbeli Yaylası/ Erikbeli Kış ve Kayak Sporları Turizm Merkezi	82

2.15.5. Çakırgöl Yaylası ve Kış Sporları Turizm Merkezi	82
2.15.6. Taşköprü Yaylası.....	83
2.15.7. Cami Boğazı Yaylası.....	83
2.16. Gümüşhane'deki Destinasyonlara Yönelik Gününbirlik Tur Planlaması	84
2.16.1. Gümüşhane Merkezli Turlar	86
2.16.2. İl Dışı Turlarla Bağlantılı Turlar.....	91
3.BÖLÜM: GÜMÜŞHANE İLİNDE TURİZM.....	93
3.1. Genel Turizm	94
3.2. Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli Analizi.....	96
SONUÇ	107
EK-1: GÜMÜŞHANE İLİ TURİZM DESTİNASYONLARI HARİTASI.....	108
EK-2: GÜMÜŞHANE İLİ TURİZM DESTİNASYONLARI FOTOĞRAF ALBÜMÜ	109
KAYNAKÇA	141

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 : 1881/82 ve 1914 Tarihli Osmanlı Nüfus İstatistiklerine Göre Gümüşhane ve Çevresinin Nüfusu	2
Tablo 2: Gümüşhane İli Nüfus İstatistikleri (1935-2011).....	3
Tablo 3 : Gümüşhane İli Yöresel Yemekleri.....	10
Tablo 4 : Gümüşhane İli “Yöresel Yemekler” Menüsü	11
Tablo 5 : Gümüşhane Yöresi Halk Oyunları	13
Tablo 6: Tarihi Gümüşhane Evleri.....	15
Tablo 7: Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Nüfus (6+yaş)-2010.....	18
Tablo 8: Gümüşhane İli Mağaraları.....	31
Tablo 9 : Yıllara Göre Karaca Mağarasını Ziyaret Eden Turist Sayısı	34
Tablo 10: Kürtün Örümcek Ormanlarındaki Tabiat Anıtları.....	62
Tablo 11: Gümüşhane’de Bulunan Önemli Yaylaların Mevcut Durumu	84
Tablo 12: Gümüşhane İli Konaklama İstatistikleri (Turizm İşletme Belgeli Oteller)	94
Tablo 13: Gümüşhane İli Konaklama İstatistikleri (Belediye Belgeli Oteller)	95
Tablo 14: Gümüşhane İlindeki Turizm Tesisleri ve Kapasiteleri.....	101
Tablo 15: Gümüşhane İlinin Turizm Konusundaki Temel Yetenek, Kapasite ve Kaynakları	105

GİRİŞ

Turizm endüstrisinin dünyada en hızlı gelişen endüstrilerden biri olduğu kabul edilmektedir. Günümüzde kitlesel bir olgu olarak kabul edilen turizm hareketlerinin gerek ulusal, gerekse uluslararası ekonomilerde oluşturduğu ekonomik, sosyal ve kültürel etkiler bu sektöre verilen önemin daha da artmasına neden olmuştur. Son yıllarda bireyler, kitle turizmi faaliyetlerinin yanı sıra alternatif turizm türlerini de tercih etmeye başlamışlardır. Ülkeler de sahip oldukları doğal, tarihi ve turistik potansiyellerini alternatif turizm aktiviteleri olarak sunup, turizmden aldıkları payı arttırmayı hedeflemektedir. Kitle turizmine alternatif olarak sunulan turizm çeşitleri; kırsal turizm, yayla turizmi, kültür turizmi, spor turizmi, macera turizmi, mağara turizmi, çiftlik turizmi, kongre turizmi gibi turizm türleridir.

Gümüşhane ili alternatif turizm faaliyetleri açısından oldukça zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Turizm, Gümüşhane ili açısından oldukça yeni bir kavramdır. Gümüşhane'nin tarihi ve doğal güzelliklerinin turizm açısından yeterli derecede kullanılmadığı ve turizm gelirleri bakımından yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, Gümüşhane Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu akademisyenleri olarak Gümüşhane ilinin turizm açısından öncelikli olarak ön plana çıkarılması gereken destinasyonlarını tanıtmak, ilin turizmdeki mevcut durumunu analiz etmek, alternatif turizm güzergahları oluşturmak, konuyla ilgili paydaşlara önerilerde bulunmak amacıyla bu çalışmanın hazırlanmasına karar verdik.

Üç bölüm halinde hazırlanan çalışmanın birinci bölümünde Gümüşhane'yi genel olarak tanıtmak amacıyla ilin coğrafi özellikleri, tarihi, eğitim durumu, nüfusu, folklorik yapısı gibi konulara değinilmiştir.

İkinci bölümde ise, Gümüşhane ilinde öncelikli olarak turizm açısından değerlendirilebilecek turistik destinasyonlarına yer verilmiştir. Söz konusu destinasyonlara kitap yazarları tarafından araştırma gezileri düzenlenerek veri toplanmış, bölge özellikleri ve turizm ile ilgili mevcut durum dikkate alınarak önerilerde bulunulmuştur. Buna ek olarak, söz konusu destinasyonlar için önerilen gününbirlik tur güzergâhları belirlenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, “Gümüşhane’de Turizm” başlığı detaylı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda, öncelikle Gümüşhane’de turizmin mevcut durumu ortaya konularak, il turizmine yönelik SWOT analizi yapılmış ve turizm işletmeciliğine ilişkin bulgulardan yararlanılarak Gümüşhane ilinin turizm konusundaki temel yetenekleri ortaya çıkarılmıştır.

1. BÖLÜM: GÜMÜŞHANE İLİNE GENEL BAKIŞ

Bu bölümde Gümüşhane ilinin coğrafi yapısı, tarihi, iklim ve bitki örtüsü, nüfus ve eğitim durumu ile folklorik yapısı hakkında genel bilgiler yer almaktadır.

1.1. Coğrafi Konum

Gümüşhane ili, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. Gümüşhane, 38 ° 45' - 40 ° 12' doğu boylamları ile 39 ° 45' - 40 ° 50' kuzey enlemleri arasında olup, doğusunda Bayburt, batısında Giresun, kuzeyinde Trabzon, güneyinde Erzincan illeri bulunmaktadır. İlin deniz seviyesinden yüksekliği 1210 m. ve yüzölçümü 6575 km²'dir (www.gumushane.gov.tr).

1.2. Nüfus

Gümüşhane ve çevresinin nüfusu ile ilgili, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımına kadar sağlıklı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı 1830-1831 tarihlerinde yapılmıştır. Gümüşhane ve çevresi ile ilgili ilk kesin nüfus sayımı ise 1881/82 yıllarında yapılmıştır (Saylan, 2012). Aşağıdaki tabloda 1881/82 ve 1914 nüfus sayımlarında Gümüşhane ve çevresi ile ilgili elde edilen demografik bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1 : 1881/82 ve 1914 Tarihli Osmanlı Nüfus İstatistiklerine Göre Gümüşhane ve Çevresinin Nüfusu

Gümüşhane ve Çevresi	1881/82 Nüfus Sayımı	1914 Nüfus Sayımı
Gümüşhane Kazası	28.567	40.635
Torul Kazası	36.137	60.257
Kelkit Kazası	23.667	34.226
Şiran Kazası	16.468	25.859
Toplam	104.489	160.977

Kaynak: Saylan, K. "Gümüşhane Sancağı (1850-1918)", Basılmamış Doktora Tezi, KTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Bu nüfus sayımlarına göre Gümüşhane ve çevresinin toplam nüfusu 1882 yı-

ında 104.489 kişi iken 1914 yılında bölge nüfusu 160.977 kişiye ulaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan itibaren ise belli aralıklarla nüfus sayımları yapılmaktadır. Aşağıda 1935-2011 yılları arasında Gümüşhane ilindeki nüfus istatistiklerine yer verilmiştir

Tablo 2: Gümüşhane İli Nüfus İstatistikleri (1935-2011)

Yıl	Kent Nüfusu	Kırsal Nüfus	Toplam
1935	5.151	92.703	97.854
1950	6.376	117.017	124.293
1965	31.957	230.774	262.731
1980	51.404	223.787	275.191
1990	58.996	110.379	169.375
2000	77.570	109.383	186.953
2011	64.082	68.292	132.374

Kaynak : www.tuik.gov.tr.

Gümüşhane ili kent ve kırsal nüfus verilerine göre, özellikle 1950-1990 yılları arasında, il nüfusunun büyük bir kısmını köylerde yaşayanların oluşturduğu söylenebilir. Bu yıllardan sonra, yoğun göç sebebiyle köy nüfusu önemli oranlarda azalmıştır. 2000’li yılların başında, il nüfusunda belli oranda artış olduğu görülmektedir. 2011 verilerine göre ise, toplam nüfusu 132.374 olan Gümüşhane ili, merkez ilçe ile beraber Kelkit, Köse, Şiran, Torul ve Kürtün olmak üzere 6 ilçeden oluşmaktadır.

1.3. İklim ve Bitki Örtüsü

Gümüşhane, iklim özellikleri bakımından Doğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesi arasında bir geçiş bölgesi özelliği göstermektedir. İl ikliminin bu niteliğine bağlı olarak Gümüşhane’de farklı alt iklim tipleri ortaya çıkmaktadır. İlin, Doğu Karadeniz Havzası’ndaki bölümlerinde, Karadeniz ikliminin nemli ve ılık et-

kisi görülmekteyken, Kelkit Irmağı ile Sipikor, Çimen ve Pulur Dağları arasında kalan Kelkit havzasında, Doğu Anadolu Bölgesi’nin kışları soğuk ve sert, yazları ise sıcak ve kurak iklim tipi görülmektedir (G.V. 1994a; 15).

İlde sıcaklık ortalamaları bölgesel farklılıklar göstermektedir. Merkez ilçenin yıllık sıcaklık ortalamaları 10° C 'dir. Merkez ilçede en soğuk geçen aylar Ocak ve Şubat, en sıcak geçen aylar ise, Temmuz ve Ağustos'tur. Yıllık ortalama yağış miktarı 460 mm küptür. Gümüşhane'nin yıllık ortalama sıcaklığı 9.4 °C, en sıcak ay olan temmuz ayı ortalaması 20.2 °C ve en soğuk ay olan Ocak ayı ortalaması ise -1.9 °C derecedir. Gümüşhane ilinde, en yüksek sıcaklık 2000 yılının Temmuz ayında 41.0 derece, en düşük sıcaklık ise 1985 yılının Şubat ayında -25.7 derece olarak ölçülmüştür (www.mgm.gov.tr).

İlin bitki örtüsü özellikleri değerlendirildiğinde, Trabzon ve Giresun sınırlarındaki Kürtün ve Torul ilçelerinde orman ve fundalık alanlar yoğun olarak görülmekte iken, ilin diğer bölümleri orman bitki örtüsü bakımından yoksundur. Gümüşhane ili, Harşit Vadisi'nden 1500 m yüksekliklere

kadar yapraklı ağaçlardan meydana gelen ormanlarla kaplıdır. İlin güneyindeki dağlık alanlarda daha çok sarıçam, meşe, kuşburnu ve alıç gibi bitki türleri bulunmaktadır. Buna karşın, kuzeydeki dağlık alanların, özellikle meşe topluluklarının yerleştiği güneye dönük yamaçları, jeolojik özellikleri ve bakı faktörü gibi nedenlerle bitki örtüsü bakımından fakirdir. Harşit çayı vadisindeki en yaygın doğal bitki türleri ise kavak, iğde ve akasyalardır (Doğanay,1999:13).

1.4. Yer Şekilleri

Yeryüzü şekilleri bakımından, Köse, Kelkit ve Şiran ilçelerinin yer aldığı güney kesimi, yüksek bir plato özelliği gösterirken; Gümüşhane Merkez, Kürtün ve Torul ilçeleri ise oldukça engebelidir. Gümüşhane ilinin büyük bir bölümünün dağlarla çevrili olduğu görülmektedir. Mevcut arazinin %59,6'sını dağlar, %29,4'ünü platolar

ve %11'ini ovalar kaplamıştır. Gümüşhane ili, kuzeyden; Zigana Dağları (Çakır-göl Tepesi 3063 m.), güneyden; Çimen Dağları (Akdağ 2710 m.), batıdan; Giresun Dağları (Sarıyer Tepeleri 2919 m.) ile Kelkit ve Harşit Çayı Vadileri'nin daralma bölgeleri, doğudan ise Pulur Dağları ve Soğanlı Dağları ile çevrilidir (Çiğdem,2008: 10, G.V., 2010c: 9). Gümüşhane irili ufaklı bir çok yaylaya sahiptir. Bu yaylaların birçoğu Kürtün ve Torul ilçelerinde bulunmaktadır. İlin en yüksek noktası 3.331 metre ile Abdal Musa Dağı'dır.

1.5. Akarsular, Göller, Şelaleler

Gümüşhane ilinin akarsu şebekesini Kelkit Irmağı, Harşit Çayı, Karadere ve Yanbolu dereleri ile bunların yan kolları oluşturmaktadır. İl topraklarının güney kesimindeki akarsular, Orta Karadeniz bölümünden Karadeniz'e dökülmektedir.

Tüm akarsular kaynaklarını il sınırları içerisinde alırlar. Çimen, Zigana ve Gümüşhane Dağları'nın zirveleri aynı zamanda su bölümü çizgileriyle örtüşmektedir. İl merkezinden geçen Harşit Çayı, kaynağını Vauk Dağı'nın kuzey eteklerinden akan Sifon Deresi'nden almaktadır. Harşit Çayı, Merkez ilçe, Torul ve Kürtün ilçelerini geçtikten sonra Giresun'un Tirebolu ilçesinden Karadeniz'e dökülmektedir. İlin diğer bir akarsu kaynağı ise Kelkit Çayı'dır. Kelkit Çayı'nın bir kolu Teslim Dağı'ndan, diğer kolları da Spikor ve Çimen Dağları'ndan doğarak Kelkit'te birleşmektedir (Merdan, 2009;Çiğdem,2008:13).

Gümüşhane ilinde çok sayıda küçük buzul gölü bulunmaktadır. Bu göller, Balaban, Zigana ve Soğanlı Dağları'nın yüksek kesimlerine dağılmış durumdadır. Balaban Dağları üzerindeki Balıklıgöl, Aygır ve Yıldız Gölleri ile Zigana Dağları üzerindeki Çakır-göl ve Soğanlı Dağları üzerindeki Şarah Gölü bunların en önemlilerindedir (G.V., 1994a; 26).

Turizm potansiyeli açısından değerlendirildiğinde, Artabel Gölleri ve çevresi, gerek jeolojik ve jeomorfolojik gerekse flora ve fauna yönünden oldukça zengin kaynaklara sahip olmasının yanında peyzaj değerleri bakımından da yüksek bir öneme sahiptir. Saha içerisinde yer alan ve yöreye adını veren on sekiz adet buzul krater gölü bulunmaktadır. Artabel Gölleri ve çevresi 1998 yılında “Artabel Gölleri Tabiat Parkı” olarak ilan edilmiştir (www.milliparklar.gov.tr). Gümüşhane çevresinde bulunan şelaleler ise; Şiran Tomara Şelalesi, Tekke Beldesi Şelalesi, Merkez İlçe Halgent Mahallesi Şelalesi ve Islatan Şelalesi’dir.

1.6. Tarihsel Gelişim

Bu kısımda Gümüşhane adının kaynağı ve Gümüşhane ilinin tarihi hakkında bilgilere yer verilecektir.

1.6.1. Gümüşhane Adının Kaynağı

Gümüşhane iline, tarihi dönemler içerisinde farklı isimler verilmiştir. Bu isimlere aşağıda kısaca yer verilecektir (İslam Ansiklopedisi;1996):

- Gümüşhane ilk defa günümüzde “canca” adıyla anılan bölgede kurulmuştur. Eski Türk kaynaklarında da Gümüşhane ilinin adı “canca” olarak geçmektedir.
- Gümüşhane yöresi, Bizans döneminin idari birimlerinden olan “Khaldia” thema sistemi içinde yer alıyordu. Gümüşhane ili, ortaçağ İslam kaynaklarından olan **İbn** Hurdazbi ve Kudame b. Ca’fer’in eserlerinde “Halidiya” ve “Halidiyat” ismiyle yer almaktadır. Ayrıca Bizans döneminde, Gümüşhane iline, “gümüş şehri” anlamındaki, “Argyropolis” adı verilmekteydi.
- Osmanlı Devleti döneminde, 1730’lu yıllara kadar “Canca” adının kullanıldığı bölge, bu yıllardan sonra yörede bulunan gümüş madenlerinden dolayı “Gümüşhane” olarak adlandırılmıştır.

1.6.2. Gümüşhane İlinin Tarihi

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen buluntulara göre, Neolitik Çağ’da (M.Ö. 8000-5000) Gümüşhane ve çevresi ile ilgili net bilgiler elde edilememekle birlikte kullanılan çanak-çömlek parçalarından bazı bilgilere ulaşılmıştır. Gümüşhane ve çevresi ile ilgili ilk bulgular Geç Kalkolitik Çağ ve Eski Tunç Çağı’na dayanmaktadır. Gümüşhane ili tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır.

Bu medeniyetler; Hitit, İnan, Roma, Makedonya, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklular, İlanlılar, Trabzon Rum İmparatorluğu, Akkoyunlular ve Osmanlılar'dır.

M.Ö. 2000'li yılların başlarında Mezopotamya'daki Asur Devleti Anadolu'ya yayılmaya başlamıştır. Asurlular, orduyla giremediği bölgelere tüccarlarını yollayarak ulaşmaya çalışmıştır. Bu yolla Asurlular kısa süre içerisinde Gümüşhane'nin de içinde bulunduğu Anadolu topraklarına yayılmışlardır. Uzun bir süre Gümüşhane yöresinde, Asur uygarlığının izlerini görmek mümkündür. Asur uygarlığının zayıflamasıyla birlikte Gümüşhane ve çevresinde Urartular'ın (M.Ö. 860) bölgedeki nüfuzlarını artırdığı söylenebilir (Üçüncüoğlu, 2002, 153).

Uzun bir süre Urartu hâkimiyeti altında kaldıktan sonra sırasıyla Kimmer- İskit akınları ile zayıf düşen bölgede, Medler, M.Ö 560 yılında Urartu devletini yıkarak bölgeye hâkim olmuştur. Kelkit üzerinden M.Ö 550 yıllarında Med hakimiyetine son veren Pers Krallığı bölgeye belli bir süre hakim olmuştur (Ülker ve diğ., 2011:74).

Büyük İskender'in Anadolu topraklarına girerek Pers İmparatorluğu'nu yıkmasından (M.Ö. 331) sonra Anadolu'ya hâkim olması ile birlikte, Büyük İskender topraklarını genişletirken Ege'de kurulan Pontus Krallığını Trabzon'a kadar işgal edince Gümüşhane de Pontus Krallığı'na katılmış oldu. Dönemin en büyük güçlerinden biri olan Roma İmparatorluğu Pontus topraklarını ele geçirek Roma'ya bağlı bir krallık olarak devam ettirmiştir. Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesiyle Doğu Roma (Bizans) sınırları içinde kalan İl, uzun bir dönem Bizans hâkimiyetinde kalmıştır (G.V.,1994c: 41).

Gümüşhane, Bizans hâkimiyeti sırasında 7. Asır sonuna kadar Sasani-Bizans çarpışmalarına sahne olmuştur. Bölge, 699 yılından sonra Emevi- Bizans ve Emevilerden sonra iktidara gelen Abbasiler arasında birkaç kez el değiştirmiştir. Selçuklu akınlarına kadar devam eden bu sürecin Çağrı Bey'in 1016 yılında yapmış olduğu Doğu Anadolu seferi sırasında Halidya (Gümüşhane ve çevresi) bölgesine kadar geldiği bilinmektedir. Daha sonra, Tuğrul Bey'in ordusu 1058'de Bayburt üzerinden Trabzon'a akınlar yaparken; İbrahim Yinal Bey'in ekonomik yönden önem arz etmesi nedeniyle Gümüşhane ve çevresini fethettiği belirtilmektedir (G.V.,1997a:12).

Çeşitli ülkelerin istilasına uğrayan Gümüşhane ve çevresi daha sonra Akkoyunlu Devletinin (1467) idaresine geçmiştir. Bu dönem içerisinde Osmanlı Devleti'nin 1461'de bölgeye gelişi ile beraber Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde, Türkmen boylarından Akkoyunlu padişahı

Murathan Bey'in soyundan gelen Murathanoğulları Gümüşhane yöresine yerleştirilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman; İran seferi sırasında Harşit vadisinden geçerken, gümüş madeninin bulunduğu Eski Gümüşhane (Süleymaniye Mahallesi) yöresinin imar edilmesini emretmiş ve böylece yöreye elli hane ve bir camii yapılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminden sonra maden ocakları açısından önemli bir merkez haline gelen bölge Cumhuriyet dönemine kadar Osmanlı idari yapısı içerisinde yer değiştirse de Cumhuriyet dönemi öncesi 1867 nizamnamesi ile 3 nahiye (Kovans, Yağmurdere ve Kürtün) ve 3 kazası (Kelkit, Şiran ve Torul) ile Gümüşhane sancağı Osmanlı dönemindeki son idari yapısına kavuşmuştur (Ülker ve diğ.,2011:79-81).

1916 yılında Rus işgaline uğrayan kent, 1918 Şubat ayında düşman işgalinden kurtarılmıştır. Şehrin büyük bir kesimini oluşturan Rum halkının, 1923-1924 yılları arasında mübadeleye tabi tutulmasıyla ilin demografik yapısı değişmiştir. İmparatorluğun sonlarına doğru Trabzon Vilayeti'nden ayrılarak müstakil bir sancağın merkezi olan Gümüşhane şehri, Cumhuriyetin ilk yıllarında vilayet merkezi durumuna getirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın ardından yeni şehirde henüz resmi daireler inşa edilmediğinden, idari binalar olarak Harşit Vadisi'nde eskiden beri mevcut olan konaklardan faydalanılmış, 1922 yılında ise Hükümet Konağı yapılmıştır. Konut sayısının artması ile birlikte, 1922'de dört beş konak ve birkaç handan ibaret olan Gümüşhane, zamanla büyümüştür. Cumhuriyet döneminden sonra bütün ticaret ve yönetim etkinliğinin Harşit Vadisi'ndeki yeni Gümüşhane'de toplandığı bilinmektedir. (Yurttaş, 2008: 352, Tuncel,1996: 273).

1987 yılında 3392 sayılı kanunla Aydıntepe, Demirözü ve Köse adıyla üç yeni ilçe kurulmuş ve ardından 1989 yılında 3578 sayılı kanun ile Demirözü, Aydıntepe ilçeleri bağlanarak önceleri ilçe olan Bayburt, İl haline getirilmiştir. 1990 yılında 3544 sayılı kanun ile Kürtün ilçesinin kurulmasıyla il günümüzdeki idari yapısını kazanmıştır (G.V., 2010c: 11).

1.7. Folklor

Halk kültürünün bilimi olarak anılan folklorun temel özelliği gelenek yoluyla zaman ve mekân içinde nesilden nesile geçmiş olmasıdır. Bu geçiş “ya ustadan çırağa, ya babadan oğula, ya da kulaktan kulağa” şeklinde bir yol izler (G.V., 1999b). Gümüşhane ili folklorik açıdan çok zengin bir ildir. Ayrıca coğrafi konumu nedeniyle de Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinin sahip olduğu kültürel zenginlikleri bünyesinde barındırarak yeni ve kendisine has bir kültür haline getirmiştir. Gümüşhane’de var olan her türlü gelenek, görenek, el sanatları, halk oyunları ve halk kıyafetlerinde de bu kendine özgü yapı hissedilmektedir.

1.7.1. Gümüşhane Mutfağı

Gümüşhane ilinde gerek coğrafi özellikler gerekse iklim koşulları nedeniyle ildeki yöresel yemeklerde daha çok tahıl ve hayvansal ürünler kullanılmaktadır. Ancak özellikle ilin kuzey kesimlerinde yöresel yemeklerde karalahana bitkisinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Yöre mutfağı kendine has lezzetleri bünyesinde barındırmaktadır. Aşağıdaki tabloda Gümüşhane ilinde ön plana çıkan yöresel yemeklere yer verilecektir.

*Siron (Ziron)

*Gümüşhane Lemisi

Tablo 3 : Gümüşhane İli Yöresel Yemekleri

Çorbalar	Ana Yemek	Hamur İşleri	Herle ve Kuymaklar	Tatlılar
Gendime Çorbası	Borani	Siron	Süt Herlesi	Köme
Kuşburnu Çorbası	Herse	Golot	Isırgan Herlesi	Pestil
Mantı Çorbası	Galacoş	Kanzılı Börek	Kürt Herlesi	Burma Tatlısı
Gavut Çorbası	Evelik Dolması	Lalanga Böreği	Un Herlesi	Fırın Eriştesi
Doduk Çorbası	Lahana Dolması	Sac Ketesi	Düğün Haşılı	Pestil Kavrması
Fıfır Çorbası	Hingel Yemeği	Tava Ketesi	Un Haşılı	Pekmezli Un Helvası
Erişte Çorbası	Patates Oturtması	Bişi	Toğala Kuymağı	Dut Dövmeci
Arpa Yarması Çorbası	Isırgan Pirinçlisi	Lemis	Peşkidan Kuy-mağı	Un Helvası
Dırma Çorbası	Turşu Kavrması	Hingel	Haşude Kuy-mağı	Ballı Börek
Yavan Çorbası	Kapama	Kömbe	Yağlaç	Kayısı Tatlısı

Kaynak; Ülker ve diğ.,(2011), “Gümüşhane Halk Kültürü-5”, Gündüz Ofset, Trabzon.

Turizm ürünlerinin tanıtım ve pazarlanmasında, yöresel yiyecek-içecek kültürünün önemli bir yeri vardır. Günümüzde, bir çok turist yöresel yemekleri tatmak, yöre kültürünü tanıma deneyimini yaşamak için farklı bölgeleri ziyaret etmektedir. Ülkemizde de bir çok il bu özelliği ile ön plana çıkmakta ve ulusal ve uluslararası anlamda bir çok turiste ev sahipliği yapmaktadır. Örneğin, Van, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa gibi iller, yöreye özgü yiyecek- içecek üretiminde marka iller arasındadır. Bu bağlamda, Gümüşhane ilinde yöreye özgü yiyecek-

İçecek ürünlerinin tanıtılması ve pazarlanması, yöreye yönelik turistik talebin artmasını sağlayacaktır. Aşağıda, Gümüşhane ilinde tüketilen yöresel yemeklerin yer aldığı bulunduğu örnek bir menüye yer verilecektir.

Tablo 4 : Gümüşhane İli “Yöresel Yemekler” Menüsü

<u>Sabah Kahvaltısı</u>	<u>Öğlen Yemeği</u>	<u>Akşam Yemeği</u>
Kuşburnu Çayı	Gendime Çorbası	Mantı Çorbası
Kuymak	Lemis	Toğala Kuymağı,
Kuşburnu Marmelat ve Reçeli	Patates Oturtması	Turşu Kavurması
Lor	Evelik Dolması	Ayvalı Et
Tereyağı		Siron
Bal	Fırın Eriştesi Tatlısı	Kuşburnu İçeceği
Kelkit Ketesi	Şıran Ayranı	Pestil Kavurması
Yöresel Kürtün Somunu		

*Gümüşhane Köme ve Pestili

1.7.2. El Sanatları

El sanatları, sanayi devrimi öncesi bireylerin toplumsal ihtiyaçlarının karşılanmasında yer alan temel uğraş alanıydı. El sanatları faaliyetleri kullanılan malzeme ve tekniğe göre çeşitlenmekteydi. Gümüşhane ilinde de bazı geleneksel el sanatları toplumsal yaşamda kullanılıyordu. Fırıncılık, guduculuk, değirmencilik, semercilik, çeşnicilik, dokumacılık, oymacılık vb. el sanatları toplum içerisinde kendi kurumlarını oluşturarak geleneksel hale gelmişlerdir. Günümüzde kırsal bölgelerden kentlere olan yoğun göç hareketleri ve sanayileşmenin getirdiği seri üretim teknikleri, bu gibi el sanatlarının ve bunlara bağlı mesleklerin önemini kaybetmesine neden olmuştur. Fakat sınırlı da olsa el sanatlarına yön

bazı faaliyetlerin devam ettiği söylenilebilir. Aşağıda Gümüşhane ilindeki bazı el sanatları ürünlerine yer verilecektir (Ülker ve diğ., 2011:394).

Ala Kilim: Gümüşhane'nin Şiran ilçesinin bazı köylerinde el tezgâhlarında dokunur. Ala kilimin iğmeleri keçi kılından, örgüsü yünden, doğal kök ile boyanmış yün ipliklerden

olup, çeşitli model ve motiflerle, ağaç tezgâhlarda dokunmaktadır.

Zilli Kilim: Kelkit'te üretilen bu kilimlere yöresel olarak “zilli kilim” denilmektedir. Dokumada genellikle koyu renklerin tercih edildiği “zilli kilimler”in tarihi, Orta Asya'ya dayanmaktadır. Zemin renklerinde kırmızı, bordo, siyah, lacivert, yeşil, sarı kullanılmakla birlikte kilimlerin genelinde kök boya kullanılmaktadır. Zilli kilim dokumacılığı, heybe, yastık, yolluk, duvar süsleri, nazarlık, isimlik, seccade olarak üretilmekte olup, yöreye önemli ölçüde ekonomik katkı sağlamaktadır.

Gudu: Merkeze bağlı Dölek Köyü'nde üretilen “Gudu”, Gümüşhane'de hem bir yemek ismi, hem de yemeğin pişirildiği toprak güvece verilen isimdir.

Mangal Taşı: Gümüşhane ilinde merkeze bağlı Mescitli Köyü'nde yeşil mermer taşından ısıya dayanıklı mangal taşı üretilmektedir. Tamamen geleneksel yöntemlerle üretimin gerçekleştirildiği mangal taşının özelliği ısıya dayanıklı olması, et ve et ürünlerini hızlı pişirmesidir.

Alternatif turizm türlerine yönelik ilginin giderek arttığı günümüzde, farklı olan, geleneksel yöntemler kullanılan, kendine has özellikleri barındıran, turistlerin birebir üretim safhalarına katıldıkları asli ve yardımcı turistik ürünler, kent destinasyonlarının tanıtımında önemli bir rol oynamaktadır. Gümüşhane ilinde, geçmişte geleneksel olarak kullanılan guduculuk, ala kilim, zilli kilim gibi el sanatlarının turistik ürün haline getirilmesi için eğitim kursları düzenle-

nerek ve yöre halkına ekonomik destek sağlanarak bu ürünlerin üretilmesi teşvik edilmelidir.

1.7.3. Geleneksel Halk Oyunları

Folklor'un önemli bir unsuru olan halk oyunları, yöre insanının inanışlarını, adetlerini, coğrafyasını betimleyen, hoşgörü ve misafirperverlik gibi özellikleri yansıtan oyunlardır. Gümüşhane geleneksel halk oyunları iki ayrı bölgeden etkilenmiştir. Bu nedenle de çeşitlilik gösterir. Gümüşhane merke-

zindeki bazı köylerde ve Torul ile Kürtün ilçelerinde Karadeniz kıyı şeridinin, Gümüşhane il merkezi, Kelkit ve iç kesimlerde ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin etkisi görülür. Bar oyunları daha çok Kelkit ve ovalık yerlerde oynanırken, Gümüşhane Merkez, Kürtün ve Torul'da ise horon ve bar oyunu oynanır. Bütün bu kültürel değerler yeni bir sentezin sonucu olarak Gümüşhane'ye has bir kimliğe bürünmüştür (G.V., 2011d, 88). Aşağıda Gümüşhane ilindeki bazı halk oyunlarına yer verilecektir;

Tablo 5 : Gümüşhane Yöresi Halk Oyunları

Ağır Bar	Deli Kız Sinin Geliyor	Karatavuk	Sarı Kız
Alucra Sallaması	Dilvane	Kavurma Koydum Tasa	Seyranize Kemeçe
Aman, Aman Kelkitli misin?	Dizden Kıрма	Kürdün Kızı	Sürmeli
Aşşaktan Gelirim	Düz Horon	Lazutlar	Tillora
Baş Bar	Fındıklar	Mektebin Bacaları	Tulum
Bıçak Oyunu	Güldalı	Mor Koyun	Turnalar
Büyük Cevizin Dibi	Hava Hatun	Peştamalı Bağları	Yaylalar
Çingen Barı	Hoynarı	Sallanma	Yılan Barı

Kaynak: Gümüşhane Halk Kültürü Alan Araştırmaları, Gümüşhane Valiliği Yayınları,2009.

1.7.4. Yöresel Kıyafetler

Gümüşhane ilinde diğer folklorik özelliklere benzer biçimde, yöresel kıyafetlerde de çeşitlilik gözlenmektedir. Torul ve Kürtün ilçelerinde Karadeniz etkisi görülürken (Peştamal, Çabula, Trabzon Lastiği) Kelkit, Köse ve Şiran ilçelerinde ise Doğu Anadolu etkisi (İhram, Tepelik) ağırlık kazanmaktadır. Gümüşhane’de kadınların ve erkeklerin yöresel kıyafetleri aşağıda verilmiştir.

Erkek Kıyafetleri

- Gömlek
- Zıpka-Zıvga-Zıfka
- Cepken-Kapalı yelek- Yelek – Cepken
- Aba-Ceket
- Çarık-Yemeni veya kabaralı kundura
- Fes veya kukulat
- Kemer-silahlık veya kuşak
- Yün çorap
- Aksesuarlar: gümüş hamaylı, pazvat
- Muska (gümüş kap içinde), gümüş köstek

Kaynak: www.gumushane.gov.tr

Kadın Kıyafetleri

- İç gömlek
- İçlik entari (Mintan)
- Üç etek
- Göğüslük
- Yelek
- Sarka
- Don (Tuman)
- Şal kuşak
- Şal peştamal
- Tepelik veya fes
- Yaşmak-Çember
- Yün çorap
- Çarık veya kabaralı kundura
- Aksesuarlar:gerdanlık,güm
- Kemer, gümüş küpe, gümüş hamaylı.

Kaynak: www.gumushane.gov.tr

1.8. Mimari Örnekleri

Aşağıda Gümüşhane ilinde, kendine has mimari özellikleri bulunan tarihi konaklara ait bilgilere yer verilmektedir.

1.8.1. Gümüşhane Evleri

Gümüşhane evlerinin mimari yapısını, kentin tarihi, coğrafi yapısı, iklim şartları, bölgede bulunan yapı malzemesi ve yaşam biçimi şekillendirmiştir. Tarihi Gümüşhane evleri genellikle iki katlı olup geniş bir meyve bahçesi içerisinde yer almaktadır. Evlerden müstakil olarak ve bahçede helâ, ahır-samanlık, mutfak, hamam-çamaşırhane gibi yardımcı alanlar bulunmaktadır. Bu yapılarda kullanılan taş, kerpiç, ahşap ana yapı malzemelerini oluştururken; sac, kiremit, toprak gibi malzemeler damlarda, tuğla ise bacalarda kullanılan malzemelerdir. Gümüşhane evleri zemin kat ve birinci kat olmak üzere tasarlanmıştır. Zemin katlarına ortadaki ana kapıdan girilmekte ve bu katta taşlığın etrafında kış odaları, kiler, mutfak, hela, nadiren de ahır bulunmaktadır. Evlerin esas yaşam alanı olan birinci kata zemin kattan ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Bu katta sofa çevresinde dizilen odalar bulunmaktadır. Yukarıda verilen özelliklere sahip elliye yakın Gümüşhane evi bulunmaktadır. Bu tarihi Gümüşhane evlerinden bazıları aşağıda sıralanmaktadır:

Tablo 6: Tarihi Gümüşhane Evleri

Abdi Bey Konağı	Şehir Gergin ve Varisler Evi	Osman Aktürk Evi	Şahbenderoğlu Konağı
Aykut San Evi	Oltan Sungurlu Evleri	Yağmurdere Köyü Türk Evleri	İşli Kaya Odası
İzzet Ulvi Güneş Yücel Evi	Muammer Kutlu Tan Evi	Rafet Çubukçu Evi	Erkan Kocaturk Evi
Erol Karabiber- İbrahim Ömürdağ Evi	Bahattin Köksal Evleri	Hikmet, Mahmut San Kardeşler Evi	Mehmet Aksu Evleri
İrfan Çiftçi Evi	Ahmet Kaya Evi	İmera (Olucak) Köyü Rum Evi	Necmettin Kadırbeyoğlu (Hüseyin Demir) Evi
Fazlı Yücel Evi	Ramiz Bey Konağı	Erdemir Akagün Evi	Şamanlı Mah. Rum Evi
Hasan Fehmi Ataç Konağı	İkisu Köy Tarihi Evleri	Nurettin Tuna Evi	Adil Balyemez Konağı
Erkan Kocaturk Evi	Konut (Müzeyyen Atukalp) Evi	Fahri Gümüşeli Evi	Azmi Aytekin Güneş Sanat Merkezi

Bu evlerden bazıları Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Gümüşhane Valiliği tarafından restore edilerek gelen misafirlere konaklama ve yiyecek- içecek hizmeti sunabilecek niteliğe kavuşturulmuştur. Bu konaklar ile ilgili bilgiler aşağıda kısaca verilmiştir.

1.8.1.1. Adil Balyemez Evi (Balyemez Konağı)

19. yüzyılda inşa edilen yapı, zemin kat, birinci kat ve çatı katından oluşmaktadır. Balyemez Konağı'na giriş zemin katın güney cephesinde bulunan çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Günümüzde Balyemez Konağı, restaurant ve cafe işletmesi olarak faaliyete devam etmektedir. Konak kapalı 300 m²'lik bir alanda 250 konuğa servis

yapabilecek bir kapasiteye sahiptir. Ayrıca özel davet ve kutlamalarda, şirket eğitimleri, yemekleri vb. özel etkinliklerde de hizmet verilmektedir.

1.8.1.2. Hasan Fehmi Ataç Konağı

Yapılış tarihi 1874 olan konak; zemin kat, birinci kat ve çatı katı olmak üzere üç katlı olarak geniş bir bahçenin içinde inşa edilmiştir. Diğer Gümüşhane evlerinde görülen yapıyı burada da görmek mümkündür. Kuzey-Güney istikametinde yapılan ev dikdörtgen planlıdır. Bina köşelerinde kesme taş kullanılmış, tavanda ise ahşap kirişler vardır. Konak

ve önünde bulunan 679 m²'lik 5 parselden 4 parseli (561m²) Gümüşhane İl Özel İdaresi tarafından 2005 yılında restore edilmiştir. Gümüşhane Merkez Cumhuriyet caddesinde bulunan konak, 750 kişilik bahçesi ve sabah 08:00'den akşam 24:00'e kadar açık olan servisi ile yöre mutfağından yemekler sunmaktadır. Konaklama hizmeti de sunan konak, suit, tek, çift ve 3 kişilik toplam 7 oda ve 15 yatak kapasitelidir. Konakta, 50 kişiye hizmet verilen bir şark köşesi bulunmakla birlikte otopark hizmeti de verilmektedir.

1.8.1.3. Hacı İmam Konağı (Özdenoğlu Konağı)

Yapılış tarihi 19 yy. olan yapı, bodrum kat, zemin kat ve çatı olmak üzere üç katlı inşa edilmiştir. Zemin katın arka kısımları taş duvar, ön kısımları ise kerpiç yığma duvar, birinci kat dış duvarları kerpiçten yapılmış, iç duvarları ise çamur

harçlı bağdadi tarzda yapılmıştır. Kapı pencereleri, doğrama, döşeme ve tavanlar ahşap, çatı beşik çatı olup, örtü saç kaplamadır. Gümüşhane İl Özel İdaresi tarafından restore edilen konak, Kültür Sanat Evi olarak hizmet vermekle birlikte konak restoranı, Türk mutfağı ve özellikle Gümüşhane mutfağından yemekler sunulmaktadır.

1.9. Eğitim

Bu başlıkta Gümüşhane İli'ndeki eğitim kurumları ile mevcut eğitim düzeyi hakkındaki bilgilere yer verilmektedir.

Gümüşhane ilinde toplam 183 adet ilköğretim ve orta öğretim kurumu bulunmaktadır. İlin tek üniversitesi olan Gümüşhane Üniversitesi, 31 Mayıs 2008 tarih ve 26892 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5765 sayılı Kanunla 2008 yılında kurulmuştur. Gümüşhane'de Gümüşhane Üniversitesi adıyla kurulan Üniversite, Rektörlüğe bağlı olarak kurulan İletişim Fakültesi, daha önce KTÜ'ne bağlı iken adı ve bağlantısı değiştirilerek Rektörlüğe bağlanan Gümüşhane Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Gümüşhane Sağlık Yüksekokulu, Gümüşhane Meslek Yüksekokulu, Şiran Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ile Erzincan Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı iken adı ve bağlantısı değiştirilerek Rektörlüğe bağlanan Kelkit Aydın Doğan Meslek Yüksekokulu ile Rektörlüğe bağlı olarak yeni kurulan Sosyal Bilimler Enstitüsü ile Fen Bilimleri Enstitüsünden oluşturulmuştur.

Gümüşhane Üniversitesi kuruluşundan itibaren sürekli büyüyerek, İlahiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek-

kokulu, Beden Eğitim ve Spor Yüksekokulu, Kelkit Sağlık HMYO, İrfan Can Köse MYO, Kürtün MYO, Torul MYO ile birlikte Gümüşhane Üniversitesi halen 5 Fakültesi, 3 Yüksekokulu, 2 Enstitüsü, 8 Meslek Yüksekokulu ve 2 Araştırma ve Uygulama Merkezi ile eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir (www.gumushane.edu.tr).

Aşağıdaki tabloda ise Gümüşhane nüfusunun eğitim düzeyi istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 7: Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Nüfus (6+yaş)-2010

Eğitim Düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın	%
Okuma yazma bilmeyen	8.920	1.452	7.468	7.5
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	23.097	11.244	11.853	19.5
İlkokul Mezunu	28.016	12.167	15.849	23.7
İlköğretim mezunu	19.896	9.995	9.901	16.8
Ortaokul veya dengi mezunu	5.248	3.605	1.643	4.4
Lise veya dengi okul mezunu	20.599	13.430	7.169	17.4
Yüksekokul veya fakülte mezunu	5.901	4.095	1.806	5.0
Yüksek lisans mezunu	290	216	74	0.2
Doktora mezunu	96	71	25	0.08
Bilinmeyen	5.828	2.787	3.041	4.9
Toplam	117.891	59.062	58.829	

Kaynak: www. tuik.gov.tr

Gümüşhane ili toplam nüfusu eğitimi düzeyine göre sıralandığında, ilk sırayı % 23.7 ile ilkokul mezunları alırken onu sırasıyla , % 19.5 ile okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenler, %17.4 ile lise veya dengi okul mezunları, % 16.8 ile ilköğretim mezunları,% 7.5 ile okuma yazma bilmeyenler, % 5.0 ile yüksekokul veya fakülte mezunları, % 4.4 ile ortaokul veya dengi mezunları, % 0.2 ile yüksek lisans mezunları, % 0.08 ile doktora mezunları takip etmektedir. Nüfusun % 4.9'unun ise eğitim düzey bilgisi bilinmemektedir.

1.10. Turizm

Gümüşhane eşsiz doğası, birbirinden güzel yaylalarıyla alternatif turizmin ülkemizde önemli merkezlerinden biri olabilecek potansiyele sahip bir ildir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde turizm konusuna detaylarıyla birlikte yer veril-

miş olup aşağıda alternatif turizm dallarına göre Gümüşhane’de ziyaret edilebilecek bölgeler kısaca belirtilmiştir;

- **Kış Turizmi:** Zigana Kış Kayak Merkezi, Erikbeli Kış Turizm Merkezi, Süleymaniye Mahallesi Kış Turizm Merkezi

- **Yayla Turizmi:** Kadırğa Yaylası, Güvende Yaylası, Kazıkbeli Yaylası, (yayla turizmi açısından

Gümüşhane’de bulunan 429 yayla arasından, bilinen, alt– üst yapı açısından turizme kazandırılma potansiyeli olan yaylalardır).

- **Doğa Turizmi:** Gümüşhane’de tur güzergâhları üzerinde bulunan bütün bölgeler, doğa turizmine uygun ve elverişlidir. Ancak doğa turizmi açısından öne çıkan bazı bölgeler; Artabel Golleri, Tomara Şelalesi, Örümcek Ormanları, Karaca Mağarası.
- **Kültür – Tarih Turizmi:** Sarıçiçek Köy Odaları, Santa Harabeleri, Satala Koyu, Krom Antik Şehri, İmera Koyu, Kov Kalesi

2.BÖLÜM: GÜMÜŞHANE İLİNİN TURİZM DEĞERLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde, Gümüşhane Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu akademisyenleri tarafından yapılan turizm araştırma gezileri sonucunda turizm açısından öncelikli olarak değerlendirilmesi düşünülen turizm destinasyonlarına yer verilmiştir.

SANTA HARABELERİ

2.1. Santa Harabeleri

Santa harabeleri, Gümüşhane kent merkezine yaklaşık 80 km uzaklıkta, Yağmurdere Bucağı, Dumanlı Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Bölgenin 17. yüzyılda Rumlar tarafından kurulduğu düşünülmektedir (www.kelkitbasin-museums.org, GV.1999a; 154).

Santa, Yanbolu Deresinin doğduğu vadilerle birbirinden ayrılmış üç ayrı yamaç üzerine kurulmuştur. Dini, ticari ve kültürel önem taşıyan Santa bölgesi ‘Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı’ olarak ilan edilmiştir. Bölgede Piştoflu, Binatlı, İşhanlı, Terzili, Çakallı, Zurnacı-

lı ve Sincanlı-Kozlu olmak üzere 7 mahalle ve 300’ü aşkın ev bulunmaktadır (http://www.kulturvarliklari.org, GV., 2010; 124, GV. 1999a; 70).

Resim: Santa Bölgesi Yerleşim Merkezleri

19. Yüzyılda merkez mahalle Piştoflu'da (Pistofanton) 300 hane, Binatlı'da (Pinatanton) 60 hane, İşhanlı'da (Ischananton) 260 hane, Terzili'de (Terzanton) 200 hane, akallı'da (Tsakalanton) 53 hane, Zurnacılı'da (Zournatsanton) 120 hane ve Cinganlı-Kozluda (Kozlaranton) 60 hane olmak üzere

toplam 1053 hanede 4000-5000 civarında nüfusun barınmış olduğu söylenmektedir. Bu mahallerin her birinde çok sınıflı en az bir ilkokul ve ayrıca merkez Piştoflu mahallesinde 2 katlı bir ortaokul bulunmaktaydı. Merkez mahallede (Piştoflu): Aziz (Aya) Kyriake, Aziz Panteleimonos, Aziz Christophoros kiliseleri; Zurnacılı'da: Aziz Georgios, Aziz Constantine, Aziz Kyriake kiliseleri; akallı'da: Zodoxu Rigis ve Aziz Georgios kiliseleri; İşhanlı'da: Aziz Kyriake, Aziz Georgios kiliseleri; Kozlu-Sincanlı'da: Kutsal Apostol Petro, Apostol Pavyo kiliseleri; Binatlı'da: Profizitic Ilion ve Aziz Georgios kiliseleri; Terzili'de: Aya Theodoros ve Metamorfoz kiliseleri olmak üzere Santa'ya bağlı 7 mahallede 13 kilise bulunmaktaydı. Ancak, bu kiliseler beşeri ve doğal tahribat sonucu günümüze kısmen sağlam olarak gelebilmiştir (tr.wikipedia.org). Bu kiliselere ait detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

2.1.1. akallı Kilisesi

akallı Kilisesi, Dumanlı Köyü merkezinde yer almaktadır. Dikdörtgen bir alan üzerine üç nefli ve bazilikal planlı olarak 1878 yılında inşa edilmiştir. Biri batıdan diğeri güneyden olmak üzere yuvarlak kemerli iki girişi bulunmaktadır.

Güney girişi üzerine yonca biçiminde hac motifi işlenmiştir. Fresko izlerine rastlanan kilisede kapı, pencere, taşıyıcılar, kemerler ve köşe taşlarında

düzgün kesme taş malzeme, beden duvarlarında moloz taş kullanılmıştır (Kelkit Havzası Kalkınma Birliği ?KHKB.? 2007; 57., GV. 1999a; 70., Gezi Notları-1 ve 12, 2010-2011, www.gumushanekulturturizm.gov.tr).

2.1.2. Terzili Kilisesi

Dumanlı Köyü, Terzili mahallesindedir. Dikdörtgen bir alan üzerine üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir. Orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Biri kuzeyde diğeri güneyde olmak üzere bir metre geniş-

liğinde, karşılıklı olarak yerleştirilmiş yuvarlak kemerli iki girişi bulunmaktadır. Batı duvarı arazi konumuna göre yüksekçe bir tepeye dayandırıldığı için batıdan giriş açılmamıştır. Apsis ve pastaphorion hücreleri dışa taşkın yapılmıştır. Kilisenin kuzeydoğusunda bir martiryum bulunmaktadır. Kare planlı bu mezar yapısı kiboryon tarzında düzenlenmiş olup, 3.56x3.56 m boyutlarındadır. Dört köşesinde “L” şeklinde payeler kullanılmış ve yuvarlak kademeli kemerlerle dört yöne açılan martiryumun üzeri tuğla tonozla kapatılmıştır. Üst örtüsü kısmen tahrip olan kemer üzerine bitkisel bezemeli bir rozet işlenmiştir. Düzgün kaliteli, sarımtırak kesme taş malzemedan inşa edilmiştir. Bölgede inşa edilen yapılar arasında en kaliteli taş işçiliğine sahiptir (KHKB., 2007; 57., GV. 1999a; 70., Gezi Notları-1 ve 12, 2010-2011, www.gumushanekulturturizm.gov.tr; www.kelkitbasinmuseums.org).

2.1.3. Cinganlı Kilisesi

Dumanlı Köyü’ndeki Cinganlı Kilisesi, bazilikal dikdörtgen bir alan üzerine üç nefli bazilikal plan şemasında inşa edilmiştir. Orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksektir. Tek girişi batıdan sağlanmış olup, girişin üzeri yuvarlak kemerlidir. Neflerini dikine geçen beşik tonozun kuzey bölümü sağlamdır. Kilisenin taşıyıcıları ve tavanı çökmüştür. Kapı, pencere, taşıyıcılar ve kemerler düzgün yontma taştan, diğerkısımlar ise moloz taştan yapılmıştır (KHKB., 2007; 57., Gezi Notları-1 ve 12, 2010-2011, www.gumushanekulturturizm.gov.tr, www.kelkitbasinmuseums.org).

2.1.4. Piştovli Kilisesi

Dumanlı Köyü Piştovli mahallesindeki Piştovli Kilisesi Santa yayla-köy yerleşiminin yönetim kilisesi olarak tasarlanmış ve dikdörtgen bir alan üzerine üç nefli bazilikal plan şemasında inşa edilmiştir. Kilise büyük bir avlu çevre duvarı içerisinde yer almaktadır. Yapının

tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 19. yüzyıl ortalarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Biri kuzey diğeri güneyde olmak üzere yuvarlak kemerli iki girişi bulunmaktadır. Kuzey girişi kiborion tarzında düzenlenmiş ancak günümüze bu kiborion girişin sadece bir sütunu gelebilmiştir. Girişin hemen üzerinde haç işareti işlenmiştir. Apsis ve pastaphorion hücreleri doğu cephesinde yapılmış her birine birer yuvarlak pencere açılmıştır. Kuzeyinde dört mazgal pencere bulunan kilisenin içerisinde fresko kalıntılarına rastlanır. Yapının kuzeydoğusunda bir çeşme yer almaktadır. Örtüyü taşıyan sütunlar tamamen yok olmuştur. Semer dam çatının içten sadece esas büyük apsis alınlığı kalmıştır. Esas apsis ve protesisler de oldukça tahrip olmuştur. Yapıda içten kuzey yüzdeki «Azizler Topluluğu» freskleriyle güneydeki anıtsal giriş özgünlüğünü korumaktadır (KHKB., 2007; 57., GV. 1999a; 70., Gezi Notları-1 ve 12, 2010-2011, www.gumushanekulturturizm.gov.tr).

2.1.5. Zurnacılı-1 Kilisesi

Dumanlı Köyü Zurnacılı mahallesindeki Zurnacılı-1 Kilisesi, üç nefli bazilikal plan şemasında inşa edilmiş, orta yan neflerden daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Biri batı diğeri de güneyde olmak üzere yuvarlak kemerli iki girişi bulunmaktadır. Bunlardan güney girişi ana giriş olarak kullanılmıştır. Girişin iki yanına sütunlar konulmuş ve üzerine haç motifi işlenmiştir. Kilisenin batıda ve doğuda üç, doğu ve kuzeyde ise dörder penceresi bulunmaktadır. Apsisi ve pastaphorion hücreleri dışa taşkın yapılmış her birine birer pencere açılmıştır. İç mekânda fresko kalıntılarına rastlanmaktadır. Düzgün yontma taş ve moloz taş malzemeyle inşa edilmiştir (KHKB., 2007; 57., GV. 1999a; 70., Gezi Notları-1 ve 12, 2010-2011).

2.1.6. Zurnacili-2 Kilisesi

19. yüzyılda inşa edilen yapı, sarp bir kayanın üzerinde yer almaktadır. Kilisenin birisi batıda, diğeri güneyde olmak üzere iki girişi bulunmaktadır. Doğu cephesinde apsis ve pastaphorion hücreleri dışa taşkın olarak yapılmıştır. Kilisenin üst örtüsü ve taşıyıcıları yıkılmıştır(KHKB., 2007; 58).

2.1.7. İşhanlı Kilisesi

Kilise, İşhanlı mahallesinde yer almaktadır. Batıda ve güneyde olmak üzere yuvarlak kemerli iki girişi bulunmaktadır. Güneyde bulunan kapı ana giriş olarak kullanılmış ve dıştan kemer alınlığına bir haç motifi işlenmiştir. Üst örtüsü ve taşıyıcıları tamamen yıkılmıştır (KHKB., 2007; 59).

Santa Bölgesi, Fatih Sultan Mehmet döneminde 1461-1476 yılları arasında tüm Trabzon ve Doğu Karadeniz Bölgesiyle birlikte fethedilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dahil edilmiştir. Santa, havzadaki mevcut demir, kurşun ve kurşunla birlikte çıkarılan gümüş madenlerinin verimli bir şekilde işlenmesine bağlı olarak 16-18. yüzyılda önemli derecede gelişmiş ve ekonomik refaha erişmiştir. Santa yerleşimlerinde, bölgede çıkan madenlerin etkisi ile demircilik ve gümüşçülük önemli bir sanat dalı olmuştur. Madenlerin işletildiği dönemde Osmanlı Devleti'nin maden çalışanlarına ve madencilerin ihtiyaçlarını temin eden meslek erbabı ve ticaret erbabına sağladığı vergi kolaylıkları ve pek çok sorumluluktan muafiyeti, bölgeye çevre köy ve illerden, yoğun olarak Ortodoks Hristiyan (Rum) Osmanlı vatandaşının göç etmesini sağlamıştır. Bu göç ve refah, madenlerin kapandığı, sosyal ve idari sorunların yaşanmaya başlandığı 18. ve 19. yüzyıla kadar sürmüştür. 1500-1800 döneminde önemli bir madenci yerleşimi olan bölge, 1923 yılında nüfus mübadelesi ile boşaltılmıştır. Bu mübadelede Santa bölgesi toplanma yeri olarak kullanılmıştır. Mübadele sonrası boşaltılan bölgedeki atıl arazi ve binalara çevre köylerin sakinleri yerleşmiştir (Atlas, 1995, Gezi Notları 1-12; 2010-2011, www.gumushanekulturturizm.gov.tr).

Bölgeye ulaşım farklı güzergâhlardan yapılabilir. Gümüşhane şehir merkezinden hareket ile Gümüşhane-Bayburt ana yolunu takiben Akçakale, Tekke, Arzular, Kabaköy, Yağmurdere, Taşköprü istikametinden devam edilerek yaklaşık 80 km. bir seyahat ile Santa bölgesine ulaşım sağlanır. Yağmurdere'den

Taşköprü 8 km, Santa Harabeleri 15 km.'dir. Taşköprü-Santa harabeleri arası ise yaklaşık 7 km.'dir. Bu güzergâh boyunca birbirinden güzel tarihi ve doğal güzellikler görülebilmektedir (Gezi Notları 1-12; 2010-2011) (Ayrıntılar için 2. Bölüm sonu tur güzergâhları başlığına bakınız.)

Santa bölgesine diğer bir ulaşım ise Gümüşhane-Trabzon anayolunu takiben sağlanabilir. Gümüşhane-Torul yolunun 12. km.'sinden ayrılan yoldan Karaca Mağarası (5 km.) Cehennem Vadisi Kanyonu (6 km.), Krom Antik Kenti (22 km.), Cami Boğazı Yaylası (34 km.), Taşköprü Yaylası (57 km.) ve Santa Harabelerine (64) ulaşılabilir. Bu güzergâhtan toplam mesafe ise yaklaşık 76 km. olup yol boyunca birçok doğal ve tarihi değeri görmek mümkündür. (Gezi Notları 12; 2011). (Ayrıntılar için 2. Bölüm sonu tur güzergâhları başlığına bakınız.)

Yukarıda açıklanan güzergâhlar aşağıdaki resimde görselleştirilmiştir.

Resim: Santa Bölgesine Ulaşım Güzergâhları

Santa bölgesine Trabzon il merkezinden de iki farklı güzergâhtan ulaşım sağlanabilmektedir. Birincisi, Trabzon-Arsin istikametinden yaklaşık 20 km. sonra Arsin'den Santa yoluna saparak, Arsin ve Araklı sınırlarında yer alan Yan-

bolu vadisini takiben yaklaşık 45 km. süren bir seyahat sonrası Santa bölgesine ulaşılan güzergâhtır. Diğeri ise Trabzon-Maçka-Sümela Manastırı'nı takiben manastıra tırmanan yoldan devam edilerek Cami Boğazı yaylasına oradan Karakaban tepesi ve Taşköprü yaylası üzerinden Santa bölgesine ulaşılan güzergâhtır.

Sonuç ve Öneriler

- Santa bölgesine ulaşımın; yolların dar, engebeli ve bozuk olması nedeniyle zor olduğu görülmektedir. Buradan hareketle öncelikle bölgenin yol sorununun yayla ve eko turizmin yapısına uygun olarak çözülmesi gerektiği düşünülmektedir.

- Diğeri bir nokta, yöredeki Yer-Yön ve Bilgi Levhalarının eksikliğidir. Özellikle Gümüşhane-Tekke-Arzular güzergâhı boyunca sadece belirli noktalarda bulunan yön levhaları yetersiz olup yol ayrımlarında yer yön levhalarının eksikliği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, tarihi eserleri tanıtan bilgi levhaları yetersizdir. Santa harabelerinde sadece merkez Piştöflu mahallesinde bir tanıtım levhası bulunmakta, bunun dışında çevrede bilgi veren levha bulunmamaktadır. Merkez Piştöflu mahallesine bölgenin haritası veya krokisinin yer aldığı bir bilgi levhası yerleştirilmesi ziyaretçilere önemli bir kılavuz olacaktır.

- Diğeri bir konu, Santa harabelerindeki kişisel mülke dönüştürme (2009 yılında, vatandaşlara tapu verilmiştir) ve çarpık yapılaşma sorunudur. Böylesine önemli bir sit alanının koruma altına alınması gerekmektedir. Özellikle yörenin karakteristik yapısını yansıtan kiliselerin hayvan barınağı olarak kullanılması ve tarihi kalıntılar üzerine yapılan betonarme binaların varlığı, temel sorunlar olarak göze çarpmaktadır. Sorunun çözümüne yönelik olarak söz konusu yapıların yörenin tarihi dokusuna uygun olarak düzenlemesi ve yenilenmesi gerekmektedir.

- Santa harabelerinde yapılan define kazıları da bir diğeri önemli sorundur. Bölgede yapılan define kazıları nedeniyle birçok tarihi yapı zarar görmüş ve görmeye devam etmektedir. Bu sorun güvenlik eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Yörenin koruma altına alınması, sürekli denetlenmesi ve belirli noktalara güvenlik görevlilerinin yerleştirilmesi caydırıcı ve koruyucu bir uygulama olacaktır.

• Santa yöresinin “harabe” sözcüğüyle nitelenmesi bölge açısından olumsuz bir algı oluşturduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, yörenin ismi; Santa Eski Rum Köyü, Santa Kültür Köyü, Santa Yerleşkesi vb. gibi daha çekici bir isimle değiştirilmesinin olumsuz algıyı değiştireceği düşünülmektedir. Bununla birlikte Santa yöresinin tarihi kimliğine uygun bir tasarımla yeniden ele alınıp, düzenlenmesiyle bölge, kamp ve konaklama alanlarını da kapsayan bir kültür köyü olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bölgenin tarihi yapısı göz önünde bulundurulduğunda bölgede sanatsal etkinliklere (sinema, konser, kongre, vb.) ev sahipliği yapabilecek potansiyelindedir.

• Bölgenin tanıtımı ve bölge hakkındaki bilgi eksikliği de giderilmesi gereken önemli bir husustur. Reklam ve tanıtım faaliyetleri artırılarak bölgeye turist çekilmesi sağlanmalıdır. Bölgenin bilinen turistik destinasyonlara (Örn: Sümela Manastırı, Karaca Mağarası, Uzungöl) yakınlığı, birçok turisti bölgeye çekebilecektir. Ayrıca bölgedeki bilinen turizm destinasyonlarına Santa Yöresi’yle ilgili bilgi ve tanıtım kitapçıkları, billboardlar, afişler, broşürler gibi tanıtım faaliyetleri, yerli ve yabancı turistlerin farkındalığını artırılabilir.

KARACA MAĞARASI

2.2. Karaca Mağarası

Yüzeyle açılımları olan ve en az bir insanın sürünerek girmesine olanak verecek şekilde genişlik ve yüksekliğe sahip olan yer altı boşluklarına mağara adı verilmektedir. Uzunlukları birkaç metreden onlarca kilometreye, derinlikleri yer yer 1000 metreyi geçen mağaralara, Türkiye'nin değişik bölgelerinde in, düden, subatan, obruk, oruk, çengirek, tengirek, şingirdak, kuyluç, kestel, zindan, delik, dipsiz, mağaza, keyf gibi isimler de verilmektedir (Nazik,2008:295). Mağara merakı çok eskilere dayanmakla birlikte, mağaraların turizm amaçlı kullanımını 1980'li yıllarda başlar. Mağara turizmi son yıllarda macera arayan, genç turistlerin oluşturduğu turizm pazarının ortaya çıkmasıyla gündeme gelen bir turizm türüdür (Kozak ve Bahçe,2009:250).

Gümüşhane coğrafi ve jeolojik yapısından dolayı, mağara turizmine ve mağara sporlarına elverişli birçok mağaraya sahiptir. MTA Genel Müdürlüğü tarafından bölgede yapılan inceleme ve araştırmada yirmi dört tane mağaranın varlığı tespit edilmiştir. (Gümüşhane Valiliği ?GV.? 2011:132).

Tablo 8: Gümüşhane İli Mağaraları

Mağara Adı		
Karaca Mağarası	Cingora Mağarası	Köroğlu Mağarası
Akçakale Mağarası	Geremezini Mağarası	Kırkgöz Mağarası
Arılı Mağarası	Mamatlar Mağarası	Taşbaşı Mağarası
İkisu Mağarası	Kabanbaşı Mağarası	Yaylım Mağarası
Ardıçlı Mağarası	Arsa Mağarası	Buz Mağarası
Üç Bacalı Mağara	Köprübaşı Mağarası	İnönü Mağarası
Altındaş Mağarası	Üstüaçık Mağarası	K.Ardıçlı Mağarası
Kartalkaya Mağarası	Karşı Mağarası	Ambela Mağarası

Kaynak: Gümüşhane Valiliği, 1999a.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Gümüşhane ili mağara çeşitliliği açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Mağaralar içerisinde turizme açık tek mağara olan Karaca mağarası, Gümüşhane ilindeki en önemli turizm destinasyonu konumundadır. Karaca mağarası, Gümüşhane'nin 17 km. kuzeybatısında, Torul

ilçesine bağlı Karaca mahallesi yakınlarındaki Kırantaş mevkiinde, denizden 1550 m. yükseklikte yer almaktadır. Trabzon- Gümüşhane yolu ana güzergâhının 12. km. 'sinden kuzeye Korum Deresi vadisine ayrılan asfalt yolla 4 km. gidildikten sonra mağaraya ulaşılır (GV. 1999a: 214).

Toplam alanı 1500 m² ve uzunluğu 105 m. olan Karaca mağarasının tavan yüksekliği ise ortalama 18 m. dir. Mağarayı, sarkıtlar, dikitler, sütunlar, org desenli duvarlar, bayrak şekilleri, filkulakları, mağara çiçekleri, traverten basamakları, mağara gülleri ve mağara içi traverten havuzları gibi oluşumlar süslemektedir. Mağara, yatay yönde gelişmiş ve elips şeklinde 4 ayrı salonun birleşmesinden oluşmuştur. Salonlardan ikisi, sızan suların oluşturduğu duvar damlataşları ile ikiye bölünmüş ve salon sayısı altıya çıkmıştır. Huni şeklinde bir ağızdan girilen ilk salonun duvarlarını oluşturan org şeklindeki travertenin ucundaki merdivenler ile diğer salona inilmektedir. Bu salon, sarkıt, sütun ve travertenleri ile mağaranın en gösterişli bölümüdür. Birinci salonun solundan kuzeye doğru ikinci salona girilir. Üçüncü salona ise tahta merdiven yardımıyla inilir. Bu salonun aşağısında mağaranın en büyük gölü yer alır. Etrafı 2 m boyundaki dikit ve travertenlerle süslü bu gölü geçtikten sonra yine küçük bir göl daha yer alır (Kalaycıoğlu,2002, GV. 1999a; 214).

Mağaranın oluşumunda kireçtaşlarının kristalize yapıları ve bunların farklı oluşumları önemli bir rol oynamıştır. Bölgede yapılan arazi gözlemlerinde kireçtaşı-volkanik seviyesinin çoğu yerde 1500-1550 metre aralığında olduğunu

ve hem mağaraların, hem de kaynakların bu hatta buldukları tespit edilmiştir. Mağara milyonlarca yıl süren iki aşamada oluşmuştur. Birinci aşamada, yüzeyden sızan sular, topraktan ve çürümüş bitki atıklarının arasından

geçerken, karbondioksit bakımından zenginleşip yer altı sularına karışmış ve bu su taban seviyesi hizasında yer altı güzergâhı boyunca ilerlerken zeminde çözülmelere neden olmuştur. İkinci aşamada; bölgedeki su seviyesinin alçalmasına bağlı olarak mağaranın kaba şekillenmesi bitmiş ve mağaranın esas güzelliğini oluşturan ince yapı (damlataşı) gerçekleşmiştir (Bekaroğlu ve Yiğitbaşıoğlu,2010:4, Kalaycıoğlu,2002: 790).

Mağara havası ısı, nem, rüzgâr ve değişik gazlardan oluşur. Mağaraların sıcaklığı ortalama 12-17 derece arasındadır. Mağaranın içerisinde belirgin bir hava hareketi söz konusu değildir. Bu nedenle, mağara havasının nem oranı ağız kısmından içeriye doğru gidildikçe nispi bir artış gösterir. Yapılan ölçümlerde

nem oranı ağız kısmında %65, 2. salonda %70 ve 3. salonda %75'i bulmaktadır. Mağara havası yaz mevsiminde dışarıya göre daha serin, kışın biraz daha sıcak olmaktadır. Bu özellikleri ile mağara, küçük bir mikro klima özelliğini taşımaktadır (www.kultur.gov.tr). Bekaroğlu ve Yiğitbaşıoğlu

(2010) tarafından yapılan araştırmaya göre, mağara içi sıcaklık değerleri, mağaranın turistik ziyaretlere açılması ile birlikte farklılık göstermiştir. Araştırmaya göre, 2008 yaz sezonunda, en sıcak bölgenin mağaranın serbest atmosfere en yakın bölümü olan giriş kısmı ve 1. salonu olması gerekirken, ana salonu ve 3. salonu olmuştur. Araştırma bulgularına göre, sıcaklıkların bu derece farklılık göstermesinin temel nedeni, mağaranın turistik ziyaretlere açılmış olmasıdır.

Karaca Mağarası, 1996 yılında turizme açılmış ve bu güne kadar mağara 600.000'in üzerinde yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilmiştir.

Tablo 9 : Yıllara Göre Karaca Mağarasını Ziyaret Eden Turist Sayısı

Yıl	Ziyaretçi Sayısı
2004	48.200
2005	41.225
2006	47.435
2007	51.446
2008	44.429
2009	41.670
2010	38.173
2011	47.730
2012	51.800

Kaynak: Gümüşhane İl Özel İdaresi

Yukarıdaki tabloda, 2004-2012 yılları arasında Karaca Mağarası'nı ziyaret eden turist sayısı gösterilmiştir. Karaca mağarası en fazla turist sayısına, 2012 yılında 51,800 ziyaretçi ile ulaşmıştır. Karadeniz Bölgesi'ne yapılan birçok tur organizasyonunda, tur güzergâhında bulunan Karaca mağarası, her yıl 15 Nisan ile 15 Kasım arasında, 7 ay boyunca turistik ziyaretlere açılmaktadır. Turizm sezonu boyunca binlerce kişinin ziyaret ettiği mağara, iç nemlenmenin sağlanması, doğal oluşumlardaki beyaz rengin korunması ve bakım için her sezonun ardından 5 ay süreyle ziyarete kapatılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Gümüşhane turizminin en önemli kaynağı olan Karaca Mağarası, ilin tanıtımı ve il turizminin geliştirilmesi için oldukça önemli bir işleve sahiptir. Mağaranın yapısına zarar vermeyen, kontrollü bir turizm gelişimi mağaranın sürdürülebilir kullanımı açısından oldukça önemlidir. Bu kısımda Karaca Mağarası ile ilgili bazı önerilere yer verilmiştir:

- Karaca Mağarası'na yönelik artan turistik mağara ziyaretleri, mağara atmosferinin kimyasal kompozisyonunu değiştirme potansiyeli taşımaktadır. Sürdürülebilir bir turizm, ancak turizme konu olan varlığın korunmasıyla mümkün olduğundan, Gümüşhane ilinin en önemli turizm kaynağı olan Karaca Mağarası'nın mikroklimatolojik parametreler yönünden daha detaylı olarak kontrol edilmesi ve taşıma kapasitesine uygun olarak ziyaretçi kabul edilmesi gerekmektedir (Yiğitbaşıoğlu ve Bekaroğlu,2009:28).

• Yiğitbaşıoğlu ve Bekaroğlu (2009) çalışmalarında, mağarayı ziyaret etmek isteyen ziyaretçilerin sayısı kontrol altında tutulması gerektiği ile ilgili bazı önerilerde bulunmuşlardır; mağaraya giren ziyaretçiler Ana Salon'a ulaşmakta ve burada mağaranın özellikleri hakkında onlara bilgi verilmektedir. Bu durumun özellikle mağaranın en can alıcı kesimlerinden olan Ana Salon'un sıcaklık rejimini bozduğu ve burasını mağaranın en sıcak yeri haline getirdiği yapılan ölçümlerle ortaya konulmuştur. Bu bakımdan Ana Salon tehdit altındadır. Bu durumun önüne geçmek için mağarayı ziyaret eden gruplara bir rehber eşlik etmeli ve ortalama mağara turu 20 dakikayı geçmemelidir.

• Mağara içerisinde bulunan tahta yol, aşırı nem ve kullanım sebebiyle uzun dönemde yıpranma olasılığı taşımaktadır. Yetkililer turizm döneminde yolun onarıldığını söyleseler de, bunun kalıcı bir çözüm olamayacağı açıktır. Burada en kalıcı çözüm; yolun maliyet avantajı sağlayan, estetik özellikleri göz ardı etmeyen ve mağaranın doğal yapısıyla uyumlu bir malzemeyle yapılması olacaktır.

• Mağara havasının özellikle astım ve bronşit hastalıklarına iyi geldiği söylenmektedir. Mağaranın bu özelliğinin daha fazla vurgulanabilmesi için bilimsel olarak bu durumun kanıtlanmasını sağlayacak çalışmaların yapılmasında yarar vardır. Bilimsel olarak kanıtlanmış bir olgunun, turizm açısından pazarlanabilirliği daha kolaydır.

• Mağara içerisinde herhangi bir bilgilendirme levhası yoktur. Mağaranın tarihini, nasıl keşfedildiğini, oluşumunu anlatan küçük boyutlu, mağaranın yapısına zarar vermeyecek bilgilendirme levhalarının bulunması, tanıtım açısından yararlı olacaktır.

• Torul merkezinden, mağaraya kadar olan asfalt yol oldukça dardır. Özellikle büyük boyutlu tur organizasyonları için, bu yolun genişletilmesi gerekmektedir. Yaptığımız mülakatlarda tur araçlarının Torul ilçesinde bırakılarak, turistlerin buradan mağaraya olan ulaşımının yerel otobüs firmaları tarafından sağlandığı ve ziyaretçilerden oldukça fazla ücret talep edildiği söylenmektedir. Bu durumun giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması, özellikle turist varışlarının yoğun olduğu dönemlerde belediye

tarafından, belli aralıklarda ücretsiz servis konulması önerilebilir. Ayrıca Torul merkezden mağaraya kadar sadece bir noktada yer-yön tabelası bulunmaktadır. Mağaraya ulaşımın sağlandığı asfalt yola daha fazla yer-yön tabelasının konulması yararlı olacaktır.

- Mağara çevresinde ziyaretçilere hizmet sunacak daha fazla hediye eşya stantlarının açılması gerekmektedir. Buralarda mağara ile ilgili tanıtım amaçlı ürünlerin satılması, ziyaretçi sayısının artması için olumlu sonuçlar doğuracaktır.

- Torul ilçesinde turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak yiyecek-içecek ve konaklama işletmelerinin kurulması gerekmektedir.

- Yapılan görüşmelerde mağaranın indeksli mağaralar listesinde olmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Karaca Mağarası'nın indeksli mağaralar listesine girebilmesi için gerekli çalışmaların yapılması önerilmektedir.

- Karaca Mağarası'nın gerek ulusal gerekse uluslararası alanda daha fazla kişiye tanıtılması için medya ile ilişkilerin olumlu anlamda geliştirilmesi gerektiği açıktır. Mağaranın daha fazla ilgi çekebilecek yönlerinin ön plana çıkarıldığı bazı sloganların bulunması ve basının ilgisinin bu konuya çekilmesi tanıtım açısından olumlu olacaktır.

- Mağaranın daha fazla kişiye tanıtılması için bölgenin yerel kültürünü iyi bilen, mağaranın tarihi ve oluşumu hakkında bilgi birikimine sahip rehberlerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Gümüşhane Üniversitesi bünyesinde kurulacak olan Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'na bağlı Turizm Rehberliği Bölümü, bölgenin rehber ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol üstlenecektir.

- Karaca Mağarası ile ilgili CD ve broşür basımları ilgili kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Ancak, bu gibi tanıtım araçlarının geniş bir kitlenin ihtiyacını karşılayacak sayıda hazırlanması ve bu tanıtım araçlarının belli aralıklarla güncellenmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

KROMNİ (KROM) ANTİK KENTİ

2.3. Kromni Antik Kenti

Arkeolojik sit alanı olan Kromni (Krom) , Gümüşhane şehir merkezine 39 km. mesafede olup, Yağlıdere Köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Üçüncüoğlu vd.(2006)'ne göre Kromni bölgesine ait ilk tarihi bilgiler M.Ö. 400'e kadar gitmektedir. Bu yıl-

larda bölgeye gelen Ksenophon (Xenaphon), Krom Vadisi'nin doğusundan bugünkü Torul (Ardasea) ve Gümüşhane'ye (Argyroupoli) kadar uzanan bölgede, Makronlar ile Khalibler'in ve özellikle Torul bölgesinde Driller'in yaşadığını belirtmektedir (Üçüncüoğlu ve Kahveci, 2005: 97; Erüz vd.,2010:7). Tarih boyunca Romalılar, Bizanslılar ve Pontus Devleti hâkimiyetinde bulunan Krom Bölgesi, 1478 yılında, Gümüşhane ve Torul'un Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla ile birlikte Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. I.Dünya Savaşı yıllarına kadar birçok etnik unsurun bulunduğu Kromni (Krom) bölgesi, Türk ve Rum nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bir yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Krom nahiyesi ve köylerinde yerli Rum, Yunan kökenliler haricinde, Müslüman ve Hıristiyan Türk, Kürt, İranlı, Alman, Fransız, Macar, Arnavut kökenli halklar yaşamaktaydı. Bu durum, mübadele sonrası yerini daha sade bir yapıya bırakmıştır. Osmanlı devleti döneminde başlıca gelir kaynağı konumunda olan krom madeni, büyük bir nahiye olan Krom köyünde çıkarılmakta ve bölgedeki zengin Rum tüccarlar Rusya ile maden ticareti yapmaktaydılar (Gezi Notları-3). Krom vadisinde bulunan madenlerin, Babil, Urartu dönemlerine ait olduğu yönünde rivayetler olmak birlikte, bu madenlerle ilgili Osmanlı dönemi öncesine ait herhangi bir kayıtlı bilgi bulunmamaktadır. Bölgede 1800'lü yıllarda Osmanlı İmparatorluğu döneminde işletilen, ikisi büyük olmakla birlikte irili ufaklı 7 adet maden yatağı bulunmaktadır. (Erüz vd.,2010:3).

20. Yüzyıla kadar çok önemli bir ticaret ve kervan yolu olan Krom Vadisi bölgesinin 52 mahalle ve 10 köyden oluştuğu belirtilse de (Erüz ve diğ,2010:3;

Üçüncüoğlu ve diğ., 2006:57), bölgede yapılan mülakatlarda Krom vadisi bölgesinin 9 farklı mahalleden oluştuğu bilgisi verilmiştir. Bu mahalleler, Bulutyayla (Şamanlı), Mancandanos, Çayıroğlu (Ulivena), Gavanak, Düzce (Ali Kinos), Muhara, Sarıoğlu, Evlice (Nanak) ve Başkapı (Loriya) mahalleleridir (Gezi Notları 3). Çıkarılan Krom madeninden dolayı, Kromni ismi verilen Krom Vadisi bölgesi, Osmanlı kayıtlarında ve diğer bazı yabancı kaynaklarda ağırlıklı olarak Kurum olarak da adlandırılmaktadır.

1923 nüfus mübadelesinde yaklaşık olarak 1500-2000 Rum hanesinin mübadele ile Yunanistan'a göç ettiği bölgede, mübadele ile boşalan köyler ve içinde yüzlerce anıtsal konak, çeşme, köprü, kilise vb. yapı bulunan mahalleler, Yunanistan'dan gelen Selanik göçmenlerine tahsis edilmiştir. Ancak bu göçmenlerin bölgeyi beğenmeyerek yerleşmemesi nedeni ile 1930'a kadar kullanılmayan köyler, Gümüşhane Kürtün ilçesi ve bölgede yaylaları bulunan Trabzon'un Maçka ve Yomralı köylüleri tarafından satın alınarak kullanılmaya başlanmıştır. Hayvancılık ve yaylacılıkla geçinen halkın, mevcut büyük konaklar ve evleri kulla-

namaması, bakım ve onarımının gerçekleştirilmemesi nedeni ile yapıların yayla evi olarak kullanılabilir şekilde olanları hariç tamamına yakını, 70 yıllık süreçte yok olmuş, kiliseler, anıtsal çeşme ve bazı köprüler büyük oranda tahrip edilmiştir (Erüz,2008).

Vadi boyunca toplamda tescillenmiş 17 kilise ve şapel bulunmaktadır

(Gezi Notları 3). Özellikle bölgenin hâkim yerlerinde bulunan kiliseler aracılığı ile diğer kiliselerle haberleşmenin sağlandığı söylenilebilir. Bazıları tamamen tahrip edilen, bazıları da restore edilmeyi bekleyen kiliselerin bir tanesi günümüzde cami olarak kullanılmaktadır. Kiliseler genellikle bulunduğu mahalle ile aynı ismi almaktadır. Bunlardan başlıcaları; Çayıroğlu Kilisesi, Ortayayla kilisesi, Muhara kilisesi, Soruhan Kilisesi, Muharakaya Kilisesi, Zembelek Kilisesi ve Alikinos Kilisesi'dir. Alikinos Kilisesi, bölgede yapı olarak sağlam kalmış nadir kiliselerdendir (Gezi Notları 3) . Bu ibadethanelerin dışında bir kemer köprü ve Nanak köyünde, surlarının bir kısmı hala ayakta olan bir kale bulunmaktadır. Ayrıca Rumlardan kalma taş evler hala orijinalliğini korumaktadır. Bölgede, taş işleciliği zanaatında ileri seviyelerde bulunan Rumlar tarafından birçok mimari eser inşa edilmiştir. Bu eserlerin başında, şapeller, papaz mezarları, su kanalları, su değirmenleri gelmektedir. Günümüzde bu eserler oldukça bakımsız halde-

dir. Ayrıca Krom Vadisi ve İmera Köyü (Olucak)'nü içine alan bölge 1. ve 3. derece sit alanı olarak ilan edilmiştir (www.kulturvarliklari.org, GV. 2010; 95).

Şehir merkezine yaklaşık 39 km. mesafede bulu-

nan Krom Antik Kenti'ne, Gümüşhane – Trabzon karayolunun 12. Km.sinden kuzeyde Krom Antik kenti yolundan 24 km devam edilerek ulaşılmaktadır. Bu güzergâh üzerinde Cehennem Vadisi Kanyonu (6 km.), İmera (Olucak) Manastırı (22 km.), Cami Boğazı Yaylası (34 km.), Çakırgöl Turizm Merkezi (38 km.), Taşköprü Yaylası (57 km.) ve Santa Harabeleri (64)'ne ulaşılabilir. Gümüşhane-Trabzon karayolunun 12 km. sinden kuzeye doğru, Cehennem Vadisi'ne kadar asfalt olan yol, o noktadan sonra Yağlıdere köyüne kadar stabilize olarak devam etmektedir. Yağlıdere köyünü Kromni Antik Kentine bağlayan yol ise topraktır (Gezi Notları 3).

Sonuç ve Öneriler

• Krom vadisi, turizm açısından değerlendirilebilecek önemli bir destinasyondur. Gerekli yatırımlar gerçekleştirildiğinde, bölgeyi ziyaret edecek turist sayısında dikkate değer artışların olacağı düşünülmektedir. Krom bölgesindeki turizm potansiyelinin harekete geçirilebilmesi için bazı önemli tedbirlerin alınması gerekir. Bu tedbirlerin başında; bölgeye bir turizm- bilgilendirme ofisinin kurulması gelmektedir. Ayrıca güzergâh boyunca, Kromni Antik Kenti ve bölgedeki diğer turizm bölgelerini gösteren tabelaların yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum bölgeye ulaşmak isteyen ziyaretçiler için önemli bir problem oluşturmaktadır.

• Kromni Vadisi'nin sahip olduğu doğa ve kültürel yapılar göz önüne alındığında özellikle inanç ve kültür turizm türleri öne çıkarılmalıdır.

• Kromni Vadisi, Atlas Dergisi'nin “Yürüyüş Rotaları Atlası: 50 Düş Patikası” adlı çalışmasında, Türkiye'deki elli yürüyüş rotası arasında gösterilmiştir. Bu durum bölgenin trekking, dağcılık gibi turizm faaliyetlerine uygun olduğunu desteklemektedir. Bu bağlamda, Kromni Vadisi'nin tanıtımı ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesi için vadi içerisinde bir yürüyüş güzergâhı belirlenerek ziyaretçilerin güzergâh boyunca, yürüyüş, fotoğrafçılık, kampçılık, endemik bitki gözlemciliği, kutsal mabet ve tarihi ev ziyaretlerini içeren turizm faaliyetlerine katılmaları teşvik edilebilir.

• Krom Vadisi'nde bulunan Zembelek, Ali Kinos, Muhara, Sariun gibi yapı olarak ayakta kalmış kiliselerin restore edilerek turistlerin ziyaretlerine açılması sağlanabilir. Ayrıca, 1924 nüfus mübadelesi ile birlikte Kromni bölgesinden göç etmiş Rumlar, Yunanistan'da Kromni adında bir bölgede ikamet etmektedirler. Bu bölgede belli aralıklarla “Yunanistan Gümüşhaneliler Kongresi” düzenlenmektedir. Mübadele sonrası bu bölgeye yerleşmiş Rumlara yönelik turizm etkinliklerinin desteklenmesi, Kromni (Krom) bölgesine yönelik turizm hareketlerini artıracığı düşünülmektedir.

İMERA (OLUCAK) KÖYÜ

2.4. İmera (Olucak) Köyü

1924 nüfus mübadelesinden önce İmera (Olucak) köyünün geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktaydı. Ayrıca, köydeki yapılan mülakatlarda elde edilen bilgilere göre bölgede şarap üreticiliğinin de yapıldığı belirtilmiştir (Gezi Notları 3). İmera Köyü'nde, Rumların yaşadığı dönemden kalma konak, manastır, ev, şapel, köprü, su ve un değirmeni, su kanalları, okul gibi birçok tarihi ve mimari eser bulunmaktadır. Günümüzde hala kullanılmakta olan mimari yapılar tam anlamıyla korunamadığından, zamanla tarihi

doku tahrip olmuştur. 2009 yılında bölgenin I. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmesi ile birlikte tarihi yapıların kullanılması ile ilgili bazı sınırlamalar getirilmiştir (www.kulturvarliklari.org).

İmera Köyünde, Çakarnaz ve Zuvalı adında iki kilise ve İmera adında bir manastır bulunmaktadır. Bölgede, 17- 18. yüzyıllarda, aynı mimari karakteristik göz önünde bulundurularak bir çok manastır, kilise ve şapel yapılmıştır (Özgen ve diğ.,2011: 44). İmera köyünde, Rum ve Müslüman nüfusun yaşadığı, Şamanlı ve Nazırlı mahallelerini birbirine bağlayan tarihi köprü, günümüzde de kullanılmaktadır. Rivayete göre köprüünün kenarında bulunan kavak ağaçları, köprüye herhangi bir zarar geldiğinde bu zararın karşılanmasında kullanılacaktır (Gezi Notları 3). Köyden kente göçün yoğun olarak yaşandığı bölgedeki popülasyonu daha çok memur ve emekli kesim oluşturmaktadır. İmera Köyü, şehir merkezine 37 km. uzaklıkta olup, Gümüşhane- Trabzon Karayolunun 12 km.sinden Krom Vadisi yolu izlenerek, İmera Köyü'ne ulaşılmaktadır (Gezi Notları 3).

İmera Manastırı

İmera Manastırı'nın 1350 yılında inşa edildiği belirtilmekle birlikte, manastırın giriş kapısının üzerindeki kitabe, manastırın 1859 tarihinde yapıldığı yazılmaktadır. İmera Manastırı'nın çevresinde manastır öğrencilerinin konakladığı 40 odalı bir yapının bulunduğu rivayet edilmektedir. Fakat bu yapıların sadece küçük bir bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir (Gezi Notları 3).

1924 nüfus mübadelesi ile günümüze kadar geçen sürede, terk edilen manastır çeşitli sebeplerden dolayı tahrip edilmiştir. Bu tahribatı oluşturan en önemli etken, define arama faaliyetleridir. Özellikle defineciler, manastır içerisindeki sütunlara işlenmiş kurşunları almak için dinamitle patlatarak, sütunların tahrip olmasına sebep olmuşlardır (Gezi Notları 3). İmera Manastırı, Merkez ilçe İmera Köyü sınırları içerisinde olup, il merkezine 38 km. mesafededir.

Sonuç ve Öneriler

- İmera bölgesinin tarihi, kültürel ve mimari dokusunun korunarak turizm kazandırılması için bazı önemli çalışmaların yapılması gerekmektedir. İmera Köyü'nde bulunan tarihi Rum Evleri ve İmera Manastırı restore edilerek, inanç turizmine açılabilir. Evlerin restorasyonunda orijinalliğinin bozulmamasına özen gösterilmelidir. Köyü ziyaret eden turistlerin konaklama ve yiyecek-içecek ihtiyaçlarının giderilmesi için, ev pansiyonculuğu desteklenmelidir. Köydeki yapılanmanın tarihi ve doğal dokuya zarar vermemesi konusunda gerekli önlemler alınmalıdır.

- Bugüne kadar, İmera bölgesinde bulunan tarihi yapıların restorasyonu ile ilgili bazı girişimlerde bulunulsa da bu girişimler sonuçlandırılmamıştır. 2007 yılında Gümüşhane Valiliği tarafından, bölgenin mimari yapısının

korunarak turizme kazandırılması için “İmera Manastırı Restorasyon ve Çevre Düzenleme Projesi” adında AB destekli bir proje hazırlanmıştır. Fakat bu proje bazı nedenlerden dolayı hayata geçirilememiştir (Özgen ve diğ., 2011:446). Bu projenin İmera köyündeki bütün mimari yapıları içine alacak şekilde tekrar hazırlanması, projenin tamamlanması bakımından oldukça önemlidir.

- Yukarıda belirtilen, “İmera Manastırı Restorasyon ve Çevre Düzenleme Projesi” kapsamında ele alınması gereken diğer bir husus da, İmera Manastırı’ndan başlayarak, Şamanlı ve Nazırlı Mahallerini birbirine bağlayan köprüye kadar yürüyüş patika güzergahı düzenlenmesi ve ziyaretçilerin köprü çevresinde kampçılık ve absailing (kaya tırmanışı), oryantiring (pusula ile yön bulma) gibi faaliyetlere olanak sağlayan etkinliklerin teşvik edilmesidir.

LİMNİ GÖLÜ

2.5. Limni Gölü

Torul ilçesi Zigana Köyü'nde yaklaşık 1700 rakımda bulunan Saronay Yaylası'ndadır. 1999 yılında mesire yeri olarak ilan edilen Limni Gölü, 25.06.2004 tarihinde A Tipi Mesire Yeri (*A Tipi Mesire Yeri: Yüksek ziyaretçi potansiyeline sahip, çadır, karavan, motor-karavan ve bungalov tipi tesislerle sadece geceleme ve/veya geceleminin yanında günübirlik kullanım imkânı da sağlayan sahalar*) statüsüne alınmıştır. Bölgede hakim ağaç türü sarıçam ve ladindir. Yılın belirli dönemlerinde zaman zaman ayı, tilki, ceylan, karaca gibi yaban hayvanlarına rastlamak mümkündür (K.H.K.B., 2007;120., G.Y.Y.B. 2008; 24).

Gümüşhane'nin önemli turizm alanlarından biri haline gelen Limni Gölü için Çevre ve Orman Bakanlığı Gümüşhane İl Müdürlüğü tarafından Rehabilitasyon Projesi hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında gölün ulaşım sorunu öncelikli olarak ele alınmış, park ziyaretçileri için sosyal tesislerin inşaatı gerçekleştirilerek, ilk etapta tuvalet ve çocuk oyun parkı kurulmuş ve gölün su kaynağı güçlendirilmiştir. A tipi mesire yeri olarak tescillenen Limni Gölü'nde bungalov tipi konaklama tesislerine izin verilmemiştir. Göl, 2005 yılında 20 yılına özel işletmeye ihale edilmiştir. Gölün çevresinde, yürüyüş güzergahı olarak planlanabilecek patika yollar mevcuttur (Gezi Notları 5).

Göle iki farklı güzergah ile ulaşılabilmektedir. Zigana kayak merkezine ulaşılan yol güzergahı kullanıldığında, uzaklık yaklaşık 60 km.dir. Zigana Kayak Merkezi'ni takiben 7 km. sonra toprak yoldan göle ulaşım sağlanır. Ayrıca, Torul ilçesi üzerinden eski Trabzon-Erzurum karayolu kullanılarak yaklaşık 16 km. sonra göle ulaşılabilir. Bu güzergah kullanıldığında ise Gümüşhane-Limni Gölü arası uzaklık yaklaşık 40 km.'dir (Gezi Notları 5) .

Sonuç ve Öneriler

- Limni Gölü'nün de diğer destinasyonlar gibi en büyük sorununun ulaşım olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle yolların genişletilmesi, doğal yapıya uygun olarak düzenlenmesi yön ve bilgi levhalarının arttırılması önerilmektedir.
- Limni Gölü ve çevresi, kamu tarafından özel sektöre kiralanmıştır. Son zamanlarda özel sektör kamu işbirliği ile bazı yatırımlar yapılmıştır. Devam etmekte olan yatırımların bir an önce doğal yapıya uygun olarak bitirilmesi ve ziyaretçilerin hizmetine sunulması önerilmektedir.
- Limni Gölü ve çevresinde güvenlik önlemlerinin alınması diğer bir önemli husustur. Bu nedenle, öncelikli olarak güvenlik personelinin istihdam edilmesi, bununla birlikte göl ve çevresinde can güvenliğini tehlikeye sokacak alanların tespit edilerek gerekli önlemlerin alınması önerilmektedir.

ZİGANA KIŞ SPORLARI TURİZM MERKEZİ

2.6. Zigana Kış Sporları Turizm Merkezi

Gümüşhane ili, Torul ilçesi, Zigana köyü sınırları içerisinde yer alan Zigana Turizm Merkezi, tarihi İpek Yolu'nun bir kolu olan, İran-Trabzon transit yolunun Zigana Dağı mevkiindedir. Gümüşhane-Trabzon karayolunun 50. km.'sindeki Zigana tünelin-

den sonra yaklaşık 5 km.'lik bir yolla ulaşılmaktadır. Zigana Dağı, Bakanlar Kurulu'nun 20 Mayıs 1991 tarih ve 20876 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 91/1514 sayılı kararı ile Turizm Merkezi olarak ilan edilmiş olup çevre düzeni planı onaylatılmış ve 1/1000 ölçekli haritası yaptırılarak imar planı çıkartılarak, yatırımcıların hizmetine sunulmuştur (G.V. 1997a; 268., G.V.1999b; 222., G.V.1999a; 72). Bu kapsamda, bölgede hizmet veren bir kayak merkezi kurulmuştur. Zigana Kış Sporları Turizm Merkezi'nde mevcut tesisin dışında, belirlenen ve yatırımcılara sunulan 6 farklı turistik tesis alan planı bulunmaktadır (Gezi Notları 5).

Zigana Dağı'nda bulunan kayak merkezi; Limni Gölü, Kadırğa Yaylası, Cami Boğazı Yaylası gibi birçok merkeze yakın bir yerde konumlanmıştır. Tesiste her biri 4 odalı 5 bungalov tipi ev ile 40 odalı bir otel bulunmaktadır. Toplam 100 yatak kapasitesi bulunan tesiste, ayrıca 150 kişiye aynı anda hizmet

verebilen bir restoran bulunmaktadır. Kayak merkezinde 850 m. boyunda, saatte 750 kişi taşıma kapasiteli teleski ve 200 m. boyunda, saatte 300 kişi ta-

şıma kapasiteli baby-lift, amatör ve profesyonel kayakçılara hizmet vermektedir. Bu bölgede, Aralık – Nisan ayları arasında kayak yapılabilir. Bu bölgede, Aralık – Nisan ayları arasında kayak yapılabilir.

1900 – 2500 m. yükseklik aralığında bulunan kayak alanlarındaki kar kalınlığı yaklaşık 100 – 150 cm'dir (Gezi Notları 5., G.Y.Y.B., 2008; 26).

Sümela Manastırı, Limni Gölü, Karaca Mağarası, Kadırğa Yaylası, Cami Boğazı Yaylası gibi bir çok turistik destinasyona yakın olan Zigana Kış Sporları Turizm Merkezi'nin, kış sporları, dağcılık, kampçılık, izcilik, çim kayağı, dağ ve yayla turizmine elverişli olduğuna dair ilgili kuruluşlar tarafından düzenlenmiş olumlu raporlar mevcuttur (Üçüncüoğlu, 2007; 27., G.V. 1999b; 222).

Sonuç ve Öneriler

- Yol güzergahı, Gümüşhane'nin diğer turistik merkezlerine oranla daha bakımlı gözükse de yolun genel itibari ile bozuk ve dar olduğu söylenebilir. Özellikle Gümüşhane-Trabzon yol ayrımı itibariyle, yolun bakımının yapılması, genişletilmesi ve yer-yön levhalarının konulması gerekmektedir. Bir diğer hususta, merkez ile anayol arasındaki bölgede yeterli ışıklandırmanın olmamasıdır.

- Zigana Kayak Merkezi'ne ilave yatırımların yapılmasının önün-

deki en büyük engel, alt yapı eksiklikleri ve bölgenin tanıtımının yetersiz olmasıdır. Bu nedenle, bölgeye potansiyel girişimciler davet edilerek fikir alışverişinde bulunulmalı ve yatırım yapmaları teşvik edilmelidir. Yatırımlar teşvik edilirken, bölgenin doğal ve kültürel özellikleri dikkate alınmalı, büyük betonarme binalar yerine doğal yapıya uygun tesislerin yapılmasına dikkat edilmelidir. Bu kapsamda, küçük bir köy ortamı planı düşünülerek sosyal ve kültürel paylaşımların olabileceği ve dört mevsim kullanılabilir kültür köyü modeli oluşturulabilir.

- Bölgeyi ziyaret eden birçok turiste, Zigana Dağı Bölgesi'nin Trabzon iline ait olduğu algısı vardır. Bu algının değiştirilmesi ve bölgenin Gümüşhane ilinin bir değeri olduğunun benimsenmesi için, reklam ve halkla ilişkiler faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

- Zigana ve Limni Gölü çevresinde yaşayan yerel halkın turizm konusunda farkındalık oluşturulması için gerekli eğitim çalışmalarının, üniversite ve turizm ile ilgili kuruluşlar öncülüğünde yürütülmesi gerekmektedir.

- Zigana Kayak Merkezi, Limni Gölü ve Zigana Köyü güzergâhında yürüyüş patikaları düzenlenebilir. Bu bölgede, ziyaretçilerin bilgilendirileceği, gerekli ihtiyaçlarını karşılayabileceği alternatif yiyecek-içecek işletmeleri ve bölgenin tanıtımında rol alacak hediyelik eşya stantlarının kurulması önerilmektedir.

ARTABEL GÖLLERİ TABİAT PARKI

2.7. Artabel Gölleri

1998 yılında, 2873 sayılı Milli Parklar Kanununun 3. maddesine göre Gümüşhane ili Torul ilçesi sınırları içerisinde kalan Artabel Gölleri ve çevresinin 5820 hektarlık kesimi “Artabel Gölleri Tabiat Parkı” olarak ilan edilmiştir (www.milliparklar.gov.tr).

Gümüşhane ilinin önemli zirvelerinden biri olan ve “Artabel’in Başı Tepesi” olarak adlandırılan bölge, 3305 metre yüksekliğine ulaşmaktadır. Bölgeye en yakın yerleşim birimi 5 kilometre uzaklıkta olan Guraçar Köyü’dür. Genellikle yazları yaylacılık nedeniyle gelinen köyde hayvancılık ve tarım konusunda bir etkinlik gözlenmemektedir. Gulaçar Köyü’nden Artabel Gölleri’ne yürüyüş yolunda yaklaşık 3. kilometreden başlayarak, akan dereleri ve zengin flora yapısını görmek olanaklıdır. Özellikle birbirine yürüme yoluyla yaklaşık on dakika uzaklıkta bulunan üç göl, turistik anlamda önemli bir potansiyele işaret etmektedir. Artabel Gölleri Tabiat Parkı; ormanları, dağ ekosistemleri, jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, buzul gölleri, yüksek dağ dorukları ve zengin flora ve fauna özellikleriyle önemli bir alandır.

5820 hektarlık alanda yöreye adını veren göllere varana kadar, ilginç jeomorfolojik yapılar, özellikle kayalar dikkat çekmektedir. Ana jeomorfolojik birimler ise, V tipi sırtlar, keskin sırtlar ve dağ gölleridir. Dağ gölleri; Artabel Başı’nın yükseltisinde bulunan Karanlık Göl, Sofrabaşı tepesinin batısında bulunan ve Beş Göller adıyla anılan dört

göl, Gavurdağı zirve yamacında Karagöller adıyla anılan üç göl olarak sıralanmaktadır. Bölge; peygamber çiçeği, kaplan otu, baylık otu, saman çiçeği, altın

çiçeği, bodur mazı gibi çeşitli bitki türleri ile domuz, **çakal**, geyik, ayı, kartal gibi hayvan türlerini barındırmaktadır (Gürler, 1997; Gümüşhane İl ve Kültür Turizm Müdürlüğü, 2011, GYYB., 2008).

Şehir merkezine yaklaşık 50 km uzaklıkta bulunan Artabel Gölleri Tabiat Parkı'na ulaşmak için Gümüşhane il çıkışıdan 12 km uzaklıktaki “Eski Şiran” yolu takip edilir. Bu güzergah üzerinden Gülaçar Köyü'ne ulaşılır. Buradan Artabel Gölleri'ne ulaşım yürüyerek mümkün olmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

- Gümüşhane ili, turizm ve kültür bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahip olmakla birlikte, turizm bilincine yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Sözelimi, Artabel yolu üzerinde Kalecik Köyü ve yakın köylerde tarihi kiliselere, taş binalara rastlanmakta ve bu yapılar genellikle hayvancılık amacıyla kullanılmaktadır.
- Gümüşhane ilinin kendine has yapısından dolayı tarihi ve kültürel çeşitlilik, özellikle ilçelere bağlı köylerde kendini göstermektedir. Yöreye yönelik yapılacak derinlikli araştırmalar potansiyeli ortaya çıkartmada yardımcı olacaktır. Sözelimi, Artabel adının alınmasıyla ilgili kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, Kazım Karabekir komutanlığındaki bir bölüğün Artabel Gölü çevresinden geçerken buzlu gölde askerlerin tamamına yakını kaybetmesi sonucu “ah! Tabur” ünleminden geldiği ve çevrede amatörce yapılan kazılarda 1. Dünya Savaşı'na ait birçok kalıntının bulunduğu verilerine ulaşılmıştır.
- Son yıllarda turizme yönelik yapılan çalışmalar ve halkın ilgisi sonucu birçok proje girişimi olmuştur. Torul Kaymakamlığı'nın da katkılarıyla Gülaçar Köyü'nde bir atıcılık ve balıkçılık kooperatifinin kurulması ve turistik tesislere yönelik izinlerin çıkması yöre için kayda değer bir gelişmedir.
- Artabel Gölleri yöresi tabiat parkı ilan edilmesine karşın, yol boyunca ve yürüyüş yolunda tek bir bilgi veya yön levhasının bulunmadığı görülmüştür. Konuyla ilgili eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.
- Söz konusu alan özellikle trekking ve kamping uygulamalarına elverişlidir. Bu alanda yapılacak çalışmaların desteklenmesi, güvenliğinin sağlanması ve tanıtım faaliyetlerinde bulunulması gerekmektedir.

SÜLEYMANIYE MAHALLESİ (ESKİ GÜMÜŞHANE)

2.8. Süleymaniye Mahallesi (Eski Gümüşhane)

Süleymaniye, Eski Gümüşhane ve Canca adlarıyla anılan, tarihi ve turistik değerleri nedeniyle zengin bir turizm potansiyeline sahip olan Süleymaniye Mahallesi, hem Gümüşhane'nin en eski yerleşim yeri olması hem de bir anlamda “medeniyetler geçişi” uğrağı olması gibi nedenlerle

tarihi ve kültürel açıdan önemli bir yerleşim merkezi konumundadır. Tarihsel gelişimine kısaca bakıldığında, Gümüşhane'nin, günümüzde Canca adıyla bilinen ve bugünkü şehrin kuzeybatısında bulunan mahallenin olduğu yerde ve gümüş yatakları üzerinde kurulduğu görülmektedir. Bölge gerek maden zenginliği, gerekse coğrafi konumu nedeniyle birçok medeniyetin geçiş noktası olmuştur. Kuruluşu M.Ö 3000 yıllarına dayandırılmaktadır (Çelik, 2005; Pamuk, 2006).

Asur, Urartu, İskitler, Persler, Emeviler gibi eski toplumların yerleştiği ve yönettiği bilinen merkezde; ekonomik ve sosyal gelişmelerin yaşanması, birçok medeniyetin ilgisini bu bölgeye kaydırmıştır. Bu nedenle de, sırasıyla

İskender döneminin ardından Pontus Devleti'nin ve Doğu Roma İmparatorluğunun sınırları içinde yer almıştır. Selçuklu ve Moğol hâkimiyetlerinin ardından, Akkoyunlu ve Karakoyunlular'ın ve Trabzon Rum Devleti'nin denetimine geçmiştir. 13.

Yüzyılda 10 mahallede 60.000 kişilik bir nüfusa sahip olduğu bilinmektedir. 1479 yılında Osmanlı idaresine kadar, bilinen tarihi itibarıyla ondan fazla medeniyete yerleşim yeri olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde gümüş

yatakları ve madenlerin önemini kazanması nedeniyle, bölge önemli bir cazibe merkezi konumundaydı. 1900’lü yılların başlarında madenciliğin bitmesinin ardından göç veren merkez, yerini bugün Gümüşhane ilinin merkezi olan Harşit çayı boyuna bırakmıştır (Çelik, 2005; Pamuk, 2006).

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Cumhuriyet dönemine kadar tek yer değiştiren il Gümüşhane’dir. Yerleşim yerinin diğer önemli bir özelliği de Türk,

Rum ve Ermenilerin birlikte yaşadıkları, çalıştıkları bir sevgi, hoşgörü ve barış yerleşimi olmasıdır. Bu üç milletin mensupları vatandaşlık ve ortak yaşamının oluşturduğu kültürel bir üst kimlikle yerleşimde uzunca bir süre beraber yaşamışlardır. Bu yönüyle yerleşim, zamanın dinler mozağı görünümündedir (GV, 1999b, Gümüşhane Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010).

Tarihsel eserler ve kültürel varlıklar bakımından bölgede, Hagios Stephanos Kilisesi,

Köprü, Dükkan, Ulu Cami (Süleymaniye Camii), Ulu Cami Çeşmesi, Ulu Cami Haziresi, Bagios Ionnes Kaya Kilisesi, Hacı Tahir Efendi Türbesi, Hagios Ionnes Kilisesi, Rum Erkek Lisesi, Cami-i Sağır Mahallesi Kilisesi, Cami-i Sağır Mahallesi Mescidi, Camii Sağır Mahallesi Kaya Kilisesi, Süleymaniye Hamamı, Dere Hamamı, Kavaklık Hamamı, Paşa Hamamı, Güzeller Mahallesi Çeşmesi ve Güzeller Mahallesi Cami-i bulunmaktadır. Yerleşim, 2002 yılında çıkan kanunla, kentsel ve doğal sit alanı ilan edilmiştir (Yurttaş., 2008, Gümüşhane Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010).

Süleymaniye Mahallesi gerek sahip olduğu kültürel ve tarihsel değerlerle gerekse geçmişe uzanan tarihi önemi nedeniyle turizm anlamında önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyel, yapılması planlanan “Kış Sporları Turizm

Merkezi” (Gümüşhane Yerel Yönetimler Birliği, 2008) ile birleştirildiğinde hem kış turizmine hem de kültür turizmine olanak sağlayabilecektir.

Gümüşhane şehir merkezine 3 km, en yakın havaalanına 100 km uzaklıkta bulunan Süleymaniye Kış Sporları Turizm Merkezi, 26 Temmuz 2010 tarihinde, Bakanlar Kurulu onayıyla, “Kış Sporları Turizm Merkezi” olarak ilan edilmiştir. Süleymaniye Mahallesi içinde yapılması planlanan, Kış Sporları Turizm Merkezi; 357 hektarlık turizm alanına sahiptir. Bölgedeki pistlerin telesiyeye uzunluğu 2400 metre, kayak pistlerinin toplam uzunluğu ise 3600 metredir.

Süleymaniye Mahallesi’deki kültürel varlıkların mevcut durumu değerlendirildiğinde, Süleymaniye Camii dışında, bölgedeki kültürel değerlerin iyi korunamamış olduğu ve turizm alanında yapılan çalışmaların sınırlı kaldığı söylenebilir. Bölgede kışın neredeyse hiç turizm etkinliği bulunmamakta, yazın ise, genel olarak şehir dışında yaşayan Gümüşhanelilerin ve kent sakinlerinin ziyaretleri ile turizm faaliyetleri sürdürülmektedir. Turizmin altyapı, ulaştırma, konaklama, yeme içme vb. kavramlarından oluşan kapsamlı ve planlı etkinlikler olduğu göz önünde tutulduğunda bölgenin turizme açılması için önemli çabalara gereksinim duyulduğu söylenebilir (Gezi Notları-2; 2011).

Şehir merkezine 5 km. uzaklıkta bulunan Süleymaniye Mahallesi’ne ve buradan yaklaşık 2 kilometre uzaklıktaki Canca Mahallesi’ne araçla ulaşım mümkündür.

Sonuç ve Öneriler

- Gümüşhane’nin eski kent merkezi olan ve tarih boyunca pek çok uygarlığın geçiş yeri olarak bilinen Süleymaniye Mahallesi’nin antik köy ya da kültür köyü olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Bunun için bir dizi koşulun yerine getirilmesi gerekmektedir. Bölgenin konunun uzmanlarınca değerlendirilmesinin ardından ayrıntılı bir envanterinin çıkarılması ve bir arada yaşamış kültürlerin mimari kalıtlarının ilk aşamada korunması, ikinci aşamada restore edilerek turizme kazandırılması gerekmektedir.

- Kış turizm merkezine yönelik yatırım çalışmalarına hız verilmesi gerekmektedir. Kış turizm merkezinin açılması durumunda “antik- kültür köyü” konseptiyle de bir bağ kurulması mümkün olacaktır.

KÜRTÜN ÖRÜMCEK ORMANLARI

2.9. Kürtün Örümcek Ormanları

Kürtün ilçesindeki Örümcek Ormanları, Avrupa, Kafkaslar ve ülkemizde bulunan en yüksek göknar ve ladin ağaçlarını bünyesinde barındırmaktadır. Örümcek Ormanları, ilk olarak dönemin Gümüşhane İl Özel İdaresi Genel Sekreteri; Hasan Pir ve akademisyenler; Cantürk Gümüş ve Hakkı Yavuz tarafından keşfedilmiştir (Küçük.,1992: 35). Örümcek Ormanları, Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 1998 yılında “Tabiatı Koruma Alanı” olarak ilan edilmiştir. Tabiat Koruma Alanı olarak ilan edilen bu bölgede sekiz adet Tabiat Anıtı (*Tabiat anıtları, benzersiz ve*

olağanüstü doğal ve kültürel özelliklere sahip, bu özellikleri bilimsel verilerle kanıtlanmış alanlardır.) bulunmaktadır (www.milliparklar.gov.tr).

Örümcek Ormanları Avrupa'nın en uzun göknar ve ladinlerinin bulunduğu her biri yaklaşık 400-500 yaşında olan ağaçların oluşturduğu tabiat anıtları ile birlikte bir ağaç müzesi niteliğindedir (Gezi Notları-4). Gümüşhane ili tabiat anıtları bakımından Türkiye’de Isparta ve İzmir’den sonra üçüncü sırada yer almaktadır (www.milliparklar.gov.tr). Kürtün Örümcek Ormanları’nda bulunan “Tabiat Anıtları” aşağıdaki tabloda sıralanmıştır;

Tablo 10: Kürtün Örümcek Ormanlarındaki Tabiat Anıtları

Adı	Kaynak Değerleri	Kuruluşu	Alanı
Örümcek Ormanı Ladini (1) Tabiat Anıtı	Ladin Ağacı 416 yaşında olup, 49.1 m. boy, 1.48 m. çap ve 4.65 m. çevre genişliğindedir	11.10.1995	2500 m ²
Örümcek Ormanı Ladini (2) Tabiat Anıtı	Ladin Ağacı 416 yaşında olup, 61.5 m. boy, 1.54 m. çap ve 4.85 m. çevre genişliğindedir.	11.10.1995	2500 m ²
Örümcek Ormanı Ladini (3) Tabiat Anıtı	Ladin Ağacı 416 yaşında olup , 52.5 m. boy, 1.21 m. çap ve 3.81 m. çevre genişliğindedir.	11.10.1995	2500 m ²
Örümcek Ormanı Ladini (4) Tabiat Anıtı	Ladin Ağacı 416 yaşında olup, 53.4 m. boy, 1.22 m. çap ve 3.83 m. çevre genişliğindedir.	11.10.1995	2500 m ²
Örümcek Ormanı Köknarı (1) Tabiat Anıtı	Köknar Ağacı 416 yaşında , 54.5 m. boy, 1.18 m. çap ve 3.70 m. çevre genişliğindedir.	11.10.1995	2500 m ²
Örümcek Ormanı Köknarı (2) Tabiat Anıtı	Köknar Ağacı 416 yaşında , 54 m. boy, 1.92 m. çap ve 6.05 m. çevre genişliğindedir.	11.10.1995	2500 m ²
Örümcek Ormanı Köknarı (3) Tabiat Anıtı	Köknar Ağacı 416 yaşında , 57.6 m. boy, 1.76 m. çap ve 5.52 m. çevre genişliğindedir.	11.10.1995	2500 m ²
Örümcek Ormanı Köknarı (4) Tabiat Anıtı	Köknar Ağacı 416 yaşında olup , 58.5 m. boy, 1.80 m. çap ve 5.65 m. çevre genişliğindedir.	11.10.1995	2500 m ²

Kaynak: www.milliparklar.gov.tr

Gümüşhane-Giresun istikametindeki Kürtün ilçesinden güneye doğru 11 km mesafedeki toprak yol kullanılarak ulaşılan Kürtün Örümcek Ormanları, Gümüşhane şehir merkezine yaklaşık 55 km. mesafede bulunmaktadır (Gezi Notları -5).

Sonuç ve Öneriler

- Kürtün merkezden, örümcek ormanlarına ulaşımın sağlandığı toprak yol bakımsız olmakla birlikte, ağır iş makinelerinin yolu kullanmasından ötürü bozuk satırlar oluşmuştur. Örümcek

ormanlarına ulaşımının sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için, toprak yolun stabilize hale getirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

- Avrupa'nın en yüksek ladin ve köknar ağaçlarının bulunduğu Örumcek Ormanları'nda bulunduğu iddia edilen ağaçlar 1995 yılında tabiat anıtı olarak tescillenmiştir. Tescillenen tabiat anıtlarından yalnızca ikisiyle ilgili bilgilendirme levhası bulunmaktadır. Diğer altı tabiat anıtı ile ilgili herhangi bir bilgilendirme levhası bulunmamaktadır. Kısa sürede diğer anıt ağaçlarla ilgili bilgilendirme levhası hazırlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Örumcek ormanlarını ziyaret edecek turistlerin kullanabilmesi için doğanın yapısına uygun ahşap sığınakların yapılması, bu sığınaklarda temel ihtiyaçların görüleceği kullanım alanların bulunması gerekmektedir.
- Tabiat alanında mevcut doğal yapının korunması gerekmektedir. Mevcut toprak yapısının bozulmasının ağaçların gelişimine zarar verebileceğinden tabiat alanında, yetkililer tarafından belirlenecek gezi yolları dışında insanların dolaşımına kısıtlama getirilmesi gerekmektedir.
- Avrupa'nın en yüksek 'ladın' ve 'köknar'larının bulunduğu örümcek ormanlarının tanıtılması ve ziyaretçilerin bölgeye çekilmesi için bir takım tanıtım faaliyetinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu faaliyetlerin başında, üniversitelerin orman fakültelerinin öğrenci ve öğretim elemanlarına yönelik tur organizasyonlarının yapılması gelmektedir. "Akademi turizmi" olarak nitelendirilebilecek bu çalışmaların yürütülmesinde Gümüşhane Üniversitesi aktif rol üstlenebilir.

TOMARA ŞELALESİ

2.10. Tomara Şelalesi

Gümüşhane'nin Şiran İlçesi'ne bağlı Seydibaba Köyü sınırları içerisinde bulunan Tomara Şelalesi, Şiran İlçesi'ne 25 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Şelalenin en önemli özelliği kayalardan gelen suyun, 30-40 metre yükseklikten aşağıya akmasıdır. Tomara Şelalesi, 3 km sonra Kelkit Çayı ile

birleşmektedir. (Gezi notları 7). Dar ve derin bir vadinin içinden akan Tomara Şelalesi'nde, kış aylarında yoğun su akışı görülürken, yaz aylarında akan su miktarı kısmen azalmaktadır. Şelale, hem içme hem de sulama amaçlı kullanılmaktadır. Şelalenin çevresi yöre halkı ve diğer ziyaretçiler tarafından piknik alanı olarak da kullanılmaktadır (G.V., 1994a: 25). Tomara Şelalesi'ni diğer şelalelerden ayıran diğer bir özelliği, şelalenin akar su yataklarından beslenmeyip, kaynağını dağın yamacındaki kayaçlardan almasıdır (G.V., 2010d: 136).

Tomara Şelalesi'nin yasal statüsü tabiat parkı olup, tabiat parkında bulunan ve köy tüzel kişiliği tarafından işletilen tesislerde otopark, kır kahvesi, kamelya, köprü ve bir de lokanta bulunmaktadır.

Tomara Şelale'sinde ziyaretçiler için giriş ücreti alınmamakla birlikte, oto park hizmeti ücretlidir. Şelalenin kaynağına, tesislerin girişindeki otoparktan yaklaşık 10 dakika yürüyerek çıkılabilmektedir. (GYYB.,2008: 86). Ayrıca, bölgede ilki 2009'da düzenlenmiş olan 'Şiran Tomara Şelalesi Kültür ve Turizm Festivali' her yıl düzenlenmektedir. Bu şenliklerde halk oyunları, Bayraktepe yürüyüşü, kros ve bisiklet yarışmaları, konser, müzik ve eğlence programları gibi faaliyetler yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

- Şelalenin gezi alanında gerek doğal yapıyı korumak gerekse ziyaretçilerin (özellikle küçük yaş gruplarının) güvenliğinin sağlanması amacıyla güvenlik levhası, güvenlik şeridi ve güvenlik personeli bulunmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.
- Tomara Şelalesi'ndeki tesislerdeki eksikliklerin giderilerek, ziyaretçilere tam kapasiteli hizmet sunulması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Şelale çevresinin sürdürülebilir olarak kullanılması için özellikle çöp, tuvalet, hijyen, oturma alanları, nitelikli personel temini gibi hususlarda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

SARIÇİÇEK KÖY ODALARI

2.11. Sarıççek Köy Odaları

Sarıççek Köy Odaları, Gümüşhane merkeze bağlı Sarıççek Köyü'nde-
dir. Şehir merkezine 50 km. uzak-
lıkta bulunan Sarıççek Köyü'ne
Tekke, Arzular, Kabaköy güzergâhı
takip edilerek ulaşılmaktadır. Sarı-
ççek Köyü'nde, ahşap oymacılık
sanatının kullanıldığı iki köy odası
bulunmaktadır. Aralarında 40-50 m.
kadar uzaklık bulunan ve ölçüleri de
birbirine benzeyen bu iki yapının sedir, tavan, yüklük, dolap, ocak ve kahve köş-
kü gibi iç düzenlemesi farklı özellikler göstermektedir (Gezi notları 11; 2011;
G.V.1999a: 64).

Evlerin her ikisi de kesme taştan, kare planlı olarak yapılmıştır. Birinci yapının cephesinde, ikişer pencere olup, pencereler yuvarlak kemerlidir. İkinci evin ise tek cephesi açık olup, üç tane küçük ve dikdörtgen penceresi vardır. Her ikisinin de girişinde bir sofa ve sofadan da ortak bir odaya giriş vardır. İki evinde girişten sonra bir odası bulunmaktadır. Odaların içi ahşap süslemelerle bezenmiştir. Ahşap işlemlerde bitkisel ve geometrik motifler hakimdir. Tavan ahşap işlemeli ve ortası kabartma göbeklidir. Ayrıca ahşap sütunların tavan bağ-
lantıları yine ahşap kemerli ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Yapının iç du-

varlarında iki adet gömme do-
lap vardır. Dolapların boyutu
küçük olup, dolap kapıları iş-
lemelidir. Duvarlar ise düz ve
taşandır. Odalarda bir de ocak
bulunmaktadır. Ocak kesme
taştan ve süslemeleri ahşap
işlemlerin benzeridir. Her iki
odanın da kapıları ahşap işle-

meli olup, tahripler sonucu özelliklerini kaybetmişlerdir. Ahşap oymalar; oldukça derin ve ince işçiliği olması açısından önemli bir örnek niteliğindedir (G.V.

1994a: 80,81, G.V., 1999a: 64-65).

Günümüzde her iki oda da köy konuk odası olarak kullanılmaktadır. Ahşaplar, haşereler tarafından tahribinin önlenmesi amacıyla köylüler tarafından çeşitli renklerle boyanmıştır (G.V., 1994a ,81s., Gezi notları 11; 2011).

Bu odaların yapımının ilginç bir hikâyesi vardır. Rivayete göre; tarihi ipek yolu üzerinde bulunan köyde, köy ağası Hacı Ömer Ağa köye gelenleri uzun kış gecelerinde misafir etmek amacıyla iki köy odasının yapılmasını ister. Aralarında 50 metre uzak-

lık bulunan köy odalarının yapımı için bir usta ve bir çırak görevlendirir ve usta ile çırağa hizmet karşılığı olarak 100' er altın verir. Bir müddet sonra köy odasının düzeni hakkında ustadan yardım isteyen çırak beklediği yardımı ustasından göremez ve bu durum onu oldukça hırslandırır. Usta ve çırak iki yıl birbirlerini görmeden odaların yapımını tamamlarlar ve odaları ağaya teslim ederler. Fakat çırağın inşa etmiş olduğu oda, köy halkını ve ağayı hayretler içinde bırakır. Çünkü çırağın yapmış olduğu oda her açıdan ustayı geride bırakmıştır. Bunu gören usta, "Usta iken olduk şakirt (çırak) " der ve mesleğini de köyünü de terk eder.

Sonuç ve Öneriler

- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tescil edilerek koruma altına alınan bu odalarla ilgili daha yoğun reklam ve tanıtım çalışmaları ziyaretçi sayısını arttırmak için önem arz etmektedir.
- Tarihi dokusu ile Anadolu köy kültürünü yansıtan bu gibi yapıların korunması ve yöresel motiflerin tanıtılması oldukça önemlidir. Köy odalarının turistik amaçlı kullanımı konusunda sorumlu kişi ya da kişilerin belirlenerek, odaların bakımı, rehberlik hizmetleri gibi konularda hizmet sunulması için gerekli adımların atılması gerekmektedir.

SATALA ANTİK KENTİ

2.12. Satala Antik Kenti

Bir ülkenin uluslararası alanda farklılığını yansıtan en önemli zenginliği sahip olduğu kültürel varlıklarıdır. Hitit, Asur, Makedon, Roma ve Bizans gibi tarihin önemli uygarlıklarına ev sahipliği yapmış olan Satala Antik Kenti, Gümüşhane ili, Kelkit ilçesi Sadak Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır.

İlgili kaynaklarda Hititler tarafından kurulduğu belirtilen bölge, Satala Antik Kenti, Asur ve Makedon egemenliklerinin ardından Roma döneminde 60.000 nüfusla önemli bir askeri karargah ve yerleşim alanı konumundaydı (Üçüncüoğlu, 2006). Satala Antik Kenti'nin daha önceden bir

Roma Lejyonu (askeri üs) olduğu, bilim adamları tarafından yapılan bazı çalışmalarla desteklenmiştir. Bu anlamda elde edilen, en somut bulgular arkeolojik yüzey çalışmalarında ortaya çıkarılan lejyon mühürleridir. Satala'da Biliotti tarafından yapılan ilk kazılarda, XV. Legion bölgesinin Satala'da olduğu belirtilmekle beraber, mühürlerin üzerinde Legio XV. Apollanaris ifadesinin yazılı olduğuna dair veriler ilk defa Hogart ve Yorke tarafından tespit edilmiştir (Çiğdem, 2008; Drahor vd., 2004).

Satala Antik Kenti'ndeki tarihi bulgular, bölgede Erken Bronz Çağı'na kadar yerleşim alanının olduğuna işaret etmektedir. M.S 70'li yılların sonlarında, İmparator Vespasian, Satala'da geçici lejyoner yerleşim alanının yapılmasını emretmiştir. Daha sonra, lejyoner bölgesi Caucasus ve Arexes vadisinde Doğu Anadolu'da düşman yayılmasına karşı önemli bir savunma merkezi olmuştur. Ayrıca Mezopotamya ve Ermenistan'a karşı yapılan savaşlarda önemli bir saldırı merkezi olarak da kullanılmaktaydı. Bu dönemde Satala Antik Kenti, Roma ve Bizans İmparatorlarına, komutanlarına ev sahipliği yapmıştır. Dönem içinde, Pers İmparatorluğu tarafından düzenlenen saldırıları önlemek amacıyla bölge, 529 yılında Bizans İmparatoru I. Justin tarafından Pers akınlarına karşı güçlendirilmiştir. Ancak, Satala Antik Kenti'nin, 610 yılında Pers Kralı II. Osroes

tarafından ele geçirilmesinin ardından bölge ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (Drahor G. ve Mahmut, 2004).

Satala Antik Kenti; Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, 3. derece Sit Alanı (3. Dereceden sit alanı, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu, sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alandır) olarak belirlenmiştir. Satala ve çevresinde bugüne kadar sistematik ve geniş çaplı bir arkeolojik kazı yapılmamıştır. Bu yüzden, Satala ve çevresi hakkında söylenenler daha çok gözlem ve yüzey araştırmalarından ibarettir. Bu noktada yapılacak arkeolojik çalışmalar sonucunda, Satala hakkında geniş bir bilgiye ulaşılabilmektedir (Çiğdem, 2008). Bugüne kadar,

Satala Antik Kenti'nden, köylüler tarafından, tarla açmaları sırasında çok sayıda tarihi eser çıkarılmıştır. Bunlardan en önemlisi olan Bronz Büst, günümüzde Londra'daki British Museum'da sergilenmektedir. Ayrıca, Erken Bizans dönemine ait tiyatro, agora ve saray gibi çeşitli yapı kalıntıları vardır. Bunlar kalıntılar arasında, motifli tuğlalar, frizler, sütun başlıkları, motifli taşlar bulunmaktadır. Buluntuların çoğunluğu Roma ve Bizans dönemlerine aittir. (Gümüşhane Valiliği, 1999). Satala'da, Roma İmparatorluğu döneminde yapıldığı belirtilen, 47 gözlü su kemerini, 1886'da Taylor tarafından, 7 kemeri sağlam olarak tespit edilmiş, ancak günümüzde bunlardan yalnızca iki su kemerine ait kalıntıların mevcut olduğu görülmüştür (Üçüncüoğlu, 2006). Su kemerleri dışında köy yerleşim alanında, geçmiş dönemlerden kalma su toplama havuzu bulunmaktadır.

Günümüzde, Erzurum Müzesi'nde sergilenen Nike kabartması Sadak Köyü'ndeki, sarımsak renkli, küp biçimindeki taşa işlenmiştir. Kabartmada Zafer Tanrıçası Nike, sol elinde palmetle savaş alanında gezinir biçimde anlatılır. Bu yapıtın kaba üslubu ile Olgun Arkaik Dönem'e (M.Ö 5-6. yy) ait olduğu söylenilebilir (G.V., 1994a, 58).

Gümüşhane şehir merkezine yaklaşık 88 km, Kelkit merkezine ise 28 km mesafede bulunan Satala Antik Kenti'ne, Gümüşhane – Erzincan karayolu istikametinden 80 km devam edildikten ve Sadak Köyü yol ayrımından 7 km. gidildikten sonra bölgeye ulaşılır. Gümüşhane merkezden Antik Satala Kenti'ne kadar, asfalt yolla ulaşım sağlanmaktadır (Gezi Notları-9, 2011).

Sonuç ve Öneriler

- Antik Satala Kenti'ne yapılan araştırma gezisi sonucunda ve köy halkı ile yapılan görüşmelerde, Antik Satala Kenti'nin ve Sadak Köyü'nün 3. derece Sit alanı belirlenmesinin ardından, bölgede yapılan arkeolojik araştırmaların sonuçları hakkında, bölge halkına herhangi bir geri bildirim yapılmadığı görülmüştür. Ayrıca, antik kentin sahip olduğu tarihi kalıntıların gün yüzüne çıkarılması, kültürel mirasın turizme kazandırılması ve bölgenin çekim gücü oluşturması adına derinlemesine herhangi bir çalışma yapılmadığı da gözlemlenmiştir (Gezi Notları-9, 2011).
- Köy halkı, köylerinde yeni yerleşim yeri yapabilmek için birçok zorlukla karşılaştıklarını, yerleşim yerlerinin ihtiyaç duyduğu restorasyona izin verilmemesini ve en önemlisi süreç ile ilgili herhangi bir bilgi sahibi olamadıklarını dile getirmişlerdir. Antik Satala Kenti'nin turizme kazandırılması için, bir an önce yetkili mercilerin koordinasyonu sağlanarak, bölgenin turizme açılması için gerekli yatırımların ve bölgenin tanıtımının yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde, bölgeye, bilinçsiz kişiler ve defineciler tarafından büyük zarar verileceği açıktır. Çalışmamız sırasında bize eşlik eden köy muhtarı Ziver Bey'in de belirttiği gibi, Antik Satala Kenti'nde gün yüzüne çıkarılan ancak şehir dışında bulunan bütün eserlerin bölgeye geri getirilip, açık hava müzesinde koruma altına alınarak sergilenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. (Gezi Notları-9, 2011).
- Önemli bir arkeolojik araştırma sahası olan Satala Antik Kenti'ne gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde üniversiteler ve ilgili kurumlar davet edilerek bölgenin arkeolojik zenginliklerinin gün yüzüne çıkarılması için bilimsel çalışmalar yapılmalıdır. Bölgeye üniversitelerin arkeoloji bölümlerinde çalışan akademisyenlerin gelmesi ile birlikte, bölgenin “akademi turizmi” ile canlanacağı söylenilebilir..

KOV KALESİ

2.13. Kov Kalesi

Kov Kalesi, Merkez İlçe, Esenyurt Köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Gümüşhane – Erzincan karayolu güzergahınının 21. km’sinde, Esenyurt Köyü yol ayırımından 7 km. stabilize yol takip edilerek kaleye ulaşmak mümkündür. Ayrıca Kov Kalesi bağlı bulunduğu

Esenyurt Köyü’nün eski ismi olan Kov ismini de almaktadır (Gezi Notları-9, 2011).

1361 yılında III. Alexios tarafından yaptırıldığı rivayet edilen, Kov Kalesi 130 metre yükseklikteki bir ana kaya üzerine kuruludur. En yüksek noktası 1760 metre olan kalenin, kuzey cephesinin doğu-batı uzantısı ise yaklaşık 70 metre’dir (G.V., 1998; 21, www.gumushanekulturturizm.gov.tr). Doğu, kuzey ve güney yönlerinden kaleye ulaşmak olanaksızdır. Kale, dikdörtgen planlı ve duvarları köşeli yuvarlak ve üçgen burçlarla desteklidir (Uslu,1980; Çiğdem,2008). Doğu cephesinde, yüksek bir kayanın üstüne kurulan Kov Kalesi, güney ve doğuya hakim olan bir görüntüye sahiptir. Kalenin batısında iki yayla bulunmaktadır (GV., 1994a; 60, GV., 1999b; 152).

Sonuç ve Öneriler

- 2007 yılında Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından restorasyonu yapılarak yerli ve yabancı misafirlerin ziyaretine açılan tarihi Kov Kalesi’nin dış restorasyonu yapılmıştır. Tüm yıl boyunca hizmet verebilecek kalenin çevresinde herhangi bir tesisin olmadığı görülmüştür. Özellikle kalenin dış duvarlarında yapılan restorasyon, kalenin iç yapısında görülmemektedir ve kalenin içi bakımsız haldedir.
- Kov Kalesi, uygun reklam ve tanıtım faaliyetleri ile son yıllarda oldukça popüler olan “tarih konseptli filmlerin” çekileceği bir kale haline getirilebilir (Gezi Notları-9, 2011).

ÇAKIRKAYA KİLİSESİ

2.14. Çakırkaya Kilisesi

Çakırkaya Kilisesi, Şiran İlçesi, Çakırkaya Köyü, Kozağaç mevkisinde bulunmaktadır. Kelkit Çayı kenarında geniş bir düzlüğün karşısında yüksek kayaların içi oyularak yapılmıştır (Gezi notları 7; 2011). Kilisenin ne zaman yapıldığını belirten kitabesinin günümüze ulaşmaması nedeniyle, ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemekle birlikte, Trabzon kiliseleri ile arasındaki yakın benzerlik ve batısındaki dikdörtgen planlı apsisinde 3 büyük niş bulunan bir şapel post, bütün başlıkları (erken skalaktit taklidi) tarihlendirme için temel alındığında 13-14yy.da Rumlar tarafından yapılmış olduğu düşünülmektedir (G.V. 1999a; 69., G.V.,1994; 71., G.Y.Y.B., 2008; 58).

Kilise iki katlıdır ve her bir katın girişi ayrı olup tek kapıdandır. Her iki girişe de daha sonradan ziyaretçiler için tahattan ek merdiven yapılmıştır (Gezi notları 7; 2011). Mimari yapısı incelendiğinde, doğu-batı istikametinde sıra destek sütunuyla üç nef ayrıldığı gö-

rülmüştür. Ana ve yan apsilerde bulunan nişler süs niteliğindedir. Batı duvarındaki iki sıra niş dizisi bir ahşap galerinin daha önceleri var olduğu izlenimini vermektedir. Batısındaki dikdörtgen planlı apsisinde üç büyük niş bulunan bir şapel mevcuttur (G.V.,1994; 71., G.Y.Y.B., 2008; 58.)

Sonuç ve Öneriler

- Çakırkaya Kilisesi, Tomara Şelalesi'ne oldukça yakındır. Ulaşım açısından yolların bakım yapılarak genişletilmesi hem Çakırkaya Kilisesi'ne hem de Tomara Şelalesi'ne ulaşım açısından faydalı olacaktır.
- Çakırkaya kilisesinin restorasyon ve bakım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Kilise yol ayrımına yön levhası ve kilise girişine kiliseyi detaylı olarak anlatan bilgi levhası yerleştirilmesi de ziyaretçilerin sağlıklı bilgi alması açısından önemlidir.

YAYLA TURİZMİ

2. 15. Eko Turizm Kapsamında Değerlendirilen Yayla Turizmi ve Gümüşhane Yaylaları

Bu bölümde, ilk olarak eko turizm ve yayla turizmi kavramlarına değinildikten sonra, Gümüşhane ilinde, eko turizm kapsamında değerlendirilebilecek olan yayla turizm alanlarına yer verilecektir.

20. yüzyılın sonlarına kadar, deniz-kum-güneş üçlüsünden oluşan turizm faaliyetlerine ek olarak, birçok yeni alternatif turizm türü doğmuştur. Alternatif turizm yaklaşımlarından biri olan eko turizm, ilk olarak 1992’de “Rio Çevre Zirvesi’nde” ele alınmıştır. 2002 yılındaki, Dünya Eko Turizm Zirvesi’nde, eko turizm; “yeryüzünün doğal kaynaklarının sürdürülebilirliğini güvence altına alan, bunun yanı sıra yerel halkların ekonomik kalkınmasına destek olan, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyup gözetilen bir yaklaşım ya da tavır” olarak benimsenmiştir (www.ekoturizmdernegi.org).

Eko turizm faaliyetlerinin içermesi gereken temel özellikler (www.ecotourism.org); a) Doğa temelli olması (ziyaretçilerin doğal alanlardaki doğal ve geleneksel kültür unsurlarını gözlemlemesi ve anlamaya çalışması) b) Yerel halk ve ziyaretçilerde pozitif deneyimleri desteklemesi, c) Yerel halkın, ekonomik gelir ve refah seviyesinin gelişmesini desteklemesi d) Turizmin olumsuz anlamdaki çevresel ve sosyo-kültürel etkilerinin en aza indirilmesi için turizm faaliyetlerinin, hem turistler hem de yerel halkın sorumluluğunda düzenlemesi, e) Yenilenemez çevresel kaynakların, turizm amaçlı kullanımlarındaki tahribatın en aza

indirilmesi f) Yerel mülkiyet ve yerel topluma dönük istihdamın yaratılmasını öngörmesi olarak kabul edilmektedir.

Eko turizm; turizmde kullanılan araçlar (bisiklet, balon, raft, at), gidilen yerin doğası (dağ, yayla, mağara), yapılan etkinliğin özelliği (akarsu, av, bilim, trek-

king) gibi çeşitli alt gruplar halinde sınıflandırılabilir (Akpınar, Bulut, 2011; 1578).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın araştırmasına göre, eko turizm; günümüzde turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen segmentlerinden biri olarak kabul edilmektedir. UNWTO' (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)'nün uzun dönemli tahminlerine göre eko turizm, hem turist sayısında hem de toplamdaki payı itibarı ile yüksek bir hızla, büyümeye devam etmektedir (www.tursab.org).

Eko turizm ile turizmin çeşitlendirilmesi, tüm yıla yayılması ve bu sayede ülkenin kalkınmamış bölgelerinin gelişiminin sağlanması hedeflenmektedir. Yaylalar, doğal güzellikleri, etnolojik ve diğer çekicilik yaratan özellikleri ile eko turizm kapsamında değerlendirilebilir. Yayla sözcüğü, çevreye göre daha yüksekte olan yer anlamına gelmektedir. Fazla engebeli olmayıp düz ve otlaklarla kaplı, suyu bol olan yaylalar, hayvancılıkla geçimlerini sağlayan topluluklarca, yılın belirli aylarında hayvanlara taze ot temini ve aynı zamanda hayvansal üretimlerini (süt, peynir, yağ gibi) yapmak amacıyla kullanılır. Yaylacılık, halk takvimi ve meteorolojisinden halk ekonomisine, halk veterinerliğinden, halk tıbbına, beslenme ve halk mutfağından, halk hukukuna kadar geniş bir geleneksel kültür yapısını bünyesinde barındırır. Ayrıca, yayla ikliminin insan sağlığı üzerinde olumlu etkilerinin bulunmasıyla, yayla ve yaylacılık faaliyetleri, büyük bir önem kazanmıştır (Subaşı, 2004).

Genellikle, yılın Mayıs-Ekim ayları arasındaki dönemlerde yaylalara çıkılarak, birtakım sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleşmesi, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde uzun zamandan beridir süre gelen geleneksel bir faaliyettir. Bu geleneksel yapı; yaylacılığın, yayla ekonomisinin, yayla kültürünün ve yayla turizminin temelini oluşturmaktadır (Şişman, 2006; 550).

Türkiye, alternatif turizm arayışında bulunan turistlerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilecek doğal ve kültürel kaynaklar açısından önemli bir zenginliğe sahiptir. Ülkemizde doğal çeşitliliğe sahip yapısıyla ön plana çıkan Karadeniz Bölgesi, eko turizmin önemli bir alt başlığı olan yayla turizmi talebine cevap verebilecek bir potansiyele sahiptir. Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Gümüşhane ili ise irili ufaklı 429 yaylaya sahiptir (Akpınar, vd, 2010; 3, Akdu ve Uygur, 2009).

Gümüşhane ilinde de, geleneksel olarak kutlanan yayla şenliklerini kapsayan ve yöre insanı tarafından da bilinen önemli yaylalar bulunmaktadır.

Bu yaylalar, gerek çevresinde bulunan obaları birleştirme özelliği gerekse de tarihe mal olmuş bir şahsın ya da bir objenin konu olduğu yerlerdir. Aşağıda, Gümüşhane’de yayla turizmi potansiyeline sahip olabileceği düşünülen, yedi yayla ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.15.1 Kadirga Yaylası

Gümüşhane il merkezine 50 km uzaklıkta bulunan Zigana Tüneli’nden, kuzeydoğu istikametine devam edilerek ulaşılan Zigana Kayak Tesisleri’nden 17 km yol takip edilerek Kadirga Yaylası’na ulaşılmaktadır(Gezi Notları-8). Geleneksel olarak Temmuz ayının üçüncü haftası düzenlenen Kadirga Yayla Şenlikleri, her yıl binlerce insanın katılımıyla kutlanmaktadır.

Kadirga Yayla Şenlikleri’nin tarihine kısaca göz atmak gerekirse; Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’un fethinden sonra, Anadolu’nun güvenliğini tam olarak sağlamak için Trabzon’a yönelmiş ve 1461 tarihinde Trabzon ve civarını

fethetmiştir. Fetihden sonra civarı gezen Fatih Sultan Mehmet ve askerleri, ipek yolu üzerinde bulunan Kadirga Yaylası’nda, açık havada Cuma Namazı kılmıştır. Bunun üzerine Kadirga Yaylası’nda bulunan ahali, Fatih Sultan Mehmet’i yad etmek için ilerleyen senelerde şenlikler düzenlemeye başlamıştır (G.V., 2006). Kadirga Yaylası’nda elektrik, su gibi altyapı olanakları ve otel, manav, bakkal, lokanta gibi günlük ihtiyaçların karşılanabileceği işletmeler bulunmaktadır(Gezi Notları-8).

2.15.2. Güvende Yaylası

İsmi Güvenç Abdal’dan alan Güvende Yaylası’na, Kürtün ilçesinden 23 km sonra ulaşılmaktadır (Gezi Notları-10). Güvende Yaylası’nda geleneksel hale gelmiş olan yayla şenlikleri, her yıl Temmuz ayının ikinci ve üçüncü haftasında düzenlenmektedir. İlk zamanlarda, Güvenç Abdal’ı anmaya gelen Aleviler tarafından yapıldığı rivayet edilen şenlikler, günümüzde akraba ziyaretleri ve eğlence amaçlarıyla sürdürülmektedir (Gezi Notları-10). Güvende Yaylası’nda

alt yapı olanaklarının eksikliği, kaçak yapılaşma sorunu, şenlik sırasında günlük temel ihtiyaçların karşılanabileceği, otel, lokanta, market gibi tesislerin yeterli sayıda olmaması gibi problemler bulunmaktadır (Gezi Notları-10).

2.15.3. Kazıkbeli Yaylası

Kazıkbeli Yaylası, Gümüşhane il merkezine 100 km uzaklıktadır. 2500 metre rakımda bulunan yaylaya Giresun, Gümüşhane ve Trabzon illerinden çok sayıda ziyaretçi gelmektedir. Kazıkbeli Yaylası, Gümüşhane ilinde, turizm potansiyeli açısından elverişli olduğu gözlemlenen yaylalardan biridir (Gezi Notları-10). Kazıkbeli yayla şenlikleri, her sene Temmuz ayının üçüncü haftası Cumartesi ve Pazar günleri düzenlenmektedir. Kazıkbeli yayla şenlikleri, Gümüşhane ilinde düzenlenen yayla şenlikleri arasında yerel motiflerin daha fazla kullanıldığı şenlik olarak ön plana çıkmaktadır. (Gezi Notları-10).

2.15.4. Erikbeli Yaylası/ Erikbeli Kış ve Kayak Sporları Turizm Merkezi

Gümüşhane ili Kürtün ilçesi sınırları içinde yer alan Erikbeli Yaylası'nın 1500'lu yıllardan beri, konaklama yeri olarak kullanıldığı söylenmektedir. Erikbeli Yaylası, Kadırga, Szalana, Çatma, Oğuz ve Ören gibi yaylalara gidişte bir mola yeri özelliğine sahiptir (Özgür, 1993; 87). Doğal çim sahalarıyla, yazın çim kayağı, kışın kayak turizmine elverişlidir. Bunun yanında; dağcılık, doğa yürüyüşleri, atlı spor gibi aktivitelerin yapılmasına uygun olduğu için, 1991 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca Turizm Merkezi ilan edilmiştir.

2.15.5. Çakırgöl Yaylası ve Kış Sporları Turizm Merkezi

Gümüşhane'ye 35 km. mesafede olan Çakırgöl Yaylası'na, Karaca Mağarası- Krom Vadisi- Cami Boğazı Yaylası güzergahı takip edilerek ulaşılır. Çakırgöl Yaylası, 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, "Gümüşhane Çakırgöl Kış

Sporları Turizm Merkezi", olarak ilan edilmiştir. Turizm merkezinde 7 mekanik

tesis ve 11 kayak pistinin yapılması planlamaktadır (<http://www.doka.org.tr>).

Çakırgöl Yaylası'nda, Çakırgöl Dağı'nın kuzey yamacına doğru bir buzul gölü bulunmaktadır. Çakırgöl adındaki bu gölün deniz seviyesinden yüksekliği 2.533 metredir. Gölün boyu 250 m. genişliği 200 m'dir. Güney kıyıları oldukça dik olan bu gölün derinliği 15– 20 metre arasında değişmektedir.

Turizm merkezi olarak ilan edilmesine rağmen, bölgenin ulaşım sorununun giderilmemiş olması ve herhangi bir yatırımın yapılmaması, gölün suyunun içme amaçlı kullanımı, göl çevresinin gölün doğal yapısını bozacak şekilde düzenlenmesi gibi sorunlar bulunmaktadır (Gezi notları-12).

2.15.6. Taşköprü Yaylası

Taşköprü Yaylası'na, Gümüşhane-Trabzon karayolunun 12. km.'sinden, Karaca Mağarası, Krom Vadisi-Camiboğazı Yaylası istikametinden ulaşılır. Bu istikamete göre Taşköprü Yaylası'nın Gümüşhane şehir merkezine uzaklığı yaklaşık 48 km'dir. Taşköprü Yaylası ismini, bölgede bulunan Taşköprü'den almaktadır. Taşköprü Yaylası; Santa Harabeleri, Sümela Manastırı gibi yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilen turizm destinasyonlarının geçiş noktasında olduğu için, turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Gezi Notları-1, 2010).

2.15.7. Cami Boğazı Yaylası

Cami Boğazı Yaylası'na; Gümüşhane il merkezinden Gümüşhane-Trabzon karayolu istikametinin 12.km'sinden, Karaca Mağarası-Krom Vadisi-Cami Boğazı Yaylası güzergahı takip edilerek ulaşılır. Gümüşhane merkezden Cami Boğazı Yaylası yaklaşık 43 km. uzaklıktadır.

Cami Boğazı mevkiinde, toplamda 70 yatak kapasiteli 4 konaklama tesisi bulunmaktadır. Yaz aylarında özellikle hafta sonları yoğunlaşan ziyaretçiler, daha çok piknik, kamp ve yürüyüş gibi etkinlikler gerçekleştirmektedirler (Doğanay, 2010; 632).

Tablo 11: Gümüşhane’de Bulunan Önemli Yaylaların Mevcut Durumu

	KADIRGA	GÜVENDE	KAZIKBELİ	ERİKBELİ	TAŞKÖPRÜ	CAMI BOĞAZI	ÇAKIRGÖL TURİZM MERKEZİ
ALTYAPI	Mevcut	Mevcut	Mevcut	Mevcut değil	Mevcut	Mevcut	Mevcut değil
ULAŞIM	Şahsi araçlarla	Şahsi araçlarla	Şahsi araçlarla	Şahsi araçlarla	Şahsi araçlarla	Şahsi araçlarla	Şahsi araçlarla
KONAKLAMA	Mevcut	Mevcut	Mevcut	Mevcut değil	Mevcut	Mevcut	Mevcut değil
YİYECEK-İÇECEK	Mevcut	Mevcut	Mevcut	Mevcut değil	Mevcut	Mevcut	Mevcut değil
GÜVENLİK	Şenlik Zamanı	Şenlik Zamanı	Şenlik Zamanı	Mevcut değil	Mevcut	Mevcut değil	Mevcut değil
YAYLA İMARETİ	Kürtün Belediyesi	Kürtün Belediyesi	-	-	Valilik	Valilik	-
YATIRIM	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun	Uygun

Gümüşhane iline bağlı 429 yayla arasından turizm açısından ön plana çıkabilecek yedi yaylanın mevcut alt yapı durumları, yukarıdaki tabloda ele alınmıştır. Buna göre;

➤ Yaylalardaki yolların bakım ve genişletme çalışmalarının çevre ile uyumlu olarak yapılması gerekmektedir. Yaylalara bağlı oldukları ilçelerden veya Gümüşhane il merkezinden özellikle şenlik zamanlarında, toplu taşıma imkanı sağlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Kadırğa Yaylası'nın diğer yaylalarla karşılaştırıldığında ulaşım açısından daha elverişli olduğu görülmektedir.

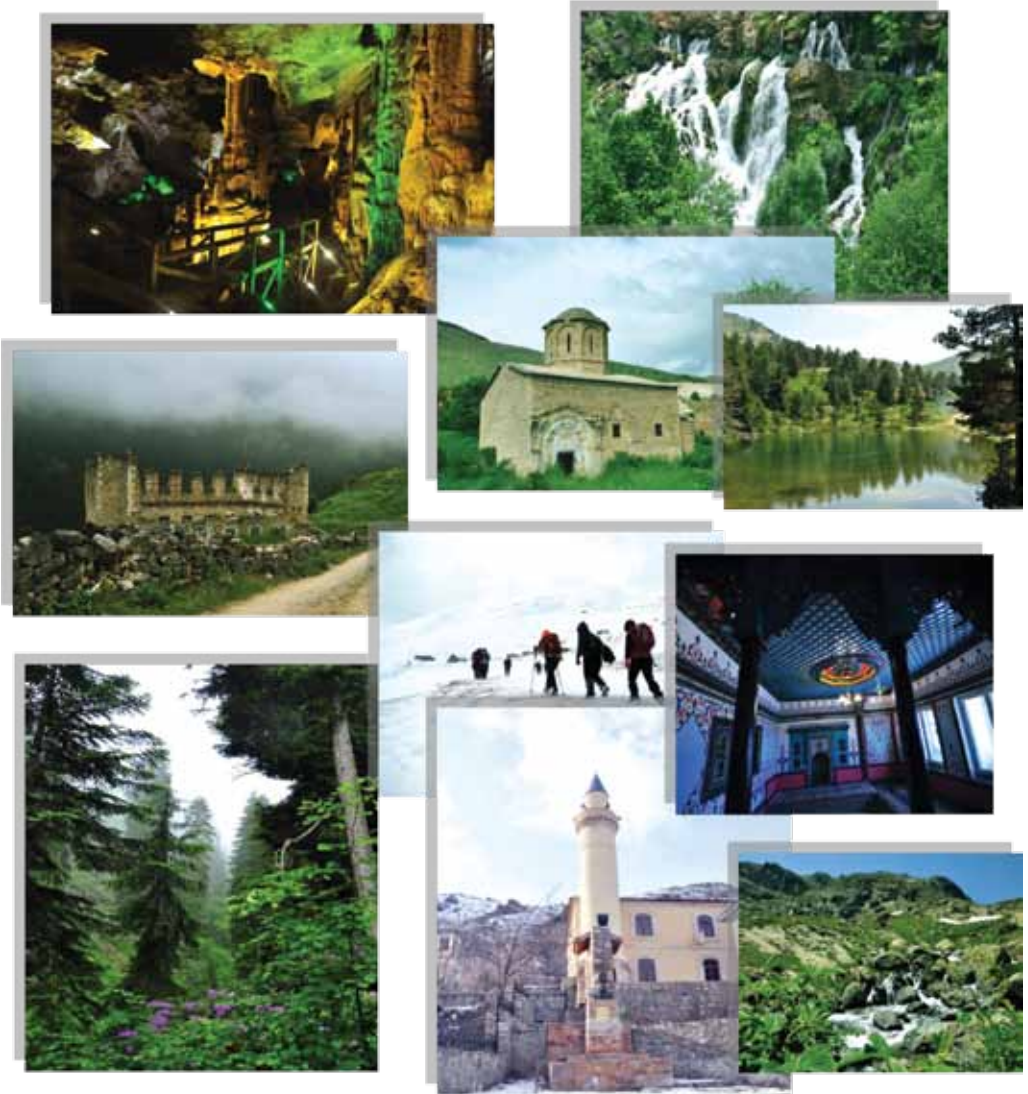
➤ İnceleme yapılan yedi yayla arasından, beş yaylada, elektrik ve su şebekesi altyapısı bulunurken, diğer iki yaylada bu altyapı bulunmamaktadır.

- Yaylaların bazılarında konaklama tesisleri bulunmaktadır. Birçok tesiste, turizm ile ilgili gerekli altyapının olmadığı ve sadece kişisel gayretlerle faaliyetlerin sürdürüldüğü gözlemlenmiştir.
- Temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için Erikbeli Yaylası dışında diğer yaylalarda lokanta, manav, bakkal gibi işletmeler faaliyet göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

- Genel olarak bakıldığında, yaylalardaki en büyük sıkıntıların başında ulaşım problemi gelmektedir. Yayla yollarının büyük bir kısmı bakımsızdır. Bu durum ziyaretçilerin yaylalara ulaşımında aksaklıklar oluşturmaktadır. Yetkili kurumların, yayla yollarının bakım, onarım ve yenileme çalışmalarına daha fazla önem vermesi önerilmektedir.
- Gümüşhane yaylarının ulaşım güzergâhında, ziyaretçilerin yaylalara sorunsuz bir şekilde ulaşabilmeleri için levha ve tabelaların eksik olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle, ilgili kuruluşların bu eksiklikleri tespit ederek, gerekli çalışmaları yapmaları önerilmektedir.
- Düzenlenen şenliklerde, koordinasyon ve organizasyon eksiklikleri gözlemlenmiştir.
- Yaylaların bağlı olduğu yerel yönetimlerin gerekli altyapı hizmetlerini tam manasıyla yerine getirmediği yöre halkı ve ziyaretçiler tarafından dile getirilmiştir. Özellikle yayla şenliklerinin düzenlendiği dönemde, çöp atık sorunu ve çöp kutusu eksikliği, elektrik ve su problemi, otopark eksikliği gibi temel sorunların ilgili kuruluşlar tarafından çözülmesi gerekmektedir.
- Gümüşhane yaylalarının sürdürülebilir gelişiminin önündeki en büyük engel; bölgedeki kaçak yapılaşma sorunudur. Yayla turizminin geliştirilebilmesi için, öncelikle kaçak yapılaşmanın engellenmesi, alt yapı ile ilgili yatırımların gerçekleştirilmesi ve yaylalarının doğal dokusuna uygun konaklama ve yiyecek içecek tesislerinin kurulması gerekmektedir.

GÜMÜŞHANE'DEKİ DESTİNASYONLARA YÖNELİK GÜNÜBİRLİK TUR PLANLAMASI

2.16. Gümüşhane'deki Destinasyonlara Yönelik Günübürlük Tur Planlaması

Bu bölümde Gümüşhane ilinde bulunan turistik çekim merkezleri için öngörülen günübürlük tur planları yer almaktadır. Tur planları iki farklı açıdan ele alınmıştır. Birincisi Gümüşhane şehir merkezinden hareketle gerçekleştirilmesi öngörülen turlar, diğeri ise Gümüşhane'deki destinasyonlarla bağlantılı olabilecek dış merkezli turlardır. Günübürlük düşünülen bu turlar isteğe bağlı olarak birleştirilebilecek veya destinasyonlar arasında değişiklik yapılarak yeni turlar düzenlenebilecek şekilde planlanmıştır.

2.16.1. Gümüşhane Merkezli Turlar

a) Gümüşhane- Karaca Mağarası- Zigana Turizm Merkezi- Limni Gölü- Zigana Köyü- Gümüşhane

Sabah 09:00 dolaylarında yola çıkılarak 17 km. sonra 15-20 dakikalık kısa bir seyahat ile Karaca Mağarası'na ulaşılır. Ortalama 1 saatlik Karaca Mağarası ziyaretinin ardından Zigana Turizm Merkezi'ne doğru Gümüşhane-Trabzon anayolunu takiben hareket edilir. Yaklaşık 40 km. sonra Zigana tüneline geçince sağa dönülerek 5 km. sonra Zigana Turizm Merkezi'ne ulaşılır. Doğu Karadeniz'in tek kayak merkezinde yemyeşil ağaçların kapladığı eşsiz doğayı izlerken ve çevrede gezinti yaparken zaman hızla geçer ve acıktığınızı hisseder-siniz. Öğle yemeği için tam yerindesiniz. Saat 12:00-13:30 arası Zigana dağının muhteşem manzarası ve temiz havası eşliğinde lezzetli bir öğle yemeğinin ardından Limni gölüne doğru hareket edilir. Limni Gölü, Zigana Turizm Merkezi'ne yaklaşık 5 km. olup, 10 dakikalık kısa bir seyahat ile göle ulaşılır. Limni gölünün muhteşem manzarasında dinlenme ve çay molasının ardından saat 15:00 dolaylarında Zigana Köyü'ne doğru hareket edilir. Yaklaşık 15-20 dakikalık bir yolculukla Zigana köyüne ulaşılır. Köyde halen kullanılmakta olan hicri 865 yılında Selçuklu mimarisine uygun inşa edilmiş tarihi cami (Maruflu Mahallesi'nde) ve İpek Yolu üzerinde yer alan Kemer Köprü ziyaretinin ardından köy merkezinde bulunan Güneş Sanat Merkezi ziyaret edilir. Köyde kalma isteğinize bağlı olarak ortalama saat 17:00-18:00 dolaylarında tarihi İpek Yolu'nu takiben Torul ve Gümüşhane'ye doğru hareket edilir. Yaklaşık 30 dakikalık bir seyahatin ardından Gümüşhane şehir merkezine ulaşarak tur sona erdirilir.

b) Gümüşhane- Krom Vadisi- İmera Manastırı- Karaca Mağarası- Süleymaniye (Eski Gümüşhane)- Gümüşhane

Sabah, saat 9:00'da hareket edilir. Gümüşhane-Trabzon anayolu 12. Km.'sinden sağa dönülür ve yaklaşık 25 km. sonra Krom Vadisi'ne ulaşılır. Krom vadisinin tarih kokan patikalarında kısa bir yürüyüş ve fotoğraf molasının ardından köy kahvehanesinde çay içerek dinlenebilirsiniz. Saat 11:30'da İmera Manastırı'na doğru hareket edilir. Yaklaşık 20 dakikalık bir seyahatin ardından İmera Manastırı'na ulaşılır. 30 dakikalık ziyaretten sonra Karaca Mağarası ziyareti için yola çıkılır. Yol güzergahında Bazbent köprüsünde fotoğraf molası verebilirsiniz. Yaklaşık 25 km. sonra saat 13:00-13:30 dolaylarında Karaca Mağarası'na ulaşılır. Mağaraya girmeden orada bulunan tesislerde öğle yemeği molası verebilirsiniz. Öğle yemeğinin ardından Karaca Mağarası'nın eşsiz güzellikteki sarkıtlarını, dikitlerini, sütunları, bayrak şekillerini, org desenli duvarlarını, mağara çiçeklerini ve mağara incilerini gezmeye başlayabilirsiniz. Yaklaşık 1 saatlik bir gezinin ardından 15:30 dolaylarında Süleymaniye Mahallesi'ne doğru hareket edilir. 20 dakikalık bir seyahatle Süleymaniye'ye (eski Gümüşhane) ulaşılır. Bölgede sizi camisi yıkılan tek minareler karşılamaktadır. Türk, Rum ve Ermenilerin birlikte yaşadıkları, çalıştıkları bir sevgi, hoşgörü ve barış yerleşimi olan bölgede, Osmanlı döneminden kalma tarihi eserleri hissederek bölgeyi tanımanız için 2 saatlik serbest zamanın ardından yaklaşık 5 km. süren bir seyahatle Gümüşhane şehir merkezine ulaşılır ve gezi sonlandırılır.

c) Gümüşhane- Karaca Mağarası- Çakırgöl- Cami Boğazı Yaylası- Taşköprü Yaylası- Santa Harabeleri- Gümüşhane

Sabah saat 9:00'da hareket edilir. Yaklaşık 15-20 dakikalık kısa bir seyahatin ardından Karaca Mağarası'na ulaşılır. 30 dakikalık bir gezinin ardından saat 10:00'da Çakırgöl'e doğru hareket edilir. 40 km. sonra Cami Boğazı Yaylası'nın ardından Çakırgöl Turizm Merkezi'ne ulaşılır. Göl ve çevresini gezdikten sonra saat 12:30'da Cami Boğazı Yaylası'na geri dönülür. Cami Boğazı Yaylası bölgede, en lezzetli etin yenilebileceği yer olarak bilinmektedir. Cami Boğazı Yaylası'nda öğle yemeği molasının ardından Santa'ya doğru hareket edilir. Santa buradan yaklaşık 30-35 km.dir. Santa bölgesine giderken Karakaban tepesinde fotoğraf molası verebilirsiniz. 3000 rakımlık Karakaban Tepesi'nde eğer yayla dumanı inmemişse Santa vadisini, Çakırgöl vadisini ve Sümela va-

disini kuş bakışı izleyebilirsiniz. Yayla dumanı inmişse bembeyaz bulutların üzerinde sanki gökyüzündeymiş gibi muhteşem bir deneyim yaşayabilirsiniz. Karakaban tepesinden 2 km. sonra Taşköprü Yaylası'na ulaşılır. Taşköprü Yaylası'ndaki tesislerde yöreye has organik süttten yapılan leziz sütlaç ve çay molasının ardından, Santa bölgesine doğru hareket edilir. Saat 15:00 dolaylarında Santa bölgesine ulaşılır. Bölgede 3 ayrı yamaç üzerinde 7 ayrı mahalle bulunmaktadır. Merkez, Piştöflu mahallesindeki tarihi yapıların ziyaretinin ardından diğer mahallelere doğru devam edilir. Ayrıntılı plan için kitabın ikinci bölümünde bulunan Santa Harabeleri konusuna bakınız. Saat 18:00 dolaylarında gezi sonlandırılır ve Gümüşhane şehir merkezine doğru hareket edilir.

d) Gümüşhane- Sarı Çiçek Köy Odaları- Taşköprü Yaylası- Santa Harabeleri-Gümüşhane

Yaklaşık 50 km. sürecek olan seyahat için saat 9:00'da hareket edilir. Gümüşhane-Tekke-Arzular istikametinden yola devam edilir. Arzular'a dönmenden önce Tohumoğlu mevkiindeki iki kemerli Tohumoğlu köprüsünde fotoğraf molası verebilirsiniz. Güzergahta mola verebileceğiniz bir diğer yer dördüncü Ayasofya olarak da adlandırılan Kabaköy Kilise Camisi olabilir. Saat 11.00'de, Sarıçiçek Köy Odaları'nın bulunduğu, Sarıçiçek köyüne ulaşılır. Misafir odaları o kadar ince işçilik ve ustalıkla yapılmıştır ki her bir detayı incelemek ve otantik köy odası atmosferini yaşamak size muhteşem bir deneyim sunar. Usta ve çırağının işçilikte birbirleriyle yarışının hikayesini köylülerden dinlerken bir soğuk ayran molası verebilirsiniz. Ardından Taşköprü Yaylası'na doğru hareket edilir. 15 dakikalık bir yolculuğun sonunda Taşköprü Yaylası'na ulaşılır. Öğle yemeği için tam yerindesiniz. Tamamen doğal yiyeceklerin sunulduğu Taşköprü Yaylası Tesisleri'nde, leziz bir yemek molasının ardından saat 14:00-14:30 arası Santa'ya doğru hareket edilir. Santa Harabeleri, Taşköprü Yaylası'na yaklaşık 6 km.dir. Bölgede 3 ayrı yamaç üzerinde 7 ayrı mahalle bulunmaktadır. Merkez Piştöflu mahallesindeki tarihi yapıların ziyaretinin ardından diğer mahallelere doğru devam edilir. Santa bölgesi gezisinin ardından saat 18:00 dolaylarında tur sonlandırılarak Gümüşhane il merkezine doğru yola çıkılır.

e) Gümüşhane- Kov Kalesi- Satala Antik Kenti- Tomara Şelalesi- Çakırkaya Kilisesi- Türbeler- Gümüşhane

Gümüşhane il merkezinden saat 9:00'da hareket edilir. Gümüşhane-Erzincan anayolunun 21. km.'sinden sağa dönülür ve yaklaşık 7 km. sonra Kov Kalesi'ne ulaşılır. Özellikle, ortaçağ filmlerine konu olabilecek ve 130 m. yükseklikteki ana kaya üzerine inşa edilmiş muhteşem manzaralı Kov Kalesi ziyaretinin ardından Satala Antik Kenti'ne doğru hareket edilir. Kov Kalesi'nden yaklaşık 60 km. olan Satala Antik Kenti, Kelkit ilçesi Sadak köyü sınırlarındadır. Günümüze kadar sadece su kemerlerinin küçük bir bölümü ayakta kalsa da toprağa her dokunuşta tarih fişkıran Satala'nın hikayesini Sadak köy sakinlerinden dinleyebilirsiniz. Saat 12:00 dolaylarında Tomara Şelalesi ziyareti için hareket edilir. Kelkit-Şiran istikametinden yaklaşık 50 km. devam edilerek Tomara Şelalesi'ne ulaşılır. Suyun kaynağının görülebildiği muhteşem bir şelale manzarasında leziz bir alabalık ziyafetiyle öğle yemeği molası verebilirsiniz. Tomara Şelalesi'nde, 15:00'e kadar sürecek gezinin ardından Çakırkaya Kilisesi'ne doğru yola çıkılır. Kayaya oyularak yapılmış ve bölgede benzeri olmayan Çakırkaya Kilisesi ziyareti ardından saat 16:00'da Gümüşhane il merkezine doğru hareket edilir. Güzergah boyunca Şiran- Kelkit istikametinde Şiran çıkışında sağda Firdavs Hatun Türbesi, Pir Ahmet köyünde Pir Ahmet Türbesi ve Tekke beldesinde Çağırğan Baba Türbesi ziyaretinin ardından Gümüşhane il merkezinde tur sonlandırılır.

f) Gümüşhane- Kürtün Örümcek Ormanları- Güvende Yaylası- Kabaktepe Şehitliği- Gümüşhane

Gümüşhane il merkezinden saat 9:00'da hareket edilerek yaklaşık bir buçuk saatlik bir seyahatin ardından Kürtün Örümcek Ormanları'na ulaşılır. Avrupa'nın tescilli en yüksek anıt Köknar ve Ladin ağaçlarının bulunduğu Örümcek Ormanları'nda 2 saatlik gezintinin ardından Güvende Yaylası'na doğru yola çıkılır. Yaklaşık 30 dakikalık seyahatin ardından Güvende yaylasına ulaşılır. Öğle yemeği molası ve kısa bir yayla gezisi ardından Kabaktepe şehitliği istikametinden yola devam edilir. Şehitlik, ziyaret edildikten sonra yaklaşık 2500 rakımda muhteşem dağ, yayla ve orman manzaraları eşliğinde birbirinden güzel fotoğraflar çekebileceğiniz tura Kabaktepe-Özkürtün istikametinden devam edilir. Güzergâh boyunca köylerde çay molası verip köy sakinlerinin sohbetine katılmak ayrı bir deneyim yaşatacaktır. Güzergah boyunca verilen molaya bağlı olarak istenilen saatte gezi sonlandırılır ve Gümüşhane'ye doğru hareket edilir.

g) Gümüşhane- Artabel Gölleri Tabiat Parkı- Gümüşhane

Tabiat parkının konumu, ulaşımı gibi nedenlerden dolayı Artabel Gölleri Tabiat Parkı için başka destinasyonlarla birleştirilmeyen tek destinasyonlu tur planı önerilmiştir. Bu tur için sabah erken saatte (7:30-08:00) yola çıkılması tavsiye edilir. Şehir merkezine yaklaşık 50 km. uzaklıkta bulunan Artabel Gölleri Tabiat Parkı'na ulaşmak için Gümüşhane il çıkışından 12 km uzaklıktaki “Eski Şiran” yoluna girilerek Gülaçar köyüne ulaşılır. Köye ait yaylaya kadar araçla ulaşım mümkündür. Yolun kalan kısmı muhteşem dağ manzarası, endemik bitkiler ve akarsular eşliğinde yürüyerek tamamlanır. İlk olarak birbirine yaklaşık 10’ar dakikalık mesafede bulunan göller, yaz mevsiminde bile kar kütleleriyle birlikte sizi karşılamaktadır. Göllere ulaşıldığında rakım yaklaşık 2800 metredir ve bu yükseklikteki muhteşem manzaralı göllerle birlikte akarsuyun sesi farklı bir deneyim yaşatacaktır. Ardından dilerseniz 3300 metredeki diğer göllere ve Gümüşhane'nin en yüksek tepesi olan Abdal Musa Tepesi'ne tırmanabilir, geceleme için kamp kurabilirsiniz. Geceleme istemeyen ziyaretçilerin yaz mevsiminde, saat 17:00 dolaylarında geri dönüş yoluna çıkmaları tavsiye edilir. Çünkü bu saatlerde duman çökmeye başlar ve geç kalırsanız yolunuzu kaybetme ihtimaliniz doğabilir.

Not: Bu gezide dağ tırmanışına uygun ayakkabı ve kıyafet giymeniz ayrıca yiyecek ve içecek ile ceket, mont battaniye vb. ihtiyaçlarınızı yanınıza almanız tavsiye edilir.

2.16.2. İl Dışı Turlarla Bağlantılı Turlar

Gümüşhane'nin turistik değerleri gerek tanıtım eksikliği gerek ilgisizlikten dolayı maalesef yeteri derecede bilinmemektedir. Dolayısıyla Anadolu turu, Karadeniz turu, günübirlik yakın destinasyonlarla tümleşik turlarda yeterince yer almamaktadır. Gerekli reklam ve tanıtım faaliyetleri ile birlikte sözü geçen turlarda yer alabileceği öngörülmektedir. Bu bölümde Gümüşhane ilinde bulunan turistik destinasyonlara yönelik il dışında bulunan ve daha tanınmış bazı destinasyonlarla birleştirilmesi önerilen turlar yer almaktadır.

a) Sümela Manastırı- Zigana Turizm Merkezi- Limni Gölü- Karaca Mağarası

Bu turda öngörülen Sümela Manastırı ziyaretçilerininin Gümüşhane'nin

turistik değerlerini de ziyaret etmelerinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda Sümela Manastırı ziyareti öğleden önce saat 11:00-11:30 dolaylarında tamamlanır ve Zigana Turizm Merkezi'ne doğru hareket edilir. Zigana dağının eşsiz dağ ve orman manzarası eşliğinde öğle yemeği molasının ardından 5 km. uzaklıktaki Limni Gölü'ne ulaşılır. Limni Gölü'nde kısa bir gezi ve çay molasının ardından Karaca Mağarası istikametinde yola devam edilir. Eşsiz *güzellikteki* sarkıtları, dikitleri, sütunları, bayrak şekilleri, org desenli duvarları, mağara çiçekleri ve mağara incileri eşliğinde, Karaca Mağarası ziyaretinin ardından geri dönülmek üzere hareket edilir.

b) Sümela Manastırı- Karaca Mağarası- Limni Gölü- Zigana Turizm Merkezi

Bu tur konaklamalı olarak düşünölmüş olup, turun kış mevsiminde yapılması önerilmektedir. Sümela Manastırı ziyaretçilerinin 12:00'ye kadar ziyaretlerini tamamlayarak Gümüşhane ili Karaca Mağarası'nı ziyaret etmeleri için seyahate başlamaları önerilmektedir. Karaca Mağarası çevresindeki tesislerde veya Gümüşhane il merkezinde öğle yemeği molasının ardından Karaca Mağarası ziyaret edilir. Saat 15:00-16:00 arası Limni gölü için hareket edilir. Torul ilçesi üzerinden eski Trabzon-Erzurum karayolu (büyük tur otobüsleri için Gümüşhane-Trabzon ana yolu tavsiye edilir) güzergahından göle 30-45 dakikalık bir seyahatle ulaşılır. Limni gölünde gezinti ve çay molasının ardından Zigana Turizm Merkezi'ne doğru yola çıkılır. 5 km.'lik bir seyahatin ardından konaklama tesisine ulaşılır ve odalara yerleşilir. Ertesi gün Zigana Kayak Merkezi'nde kayak ile diğer etkinliklere katılım sağlanır. Konaklama süresi isteğe bağlı olarak arttırılabilmekte olup bu tur ile Sümela Manastırı ziyaretçilerinin hem kayak yapması hem de Gümüşhane'nin turistik değerlerini ziyaret etmeleri sağlanabilmektedir.

3.BÖLÜM: GÜMÜŞHANE İLİNDE TURİZM

3.1. Genel Turizm

Kitabın, bu bölümünde Gümüşhane ilinde mevcut turizm faaliyetlerinin yapısı ve işleyişi hakkında genel bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 12: Gümüşhane İli Konaklama İstatistikleri (Turizm İşletme Belgeli Oteller)

Yıllar	Konaklayan Kişi Sayısı			Geceleme Sayısı			Ortalama Kalış Süresi		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	41	1792	1833	2	2287	2369	1.3	2.0	1.3
2001	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2002	152	2479	2631	182	5070	5252	1.2	1.2	2.0
2003	149	4 605	4 754	264	6935	7199	1.8	1.8	1.5
2004	52	4 537	4 589	52	5 879	5 931	1.0	1.3	1,3
2005	13	4 053	4 066	13	6 231	6 244	1,0	1.5	1.5
2006	-	4 759	4 759	-	6 934	6 934	-	1.5	1.5
2007	84	13210	13294	86	16988	17074	1.0	1.3	1.3
2008	134	14754	14888	236	21645	21881	1.8	1.5	1.5
2009	165	13991	14156	621	23806	24427	3.8	1.7	1.7
2010	1	1010	1011	19	1791	1810	19.0	1.8	1.8
2011	176	9852	10028	307	21.829	22.136	1.7	2.2	2.2

Kaynak: www.kultur.gov.tr

Tablo 12 ve Tablo 13'te Gümüşhane ili konaklama istatistiklerine yer verilmiştir. Tablo 12'de 2000-2011 yılları arasında Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren turizm işletme belgeli otellerdeki konaklama, geceleme ve ortalama kalış süreleri gibi istatistikî bilgilere yer verilirken, Tablo 13'te ise belediye belgeli konaklama işletmelerine ait bilgilere yer verilmiştir. İlgili kaynaklarda 2001 yılı Gümüşhane ili konaklama istatistiklerine ulaşamaması sebebiyle bu yıla ait bilgilere her iki tabloda da yer verilememiştir. 2000'li yılların başlarında sınırlı düzeyde kalan konaklayan kişi sayısı, geceleme süresi ve ortalama kalış süresi gibi konaklama istatistikleri, ilerleyen yıllarda belli oranlarda artış gösterse de istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Konaklayan kişi sayısında ortaya çıkan bu sınırlı artışın temel nedeninin 2006 yılında Karaca Mağarası'nın turizm faaliyetlerine açılması olarak gösterilebilir. Gümüşhane ili yabancı ziyaretçi istatistiklerinin oldukça sınırlı düzeylerde kalması, bölgedeki turizm destinasyonları ile ilgili önemli sorunların varlığını teyit etmektedir. Özellikle altyapı-üstyapı yatırımları, pazarlama ve nitelikli insan kaynağı sorunları, Gümüşhane ilindeki turizm destinasyonlarına yönelik yabancı turist varışlarının düşük seviyelerde

kalmasına sebep olmuştur. Ayrıca, yabancı ziyaretçi talebini karşılayacak nitelikli konaklama ve yiyecek-içecek tesisinin olmaması, Gümüşhane iline yönelik yerli ve yabancı turist varışlarını olumsuz yönde etkileyen diğer bir unsurdur. Her iki tablodaki konaklama istatistiklerine bakıldığında, turistlerin Gümüşhane ilindeki ortalama kalış sürelerinin 1-2 gün olduğu görülmektedir. Turistlerin ortalama kalış sürelerini artırmak için, başta konaklama, yiyecek-içecek ve ulaştırma işletmeleri olmak üzere ildeki turizmi doğrudan ve dolaylı etkileyebilecek altyapı ve üstyapı yatırımlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Tablo 13: Gümüşhane İli Konaklama İstatistikleri (Belediye Belgeli Oteller)

Yıllar	Konaklayan Kişi Sayısı			Geceleme Sayısı			Ortalama Kalış Süresi		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	12	12453	12456	16	20 858	20 874	1.3	1.7	1.7
2001	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2002	97	16 289	16 386	332	27 516	27 848	3,4	1.7	1.7
2003	69	12 044	12 113	271	24 312	24 583	3,9	2.0	2,0
2004	2	9 907	9 909	4	14185	14 189	2,0	1.4	1.4
2005	24	10 429	10 453	32	13 749	13 781	1.3	1,3	1,3
2006	4	12353	12357	4	15304	15308	1.0	1,2	1,2
2007	47	22554	22601	47	25750	25797	1.0	1.1	1.1
2008	294	20616	20910	319	23654	23973	1.1	1.1	1.1
2009	119	19476	19595	124	23251	23375	1.0	1.2	1.2
2010	106	18426	18532	107	21823	21930	1.0	1.2	1.2
2011	179	19424	19603	182	27182	27364	1.0	1.4	1.4

Kaynak: www.kultur.gov.tr

Gümüşhane iline yönelik turizm hareketlerinin istenilen seviyeye getirilmesi için turizme etki eden tüm paydaşları içine alan bir turizm politika ve planlama stratejisinin hazırlanması elzemdir. Gümüşhane ilinde turizm alanında doğrudan faaliyet gösteren kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel halk ve turistler turizm olgusunun öncelikli paydaşları olarak değerlendirilebilir. Bu paydaşların katılımı ile oluşturulacak turizm stratejisi, ilin turizm potansiyelinin etkili olarak kullanılması için oldukça önemlidir. Bu anlamda Gümüşhane ilinin turizmle ilgili GZTF (SWOT) analizinin yapılmasının gerekliliği açıktır. Bu kısımda Gümüşhane ili turizm GZTF (SWOT) analizine yer verilecektir.

3.2. Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli Analizi

Bu kısımda Gümüşhane ili turizm potansiyeli analizi bilgilerine yer verilecektir.

A-Güçlü Yönler

- İl merkezinde rekreasyonsal alanların olması ve bu alanların olası turizm etkinliklerine olanak sağlaması (harşit çayı, kent ormanı, parklar, konaklar)
- İlde üniversitede ve orta öğretim düzeyinde turizm eğitimi veren kurumların olması
- İlin flora ve fauna çeşitliliğine sahip koruma altına alınmış alanlara sahip olması
- İlin birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması sebebiyle tarihi ve kültürel anlamda önemli nitelikteki kalıtlara sahip olması
- İlin turistik anlamda çekici doğal kaynaklara sahip olması
- İlin Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgeleri arasında önemli bir geçiş noktası olması sebebiyle ulaşım anlamında önemli bir konuma sahip olması
- İlin geleneksel kültürel değerlerini yaşatan festival ve şenliklerin gerçekleştiriliyor olması
- İlin alternatif turizm potansiyelinin güçlü olması
- İlin kendine has turistik ürünlere sahip olması (pestil, köme, zilli kilim vb.)
- İlde kış sporları turizm merkezi olarak ilan edilmiş ve faaliyetlerini kış sporları turizm merkezi olarak sürdüren merkezlerin bulunması
- İlin kalkınmada öncelikli iller arasında bulunması
- İlin sahip olduğu iklim özelliklerinin dört mevsimde turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine olanak sağlaması

- Turizm alanında uygulamaların uyarlanması açısından diğer yakın illerdeki turizm kaynaklarına ulaşımın kolay olması

B- Zayıf Yönler

- İlde nitelikli konaklama ve yiyecek-içecek tesisi sayısının yetersizliği
- İlde turizm bilincinin gelişmemiş olması
- Gümüşhane ilinin yer şekil özelliklerinin ilin gelişim potansiyelini olumsuz anlamda etkilemesi
- İlde şehirlerarası ulaşımın karayolu dışında sağlanamıyor olması
- İldeki potansiyel turizm destinasyonlarına ulaşımında altyapının yetersiz olması
- İlde turizm işletmeciliği yatırımlarının yönlendirilmesi ile ilgili koordinasyon eksikliğinin bulunması
- İlde sosyal ve kültürel yaşam alanlarının ve faaliyetlerinin kısıtlı olması
- İlde turizm tanıtımı konusunda yetersizliklerin bulunması
- İlde yerel iletişim kanallarının yazılı basınla sınırlı olması
- İlde turizm alanında bilimsel etkinliklerin ve araştırmaların yetersiz olması
- İlde yaşayanların turizm etkinliklerine ve faaliyetlerine ilişkin ilgisinin örgütlenememiş olması
- İldeki turizm ile ilgili paydaşların koordineli bir biçimde çalışmıyor olması
- İlin nitelikli insan kaynağı bakımından yetersiz olması

C- Fırsatlar

- İlin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde maden zenginliği ve çeşitliliği bakımından önemli bir merkez olması
- İlin, çevre illerde gerçekleşen farklı turizm türlerine yönelik destinasyonlara yakın olması
- İlin bölgede kültür turizmi bakımından diğer illere göre göreceli üstünlüklere sahip olması
- İlin yetiştirdiği girişimciler nedeniyle turizm yatırımı ve tanıtımı konusunda önemli potansiyelinin bulunması
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın (DOKA) Gümüşhane ilindeki ve bölgedeki diğer illerdeki turizm projelerini, planlama, mali destek vb. konularda desteklemesi

D-Tehditler

- Kış turizminde etkinlik gösteren diğer illerdeki destinasyonlara yakın olması
- Gümüşhane ilindeki yayla ve kış turizmi girişimlerinin diğer illere göre yetersiz olması
- İlin yatırım, iş gücü ve bürokratik engelleri aşma konusunda yetersiz kalması
- İlin bölgesel kalkınma proje ve programlarında diğer illere göre daha az etkin olması
- Gümüşhane ilindeki yatırım kararlarını yönetecek kamu kurumlarının il dışındaki bölge müdürlüklerinin kontrolü altında bulunması sebebiyle ildeki yatırımların gecikmesi
- Gümüşhane ilinin Karadeniz'e kıyısının bulunmaması nedeniyle kıyı

turizmi gelişim potansiyelinin bulunmaması

- Sit alanları ve diğer kamu alanlarının hukuki durumu hakkında verilecek nihai kararların il dışındaki kamu kurumları tarafından alınması sebebiyle, Gümüşhane ilinde gerek restorasyon gerekse turizm yatırımları konusunda birtakım gecikmelerin olması

Swot analizi çalışması Gümüşhane Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Yüksekokulu öğretim elemanlarının gerek kuramsal araştırmaları gerekse saha araştırmaları yoluyla elde ettikleri verilere dayanmaktadır. Özetle, Gümüşhane ilinin mevcut güçlü yanlarını fırsatlara dönüştürmede daha etkin bir süreç yönetimine ihtiyaç duyduğu gözlenmektedir. Çevre illerde turizm alanında yapılan yatırım ve etkinliklerle karşılaştırıldığında ilin kendine özgü dinamikleri nedeniyle, görel olarak geride kaldığı gözlenmektedir. Bu nedenle, var olan durumun ortaya konularak, etkili program uygulamaları ve turizm politikalarının oluşturulması öncelikli sorun olarak göze çarpmaktadır.

Yapılan çalışmada ilin turizm konusundaki sorunlarının; yönetsel sorunlar, turizm bilinci ve mevcut sosyokültürel yapı, yatırım ve pazarlama olmak üzere üç başlıkta ele alınabileceği saptanmıştır.

Yönetsel Sorunlar: İlde yapılan turizm çalışmalarının bütünleştirilmesi konusunda eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu anlamda paydaş olan kamu kurumlarının ortak çalışmalarını yönlendirecek bir birime ihtiyaç duyulmaktadır. "Gümüşhane Turizm Platformu" adı altında oluşturulacak bir oluşumla, ildeki turizm plan, proje, ve politikalar ele alınabilir. İlin turizm yatırımı, yönettiği projelerin sayısı gibi ölçütler göz önünde tutulduğunda, hızlı karar alan ve uygulamada çevik davranacak bu yapının turizm etkinliklerinin önünü açacağı düşünülebilir.

Turizm Bilinci ve Mevcut Sosyo-Kültürel Yapı: Yapılan incelemeler sonucunda ilde turizm bilincinin geliştirilmesi ve halkın turizm istihdamına kazandırılması konusunda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Öte yandan, sürekli göç verilmesi sonucu genç işgücünün yönlendirilememesi, kent yaşamının sanatsal ve kültürel anlamda canlı olmaması gibi etkenler nedeniyle turizmin gelişimi çevre illerle karşılaştırıldığında geride görünmektedir.

Yatırım ve Pazarlama: İlde turizm anlamında yapılan yatırımların mahiyeti, turizm alanında öne çıkma hedefini önüne koyan bir il için yeterli görünmemektedir. Yatırımlar, kamu ve özel girişimin çabalarıyla sürmektedir. Kamu kurumlarının il ve ilçelerin merkezlerindeki misafirhaneleri dışında; özel girişimin doğrudan yatırımıyla şehir merkezinde oteller, belirli turistik alanlardaki pansiyon tipi yapılar ve kamu yatırımlarının kiralanması yoluyla işletmeciliği tüm yatırımları oluşturmaktadır. Bu nedenle, turizm yatırımlarına yönelik desteklerin sürmesi ve turizmin ekonomik katma değerinin anlaşılması konusunda bir dizi önleme gereksinim duyulmaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle doğa ve kültür anlamında eşsiz değerlere sahip olan ilin turizm tanıtımı ve pazarlaması konusundaki eksikliklerini tamamlaması gerekmektedir.

Tablo 14: Gümüşhane İlindeki Turizm Tesisleri ve Kapasiteleri

Destinasyon	Statü	Konaklama (Yakın Bulunan Otel İşletmeleri)	Yiyecek- içecek	Ulaştırma	Turistik ürün	Turizm etkinliği	Turizm varlıkları	
Gümüşhane Merkez	1) Gümüşhane Merkez ve Süleymaniye mah.	2 Adet Turizm İşletme Belgeli Otel (174 Yatak Sayısı)	-Çimenler otel A'la Carte Restaurant (80 kişilik) -Özdenoğlu Konağı restaurant (600 kişilik)	Toplu Taşıma Araçları ve Özel Taksi	HediyeLik Eşya, Pestil, Köme	Kültür turizmi	Eski Gümüşhane Evleri ve Süleymaniye Mahallesi	
	2) İmera Köyü Ve Manastırı	1 ve 3. Dereceden sit alanı		Bireysel	-	Kültür turizmi, Doğa turizmi, İnanç turizmi,	Kilise, manastır, şapel, tarihi evler ve konaklar, köprüler, su kanalları,	
	3) Krom Vadisi	1 ve 3. Dereceden sit alanı	7 Adet Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri (271 Yatak Sayısı)	-Ataç konağı Restaurant -Balyemez Konağı Restaurant	Bireysel	-	Kültür turizm, Doğa turizm, İnanç turizm,	Kilise, manastır, şapel, tarihi evler ve konaklar, köprüler, gözetleme kulesi, kale, diğer men
	4) Kov Kalesi	Restore edilmiş kale	4 Adet Kamu Misafirhanesi (106 Yatak Sayısı)	-Şehir merkezinde hizmet sunan Lokantalar	Bireysel	-	Dağcılık, kampçılık, dağ yürüyüşü	Restorasyon yapılmış kale
	5) Santa Harabeleri	3. dereceden sit alanı			Bireysel	-	Kültür Turizmi, İnanç turizmi, Kırsal turizm, Yayla turizm, foto safari	Tarihi kalıntılar, tahrip edilmiş doğal yapı,
	6)Sarı Çiçek Köy Oda-ları	Turizm bakanlığı tarafından tescillenenek konuma altındaki yapılar			Bireysel	Gudu (Güveç)	Kültür Turizmi, Çiftlik Turizmi, Yayla Turizmi	Tarihi Köy Oda-ları

Tablo 14'ün devamı

7) Zigana Kış Sporları Turizm Merkezi		Turizm merkezi	Zigana Gümüş kayak Konaklama tesisleri	Gümüşkayak Resorturanti (150kişilik)	Bireysel	-	Kış turizmi, yayla turizmi,	Doğal yapı
8) Limni Gölü		Tabiat Parkı	(100 yatak sayısı)	A tipi mesire, Fast Food		-	Yürüyüş, piknik, kamp turizmi	
9) Karaca Mağarası		Turistik mağara	Gümüşhane Merkez Konaklama İşletmeleri	Yiyecek içecek tesisi	Toplu taşıma	Hediyelik eşya,	Mağara turizmi	Damlataşı tipi mağara
10) Artebel Gölleri		Artebel Gölleleri Tabiat Parkı		-	Bireysel	-	Dağcılık, Trekking	Bölgeye has jeomorfoljik yapılar, flora ve fauna zenginliği,
11) Satala Antik Kenti		3.dereceden sit alanı	4 Adet Belediyeye belgeli otel işletmesi (144 yatak sayısı) 1 adet kamu misafirhanesi (Yatak sayısı:9)	Küçük ölçekli yiyecek-içecek işletmeleri	Bireysel	Zilli killim,	-	Tarihi kalıntılar,

Tablo 14'ün devamı

Şiran	12) Çakırkaya Kilisesi	-		Kelkit merkez oteller	-	Yiyecek içecek tesisleri ve Dinlenme alanları	Toplum Araçları , Bireysel	Ala kilim		Doğa turizmi, kültür turizmi, kamp turizmi	- Tarihi yapılar
	13) Tomara Şelalesi	Tomara Şelalesi Tabiat Parkı		1 adet belediye belgeli konaklama işletmesi (Yatak sayısı:60)							Doğal alanlar
	14)Örümcek manları	Tabiat koruma alanı		1 adet kamu misafirhanesi (Yatak sayısı:12)	-		Bireysel	-		Yürüyüş turizmi	Anıt ağaçlar, endemik bitki örtüsü
Kürtün											

Tablo 14'ün devamı

Gümüşhane Yaylalar							
15.1) Güvende Yaylası	-	Küçük ölçekli hizmet sunan konaklama yerleri	Mevsimlik lokantalar		Hediyelik eşya,	Yayla turizmi, Çiftçilik turizmi	Doğa alanları
15.2) Taş Köprü Yaylası	-	Bongalow, Küçük Ölçekli Konaklama İşletmeleri,	Yıl boyunca hizmet veren yiyecek-içecek işletmeler		Hediyelik eşya	Yayla turizmi, fotoğrafçılık turizmi,	Doğal alanlar
15.3) Erikbeli Yaylası	Kış sporları turizm merkezi	-	-		-	Yayla turizmi	-
15.4) Cami Boğazi Yaylası	-	Küçük ölçekli konaklama bölgesi	Yiyecek içecek işletmeleri	Bireysel	Hediyelik eşya,	Yayla Turizmi, Fotoğrafçılık	Doğal alanlar
15.5) Kadrga Yaylası	-	Küçük ölçekli oteller	Yiyecek içecek işletmeleri		Hediyelik eşya,	Yayla Turizmi	Doğal alanlar
15.6) Kazıkbeli Yaylası		Küçük ölçekli oteller	Yiyecek içecek işletmeleri		Hediyelik eşya,	Yayla Turizmi	Doğal alanlar
15.7) Çakırgöl kış turizm merkezi	Kış sporları turizm merkezi	-	-		-	Kış turizmi, yayla turizmi, trekking, patika turizmi,	Doğal alanlar,

Kaynak: Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O. Araştırma Gezileri.

Not: Bu tabloda, Gümüşhane Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O. akademik personeli tarafından yapılan araştırma gezileri sonucunda turizme öncelikli olarak açılması öngörülen destinasyonlar yer almaktadır. Gümüşhane ilinde yukarıda verilen destinasyonlar dışında birçok farklı destinasyon bulunmaktadır.

Yukarıdaki tabloda, Gümüşhane ilinde doğal ve tarihi-kültürel destinasyonların mevcut durumu hakkında Gümüşhane merkezden başlanarak, ilçelerdeki destinasyon alanları ile ilgili genel bir tablo verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi bazı destinasyonlarda hizmet sunulan tesisler bulunurken bazılarında herhangi bir hizmet sunulmamaktadır. Merkez ilçeden başlayarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa, 15 destinasyon içerisinde belli alanlarda ve şehir merkezinde konaklama ve yiyecek-içecek hizmetlerinin sunulduğunu görmek mümkündür. Ulaşım yollarındaki eksikliklerin tam anlamıyla giderilmemiş olması, turizm merkezlerine ulaşılabilirlik noktasında sıkıntı oluşturmaktadır. Yukarıda sıralanan sorunlar ele alındığında, Gümüşhane ilindeki turizm etkinliklerinin yapı ve işleyişini irdelemek amacıyla ikinci bir analize gidilmiştir. Bu analizde ise, turizm alanında sahip olunan kaynaklar, kapasiteler, yetenekler ve temel yetenekler ele alınmıştır. Stratejik yönetim disiplini genel olarak işletmelerin rekabet yeteneklerini ortaya koymak için yapılan bu analizde, Gümüşhane ilinin turizm alanında sahip olduğu kaynakları, hangi kapasiteleri kullanarak yeteneklere dönüştürdüğü ve bu yeteneklerden hangilerinin taklit edilmesi zor, İl'e özgü, turistik çekiciliğe sahip ve turistik etkinlikleri ayakta tutan yetenekler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo 15: Gümüşhane İlinin Turizm Konusundaki Temel Yetenek, Kapasite ve Kaynakları

Analiz Birimi	Açıklama
Temel yetenekler	Kış Sporları Turizmi, Mağara Turizmi
Yetenekler	Çiftlik turizmi, kış sporları turizmi, mağara turizmi, yöreye özgü yiyecek içecek hizmetleri
Kapasiteler	Konaklama işletmeleri, turizm eğitimi veren orta öğretim ve üniversite kurumları, yöreye özgü şenlik ve festivaller, turizm amaçlı çiftlikler, seyahat acentaları,
Kaynaklar	Doğal kültürel sit alanları, turizm merkezi ilan edilmiş alanlar, tabiat koruma alanları, tabiat parkları ve tabiat anıtları, yöreye özgü doğal güzellikler ve turistik ürünler, patentli ürünler, turizm eğitimi alan bireyler, destek projeleri

Tablo 15'de görüldüğü gibi, Gümüşhane ilinin turizm kaynakları; doğal sit alanları, turizm merkezi ilan edilmiş alanlar, yöreye özgü doğal güzellikler ve turistik ürünler, patentli ürünler (pestil, köme, kuşburnu vb.) , formal turizm eği-

timi alan bireyler ve destek projeleri olarak görünmektedir. Sözü edilen ve sayısı arttırılabilecek kaynakları yeteneğe dönüştürecek birimler olan kapasiteler ise; konaklama işletmeleri, turizm eğitimi veren orta öğretim ve üniversite kurumları, yöreye özgü şenlik ve festivaller, turizm amaçlı çiftlikler, seyahat acentaları ve yerel yönetimlerin ilgili birimleridir.

Mevcut kaynakların ilgili kapasiteler yoluyla dönüştürüldüğü görülen yetenekler ise, hâlihazırda çiftlik turizmi, kış sporları turizmi, mağara turizmi, yöreye özgü yiyecek içecek hizmetleri olarak gözlenmektedir.

İlin turizm yetenekleri ayrıntılı olarak ele alındığında Karaca Mağarası'nda yapılan turizm etkinlikleri ve Zigana'da yapılan kış sporu etkinlikleri tüm turizm etkinlikleri içinde başat rolleri oynamaktadır. (Kitabın bir önceki bölümünde iki destinasyonun özellikleri ve yapılan turizm etkinliklerinin mahiyeti ortaya konmaktadır.) Bu iki yeteneği ayrı ayrı incelediğimizde, son zamanlarda gerek gelen turist sayısı, gerekse turizme yönelen ilgide artış yarattıkları gözlemlenmektedir. Bu nedenle, kamu yatırımları daha çok kış turizmine ve mağaraların turizme kazandırılmasına doğru ilerlemektedir. Bu gelişmelerin olumlu yönleri, mevcut temel yeteneklerin geliştirilmesi ve turizm alanında şehire özgü farkların yaratılması olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, sahip olunan (özellikle ekolojik turizm ve kültür turizmi başlıklarında) diğer yeteneklerin de, temel yeteneklere dönüştürülmesi gerekmektedir.

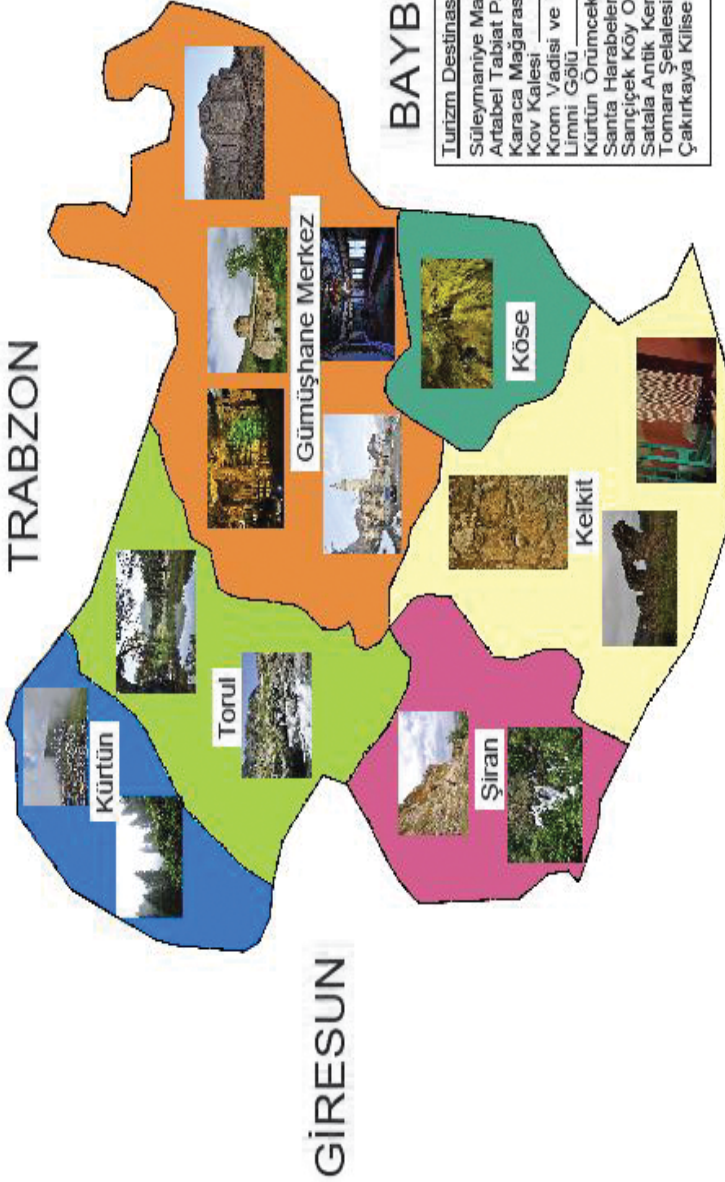
SONUÇ

İnsanların geçici yer değişmelerinden doğan olgular bütünü olarak değerlendirilen turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katkıları her geçen gün daha fazla görülmektedir. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanlarda yapılan turizm araştırmaları, çevreye duyarlı, farklılıklara saygılı, etik değerlere önem veren bir anlayışla ele alındığında; turizm faaliyetlerinin, farklı yaşam deneyimlerinin getirdiği zenginliği ve sürdürülebilir bir ekonomik katkıyı sağlayacağını ortaya koymaktadır.

Sahip olduğu köklü geçmişi ve ipek yolu üzerinde konumlanması nedeniyle farklı kültürlerin eserlerini görmeyi mümkün kılan Gümüşhane ili, kendine özgü doğası ve iklimi ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nde potansiyel turizm olanaklarını sunan bir kenttir. Kent, doğası ve iklim özellikleri nedeniyle kış turizmine, mağara turizmine, yayla turizmine ve özel ilgilere hitap eden foto safari etkinliklerine, yamaç paraşütü ve yürüyüş (trekking) faaliyetlerine; sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasıyla kültür turizmine, inanç turizmine ve bütünsel olarak ele aldığımızda ise eğitsel amaçlı (akademik) turizm faaliyetlerine uygun doğal ortamlara sahiptir.

Yapılan gözlem ve alan çalışması, mevcut potansiyelin turizm etkinlikleri için yeterli düzeyde değerlendirilemediğini göstermektedir. Turizm endüstrisinin özgün yapısı düşünüldüğünde, insana, doğaya ve tesislere yapılan turizm amaçlı yatırımların ekonomik anlamdaki geri dönüşünün uzun vadeli olduğu bilinmektedir. Bu yatırımlar için tüm paydaş gruplarının kararlı ve sürekli çabaları ve işbirlikleri gerekmektedir. Bu bağlamda, kentte yaşayan bireylerin turizm faaliyetine katılımlarında öncelikli olarak turizmin yararlarına yönelik farkındalık oluşturulması önemli görünmektedir. Bunun yanında, turizm etkinliğine ulaşmayı sağlayacak altyapı ve üst yapı yatırımlarının belirli bir stratejik plan çerçevesinde, katılımcı bir anlayışla ele alınması ile mevcut potansiyeli ortaya çıkartacağı ve madencilik dışındaki endüstri kollarının yaygınlaşmadığı kentte, turizmin bölgesel kalkınmaya katkı sunacağı düşünülmektedir.

Gümüşhane ilinin turizm potansiyelini araştıran bu çalışma, Gümüşhane'de yapılması öngörülen turizm faaliyetlerine katkı sunacağı düşünülerek yazılmış ve mevcut turizm potansiyelinin nasıl geliştirilebileceğine yönelik önerileri paylaşmak için oluşturulmuştur. Bu anlamda, çalışma; Gümüşhane'de turizm konusunda önceden yapılan çalışmaları derlemesi ve yazarlar tarafından bizzat yerinde yapılan gözlemleri bir bütünlük içinde sunmasıyla bir başvuru kitabı niteliği taşımaktadır.

*Harita Tasarımı: Araş. Gör.
Samet Özdemir*

EK-1: GÜMÜŞHANE İLİ TURİZM DESTİNASYONLARI HARİTASI

EK-2: GÜMÜŞHANE İLİ TURİZM DESTİNASYONLARI FOTOĞRAF ALBÜMÜ KARACA MAĞARASI

SANTA HARABELERİ

ARTABEL GÖLLERİ

SÜLEYMANIYE MAHALLESİ (ESKİ GÜMÜŞHANE)

KÜRTÜN ÖRÜMCEK ORMANLARI

KROM VADİSİ

SATALA ANTİK KENTİ

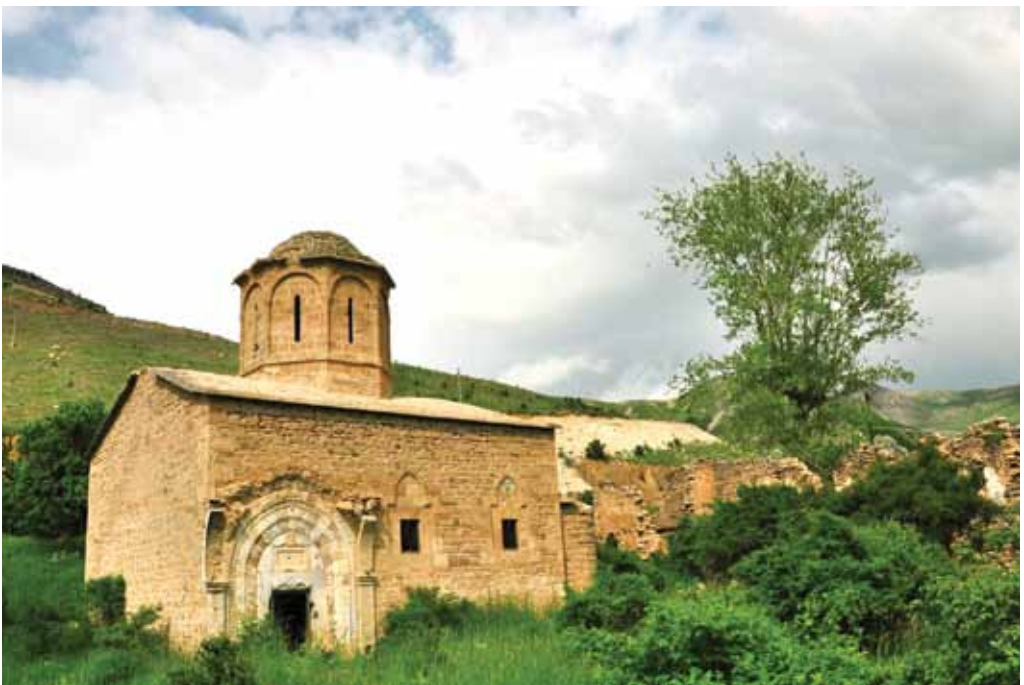

TOMARA ŞELALESİ

İMERA KÖYÜ VE MANASTIRI

LİMNİ GÖLÜ

KOV KALESİ

SARIÇİÇEK KÖY ODALARI

ZİGANA TURİZM MERKEZİ

ÇAĞIRGAN BABA, PİRAHMET VE SEYDİBABA TÜRBELERİ

ÇAKIRGÖL

KADIRGA YAYLASI

GÜVENDE YAYLASI

ÇAKIRKAYA KİLİSESİ

CAMİBOĞAZI YAYLASI

TAŞKÖPRÜ YAYLASI

KAYNAKÇA

- 1) Akdu, Uğur ve Uygur, Selma M. (2009) “Dünyada Ve Türkiye’deki Çiftlik Turizmi Uygulamalarının İrdelenmesine Yönelik Kavramsal Bir Çalışma” Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl: 2009, Sayı:1 Sayfa: 143-166.
- 2) Akesen, A.,1983, Rekreasyon Amacı ile Kullanılan Orman Kaynakları, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 33, Sayı: 1, Sayfa :238-262, İstanbul
- 3) Atlas (1995). ‘Gümüşhane; Dağların Avucundaki Kent’ Aylık Gezi Dergisi Atlas, Aralık 1995, Sayı: 033, İstanbul.
- 4) Çelik, K. (2005, 28 Mart - 1 Nisan). Turizm Kaynakları Bilgi Sisteminin Oluşturulması: Gümüşhane Örneği. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı.
- 5) Çiğdem, S. (2008), Gümüşhane Bölgesinin Tarih ve Arkeoloji Araştırmaları, Gümüşhane Valiliği Yayınları-6, Mega Ofset Matbaacılık, Erzurum.
- 6) Drahor, G. M., Berge,A.M., Kurtulmuş, T.Ö., (2004), The Final Report On Large-Scale Geophysical Studies İn Satala (Legio XV Apollinaris), Dokuz Eylül University, Center For Near Surface Geopysics And Archaeological Prospection, İzmir
- 7) Doğanay, S., (2010), İşlevsel Değişim Sürecinde Çakırgöl Çevresinde yaylalar ve Yaylacılık, Uluslar arası İnsan Bilimlerler Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 612-639.
- 8) Erüz, C., G. Erüz, R. Kandemir ve G. Üçüncüoğlu (2010) “Antik Çağdan Günümüze Gümüşhane-Torul- Kurum (Gorom-Kromni) Vadisi Demografik Değişimi” Editör: CENGİZ, Ekrem “ İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu”, s: 1-16, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, Gümüşhane
- 9) Erüz, Coşkun (2011), “Kurum vadisi (Krom, Gorom, Kromni)”, <http://dogatarih-dogukaradeniz.blogspot.com/2011/05/antik-cagdan-2011-e-gelebilmis-ancak.html> Erişim Tarihi: 21.06.2011.
- 10) Gezi Notları-1, (2010). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmalar Gezileri-1; Santa Harabeleri ve Taşköprü Yaylası Gezisi, 09.12.2010’ Gümüşhane.

11) Gezi Notları-2, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmaları Gezileri-3; Karaca Mağarası ve Süleymaniye Gezisi, 28 Ocak 2011, Gümüşhane.

12) Gezi Notları-3, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmaları Gezileri-3; Krom Vadisi ve İmera Köyü Gezisi, 17 Haziran 2011, Gümüşhane.

13) Gezi Notları-4, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmaları Gezileri-4; Kürtün, Örumcek Ormanları, Kabaktepe, Güvende Yaylası Gezisi, 30 Haziran 2011, Gümüşhane.

14) Gezi Notları-5, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmaları Gezileri-5; Zigana Dağı Turizm Merkezi, Limni Gölü, Zigana Köyü Gezisi, 05.07.2011’ Gümüşhane.

15) Gezi Notları-6, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmaları Gezileri-5; Artabel Gölleri Tabiat Parkı Gezisi, 08.07.2011’ Gümüşhane.

16) Gezi Notları-7, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmaları Gezileri-5Şiran İlçesi, Tomara Şelalesi ve Çakırkaya Kilisesi, Gezisi, 05.07.2011’ Gümüşhane.

17) Gezi Notları-8 (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O. Turizm Araştırmaları Gezisi-10: Kadirga Yaylası ve Erikbeli turizm merkezi, 16.07.2011’ Gümüşhane.

18) Gezi Notları-9, (2011), Antik Satala ve Kov kalesi Turizm araştırmalar Gezisi, Gümüşhane Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Yüksekokulu, Gümüşhane. 19.07.2011.

19) Gezi Notları-10 (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O. Turizm Araştırmaları Gezisi-10: Güvende Yaylası ve Kazıkbeli yaylası, 22.07.2011’ Gümüşhane.

20) Gezi Notları-11, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O., Turizm Araştırmalar Gezileri-11; Sarıçiçek , 26.07.2011’ Gümüşhane.

21) Gezi Notları-12, (2011). ‘Gümüşhane Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik

Y.O., Turizm Araştırmalar Gezileri-1; Cami Boğazı Yaylası, Çakırğöl, Santa Harabeleri Gezisi, 28.07.2011' Gümüşhane.

22) Güner, İ., Ertürk, M., (2005), Fethiye'de Yayla Ve Yaylacılık, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt:10, Sayı:14, Syf; 142-178Özgür, H., (1993), Trabzon'da turizm merkezi olarak ilan edilen yaylaların yeşil turizm açısından incelenmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim dalı, Peyzaj Mimarlığı Program, Unvan verme Tezi, Trabzon,

23) Gümüşhane Valiliği, (1994a), "Gümüşhane İli Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı", Gümüşhane Valiliği yayınları. Gümüşhane.

24) Gümüşhane Valiliği, (1994b), "Kültür vadisi Gümüşhane", Gümüşhane Valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, yıl;1, Sayı; 4, Gümüşhane.

25) Gümüşhane Valiliği (1994c). Kültür Sanat Dergisi Sayı:4, Sayfa : 6-15

26) Gümüşhane Valiliği, (1995), "Kültür vadisi Gümüşhane", Gümüşhan Valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, yıl;2, Sayı; 7, Gümüşhane

27) Gümüşhane Valiliği, (1997a). 'Sayılarla Gümüşhane' Gümüşhane Valiliği Yayınları, Yayın No: 2. Mayıs 1997, Ekspres Ofset, İstanbul.

28) Gümüşhane Valiliği (1997b). Yazar: Gürler, M. 'Gümüşhane Gölleri' Kültür Vadisi Gümüşhane , 22-25.

29) Gümüşhane Valiliği, (1998a), "Kültür vadisi Gümüşhane", Gümüşhan Valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, yıl;5, Sayı; 14, Gümüşhane

30) Gümüşhane Valiliği, (1998b), "Bir Tarih Şaheseri Kov Kalesi, Gümüşhane Valiliği Kültür ve Sanat Dergisi, yıl; 4, sayı;13, 1998.

31) Gümüşhane Valiliği, (1999a). 'Gümüşhane İli Çevre Durum Raporu' Gümüşhane Valiliği Çevre Koruma Vakfı Müdürlüğü, İber Matbaacılık, Trabzon.

32) Gümüşhane Valiliği (1999b). 'Cumhuriyetin 75. Yılında Gümüşhane' Ekspres Ofset, İstanbul.

33) Gümüşhane Valiliği (2006), Gümüşhane Rehberi, Gümüşhane Valiliği Yayınları, Gümüşhane.

- 34) Gümüşhane Valiliği, (2010a). ‘Medeniyetler Yolu Üzerinde Gümüşhane’ Gümüşhane Valiliği Yayınları No:10, Has Matbaacılık, İstanbul.
- 35) Gümüşhane Valiliği (2010b) “Karaca Mağarası El Kitabı”, Gümüşhane Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları,2010, Gümüşhane.
- 36) Gümüşhane Valiliği, (2010c), “Gümüşhane Dut Pestili ve Kömesi”, Gümüşhane Valiliği Yayınları-11, Gümüşhane.
- 37) Gümüşhane Valiliği, (2010d), “Gümüşhane Gezi Rehberi”, Gümüşhane Valiliği Yayınları-8, Gümüşhane.
- 38) Gümüşhane Valiliği (2011a) “Gümüşhane Gezi Rehberi” 3. Baskı, Seçil Ofset, İstanbul.
- 39) Gümüşhane Valiliği, (2011b), “Gümüşhane”, Gümüşhane Valiliği Yayınları, Gümüşhane.
- 40) Gümüşhane İl ve Kültür Turizm Müdürlüğü. ‘Artabel Tabiat Gölleri’ Gümüşhane İl ve Kültür Turizm Müdürlüğü: <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/belge/1-59652/artabel-golleri-tabiat-parki.html> (17.08.2011)
- 41) Gümüşhane Yerel Yönetimler Birliği, (2008). ‘Gümüşhane Turizm Envanteri’TR90 Düzey 2 Bölgesi kalkınma Programı, Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı, Mavi ve Yeşil Kültür Dokuduğu Bir Kent; Gümüşhane Projesi yayını.
- 42) Gümüşhane İl Özel İdaresi (Kişisel görüşme; Mayıs-2011).
- 43) İslam Ansiklopedisi (1996), “Gelibolu-Haddesena” Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- 44) Kalaycıoğlu, Hülya (2002) “ Gümüşhane’de Doğa Turizmi”, Editör: DURMUŞ,A. “Gümüşhane ve Yöresinin Kalkınma Sempozyumu”, s:780-795, Gümüşhane Valiliği Yayınları, Gümüşhane.
- 45) Kelkit Havzası Kalkınma Birliği, (2007). Editör; Tevfik Taş: ‘Gümüşhane Kent Rehberi’ Renk Matbaası, İstanbul.
- 46) Koday, S., (2005), “Gümüşhane İlinin Eğitim Coğrafyası”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı;1, Cilt;5, Erzurum.

- 47) Kozak, Akoğlan Meryem ve Sadık Bahçe (2009) “Özel İlgi Turizmi”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- 48) Küçük, M., 1992, Kürtün(Gümüşhane)- Örumcek Ormanlarının Florasi ve Saf Mesce-re Tiplerinin Floristik Kompozisyonu, sayfa:35
- 49) Merdan, Kurtuluş (2007), “Gümüşhane’nin Ekonomik Yapısı ve Organik Tarım”, Ba-sılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- 50) Nazik, Lütfi (2008) “ Mağara Turizmi”, Editörler: HACIOĞLU, N. ve C.Avcıkurt “Turistik Ürün Çeşitlendirmesi”, Nobel Yayınları, Ankara
- 51) Özgen, S., M. Tutkun, A. Sağsöz ve B. Akgül (2011) “A Heritage Hold Out Against Time On The Historical Silk Road: İmera Monastery (John Prodromus), Measured Drawings and Restoration Project” International Journal of Academic Research, V:3, N:2, Mart 2011, s:445-459.
- 52) Pamuk, B. (2006). XVII. Asırda Gümüşhane (Canca) Maden Mukaatasına Dair Bazı Bilgiler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (30), s. 167-184.
- 53) Pınar, E., Bulut, Y., (2010), Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizmi Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları, III Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Cilt IV, sayfa; 1575-1594, 22 mayıs 2010.
- 54) Saylan, Kemal (2012), “Gümüşhane Sancağı (1850-1918)”, K.T.Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Trabzon, Mart,2012.
- 55) Somuncu, M., Akpınar, N., Kurum, E., Cabuk Kaya, N., Ozelci Eceral, T., (2010), Gü-müşhane İli Yaylalarındaki Arazi Kullanımı ve İsvle Değişiminin Değerlendirilmesi: Kazıkbeli ve Alistire Yaylasi. Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, Sayfa;3, 2010
- 56) Subaşı, B., (2004), İTO Etüt ve Araştırma Şubesi Yayla Turizmi Sektör Profili, İstan-bul, Mayıs 2004.
- 57) Şişman, B., (2006), Kültürel, Yapısal ve İşlevsel Açından Doğu Karadeniz’de Yaylacılık ve Yayla Şenlikleri (Hıdırnebi ve Kadırğa Yaylaları Örneği), VII, Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Uluslar arası sosyal bilimler Dergisi, syf;550.
- 58) Tuncel M., (1996)“Gümüşhane” Mad., Tdv İslam Ansiklopedisi, C.14, İstanbul, S.

- 59)** Uslu, G.A, (1980), Gümüşhane ve çevresinin tarihi-sanat eserleri, İstanbul.
- 60)** Üçüncüoğlu, A.G., (2002) “Tarihsel Süreçten Günümüze Trabzon- Gümüşhane Halklar, Sülaleler, Aşiretler, Oymaklar, Lakaplar”, Celepler Matbacılık, Trabzon.
- 61)** Üçüncüoğlu, Güngör., Kahveci, Abdulcelil (2005) “Kadimden Cumhuriyete Gümüşhane-Bayburt Halkları ve Yer Adları”, Torul Kültür ve Turizm Derneği Yayınları, Gümüşhane.
- 62)** Üçüncüoğlu, Güngör., Kahveci, Abdulcelil ve Kutlu, Neslihan Altundaş, (2006). ‘Trabzon-Bayburt Tarihinde Gümüşhane, M.Ö. 399-1937’ Celepler Matbaası, Trabzon.
- 63)** Üçüncüoğlu, A. Güngör (2007). ‘ Zigana Dağı Efsanesi’ Celepler Matbaası, Trabzon.
- 64)** Ülker, T, Kazancı, Ş., Yılmaz, N., Doğru, E., (2011a) “Gümüşhane Halk Kültürü-1”, Gündüz Ofset, Trabzon.
- 65)** Ülker, T, Kazancı, Ş., Yılmaz, N., Doğru, E., (2011b) “Gümüşhane Halk Kültürü-2”, Gündüz Ofset, Trabzon.
- 66)** Ülker, T, Kazancı, Ş., Yılmaz, N., Doğru, E., (2011c) “Gümüşhane Halk Kültürü-5”, Gündüz Ofset, Trabzon.
- 67)** Yiğitbaşıoğlu, Hakan ve Erdem Bekaroğlu (2009) “Karaca Mağarası’nda Doğal Ortam Koşulları ve Sürdürülebilir Turizm”, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara.
- 68)** Yiğitbaşıoğlu, Hakan ve Erdem Bekaroğlu (2010) “Karaca Mağarası’ndaki (Gümüşhane) Bir Yıllık Sıcaklık Ölçüm Sonuçlarının Değerlendirilmesi” Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, C:2, S:1, Y:2010, s:1-13.
- 69)** Yılmaz, O., (1991), “Gümüşhane’nin Sanayi Faaliyetleri ve Potansiyeli” Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu, Ankara.
- 70)** Yurttaş, H., (2008) “Gümüşhane / Süleymaniye Mahallesi (Eski Gümüşhane) Kültür Varlıkları”, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim fakültesi Dergisi, sayı: 17 sayfa: 347-366
- 71)** Zaman, M.,- Doğanay, S., (2000), “Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Gümüşhane” Doğu Coğrafya Dergisi., Erzurum.

- 72) <http://www.kelkitbasinmuseums.org/gumushane/tr/santa/menu1.html#> (10.08.2011; 10:00)
- 73) <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/belge/1-59422/santa-pistovlu-kilisesi.html> (10.08.2011; 11:00)
- 74) <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/belge/1-59316/santa-harabeleri.html> (10.08.2011; 10:00)
- 75) <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/belge/1-59403/santa-cinganli-kilisesi.html> (10.08.2011; 10:00)
- 76) <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/belge/1-59407/santa-ishanli-kilisesi.html> (10.08.2011; 10:30)
- 77) <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/belge/1-59415/santa-terzili-kilisesi.html> (10.08.2011; 11:00)
- 78) <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-43082/karaca-magarasi---gumushane.html> (25.05.2011.)
- 79) http://www.milliparklar.gov.tr/dkmp/anasayfa/milliparklarhaberleri/10-02-12/Tabiat_An%C4%B1tlar%C4%B1.aspx?sflang=tr (12.08.2011)
- 80) http://www.milliparklar.gov.tr/DKMP/AnaSayfa/dogaKorumaHaber/10-02-13/Tabiat%C4%B1_Koruma_Alanlar%C4%B1.aspx?sflang=tr (12.08.2011)
- 81) <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr> (10.08.2011)
- 82) <http://www.ekoturizmdernegi.org/ekotur.asp>, 13.08.2011
- 83) <http://www.ecotourism.org> (14.08.2011)
- 84) http://tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf (13.08.2011)
- 85) <http://www.doka.org.tr/files/yatirim-arazileri.pdf>, (18.08.2011)
- 86) <http://www.gumushanekulturturizm.gov.tr/belge/1-59225/tarihce.html> (26.08.2011)
- 87) <http://www.gumushane.gov.tr/nufus.asp> (26.08.2011)
- 88) http://www.gumushane.gen.tr/index.php?ind=news&op=news_show_

single&ide=3125#axzz1WsGuOxZ8 (27.08.2011)

89) <http://www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=GUMUSHANE> (28.08.2011)

90) <http://www.gumushane.edu.tr/genel-bilgiler/> (28.08.2011)

91) <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=2> (28.08.2011)

92) <http://www.tuik.gov.tr> (29.08.2011)

93) <http://www.harsitturizm.com.tr/atackonak.asp>, 07.09.2011

94) <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>

95) <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=GUMUSHANE>

96) http://www.kulturvarliklari.org/kve/index.php?keyword=Santa&sf=1&command=TARA&the_page=&the_ts=&vtadi=KTBKVE&cwid=3#alt 27.12.2012

97) http://www.kulturvarliklari.org/kve/index.php?keyword=Krom&sf=1&command=TARA&the_page=&the_ts=&vtadi=VGM%2CTUBA%2CTTK%2CKTBKVE&cwid=3#alt

98) http://www.kulturvarliklari.org/kve/index.php?keyword=%DDmera&sf=1&command=TARA&the_page=1&the_ts=1356612302&vtadi=VGM%2CTUBA%2CTTK%2CKTBKVE&cwid=3#alt

99) <http://www.milliparklar.gov.tr/AnaSayfa.aspx?sflang=tr>